

Honorifikační motiv v urbanonymii města Jablonec nad Nisou

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T009 – Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury

Autor práce: **Bc. Magdalena Kourková**
Vedoucí práce: Mgr. Václav Lábus, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Magdalena Kourková**
Osobní číslo: **P16000694**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství českého jazyka a literatury
Název tématu: **Honorifikační motiv v urbanonymii města Jablonec nad Nisou**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Popsat uplatnění honorifikačního pojmenovacího motivu v urbanonymii města Jablonec nad Nisou v diachronní perspektivě.

Požadavky:

Sestavit přehled honorifikačních názvů veřejných prostranství, budov a institucí v Jablonci nad Nisou včetně jejich diachronních i synchronních pojmenovacích a komunikačních variant. Charakterizovat a klasifikovat jejich formální a sémantickomotivační stránku. Porovnat strukturu a zastoupení honorifikačního motivu v oficiální urbanonymii v různých časových etapách. Shrnout a zhodnotit uplatnění lokálních reálií a osobností v honorifikační urbanonymii. Postihnout uplatnění honorifikačních jmen a jejich vlastnosti v lidové urbanonymii. Zjistit zásady Magistrátu města Jablonec nad Nisou pro pojmenování nových ulic. Formulace závěrů.

Metody:

Excerpce honorifikačních urbanonym a pomístních jmen z informační literatury, turistických map, historických a současných plánů města, regionálních publikací a internetových zdrojů. Dotazníkové šetření. Systematická klasifikace urbanonym podle zvolených kritérií.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

DAVID, Jaroslav. Budovatelsk, Zoringrad, Melsgottwaldov a Havířov. In Teoretické a komunikační aspekty proprií. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 187-195.

DAVID, Jaroslav. Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie. In Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. Ostrava-Praha : Ostravská univerzita - ÚJČ AV ČR, 2010, s. 131-137.

DAVID, Jaroslav. Honorifikační toponymum. In Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, 2016, s. 640-641.

DAVID, Jaroslav. Klasifikace honorifikačních toponym. Slovo a slovesnost, roč. 72, 2011, s. 13-27.

DAVID, Jaroslav. Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Praha: Academia, 2011.

DAVID, Jaroslav; MÁCHA, Přemysl. Názvy míst. Paměť, identita, kulturní dědictví. Brno: Host, 2014.

HARVALÍK, Milan. Uliční názvosloví a společenské faktory. In Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha: Academia, 2004, s. 29-34.

JANEČKOVÁ, Marie. Uliční názvosloví 20. století a tendence ovlivňující výběr názvů. In Vlastní jména v textech a kontextech. Brno: MUNI PRESS, 2014. s. 96-102.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. Klasifikace českých a slovenských urbanonym. In Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. Ostrava-Praha : Ostravská univerzita - ÚJČ AV ČR, 2010, s. 463-472.

Regionální literatura o Jablonci nad Nisou a současné a historické plány Jablonce nad Nisou.

Historické proměny Jablonce nad Nisou (<http://mapy.mestojablonec.cz>).

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Václav Lábus, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

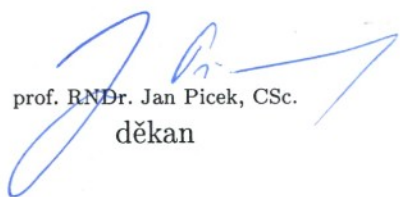
Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2017

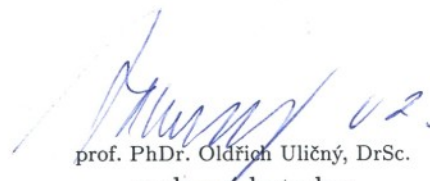
Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

18. 6. 2019

Bc. Magdalena Kourková

Poděkování

Ráda bych poděkovala zejména Mgr. Václavu Lábusovi, Ph.D., za vstřícný přístup, cenné rady, náměty, připomínky a čas strávený konzultacemi. Dále děkuji JUDr. Petru Karlovskému za konzultaci ve věci současných názvů jabloneckých ulic.

Anotace

Hlavní náplní práce je excerpce a následná analýza honorifikačních urbanonym na katastru města Jablonec nad Nisou. Pozornost je věnována především názvům současným, ale neopomíjíme ani vývoj jabloneckého uličního názvosloví, a to včetně variant v synchronní i diachronní perspektivě. Po kapitolách o historii města následuje část teoretická, představující onomastiku jako vědu a objasňující termíny jako je urbanonymum a honorifikační toponymum. Slovník se skládá ze tří částí, dvě jsou věnovány jabloneckému uličnímu názvosloví. Závěrečné kapitoly se věnují změnám jablonecké urbanonymie v průběhu 20. století a dále samozřejmě situaci současné. Analyzován je vztah orientačních a honorifikačních jmen na území města. Zvláštní důraz se klade na uplatnění lokálních reálií. Práce si klade za cíl popsat uplatnění honorifikačního pojmenovacího motivu v urbanonymii města.

Klíčová slova: urbanonymum, honorifikační toponymum, honorifikační motiv v urbanonymii, uliční názvosloví

Annotation

The main goal of this diploma thesis is the excerption and the sequential analysis of commemorative urbanonyms in the town Jablonec nad Nisou. The most attention is given to the current names, but the development of street names within the town is also included. After the introductory chapters about history, there is a theoretical part introducing onomastics as a science and clarifying terms such as an urbanonym and a commemorative toponym. Names are then alphabetically aligned and divided into three main categories; two of those are for the street names of Jablonec nad Nisou. The final chapters are about the changes of the town's urbanonymy in the 20th century and about the current state of these names. The relationship between commemorative and orientational names is then analysed. The placement of local commemorative motives into the town's urbanonymy system is also included. The main objective of the thesis is to describe the use of commemorative naming motif in the town's urbanonymy.

Key words: urbanonym, commemorative toponym, commemorative motif in urbanonymy, street names

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Jablonec nad Nisou	13
2.1	O městě.....	13
3	Historie.....	15
3.1	1356 – 1643.....	15
3.2	1643 – 1864.....	15
3.3	1865 – 1912.....	16
3.4	1914 – 1938.....	16
3.5	1938 – 1948.....	17
3.6	1948 – 1989.....	18
3.7	1993 – 2012.....	18
4	Nejvýznamnější jablonečtí starostové	19
4.1	Josef Pfeiffer	19
4.2	Adolf Heinrich Posselt	19
4.3	Karl Richard Fischer	19
5	Jablonecké ulice	21
5.1	Historický vývoj ulic v Jablonci nad Nisou	21
5.2	Současná situace.....	23
6	Teoretická část	25
6.1	Onomastika	25
6.2	Toponomastika.....	25
6.3	Urbanonymum.....	26
6.4	Honorifikační toponymum.....	27
7	Východiska	30
7.1	Materiálové východisko	30
7.2	Teoretické východisko	33

8	Heslová část	34
8.1	Struktura slovníkového hesla	34
9	Slovník	35
9.1	Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem	35
9.2	Ulice a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem	69
9.3	Ostatní objekty	82
10	Změny jablonecké urbanonymie v průběhu 20. století	88
10.1	Před rokem 1918	88
10.2	1919 – 1938	91
10.3	1939 – 1945	92
10.4	1945 – 1953	93
10.5	1954 – 1988	95
10.6	1990 – 2019	98
10.7	Shrnutí	100
11	Současná situace	102
11.1	Vztah orientačních a honorifikačních jmen ulic a náměstí v Jablonci n. N. ...	102
11.2	Honorifikační jména ulic a náměstí a jejich členění	103
11.3	Honorifikační jména ulic a náměstí v souvislosti s Jabloncem nad Nisou	107
11.4	Ostatní objekty	110
11.5	Honorifikační jména, která „přežila“ válku a změny režimu	112
11.6	Varianty honorifikačních názvů v Jablonci nad Nisou	112
11.7	Ekvivalence českého/německého názvu	114
11.8	Prostorové rozložení honorifikačních ulic a náměstí	115
12	Závěr	116
13	Seznam pramenů a literatury	119

Seznam grafů

Graf č. 1: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1918	90
Graf č. 2: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1938	92
Graf č. 3: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1945	93
Graf č. 4: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1953	95
Graf č. 5: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1988	98
Graf č. 6: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 2019	100
Graf č. 7: Honorifikační a orientační názvy v průběhu historie	101
Graf č. 8: Sémanticko-motivační aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí (kruhový graf – procenta)	105
Graf č. 9: Sémanticko-motivační aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí (sloupcový graf – absolutní počet)	105
Graf č. 10: Formální aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí	106
Graf č. 11: Honorifikační jména ulic a náměstí v souvislosti s Jabloncem n. N.	107
Graf č. 12: Ostatní názvy v souvislosti s Jabloncem nad Nisou	111

Seznam použitých zkratek a symbolů

Základní zkratky

ČÚZK – Český úřad zeměměřičský a katastrální

SOkA – Státní okresní archiv

Jiné zkratky

atd. – a tak dále

apod. – a podobně

popř. – popřípadě

tzv. – takzvaný

1 Úvod

Hlavní náplní práce je excerpce a následná analýza honorifikačních urbanonym na katastru města Jablonec nad Nisou. Urbanonyma jsou názvy objektů nacházejících se ve městě, do této kategorie zapadají jména ulic (nejširší složka práce), náměstí, veřejných prostranství, budov a jiných objektů¹. Pozornost je věnována především názvům současným, ale neopomím ani vývoj jabloneckého uličního názvosloví, a to včetně variant v synchronní i diachronní perspektivě. Honorifikační jméno je takové, které je dané na počest, a to nejčastěji osoby nebo významné události (např. ulice *Palackého* či *5. května*).² Práce si klade za cíl popsat uplatnění honorifikačního pojmenovacího motivu v urbanonymii města.

V úvodních kapitolách je kromě obecných informací o městě i oddíl zabývající se historií Jablonce nad Nisou, a to od poloviny 14. století až do současnosti. Zmíněni jsou také nejvýznamnější starostové města, a to takoví, kteří značným způsobem přispěli k rozvoji Jablonce nad Nisou.

Vzhledem k tomu, že se nejširší část práce zabývá bývalými a současnými oslavnými názvy jabloneckých ulic, následuje kapitola věnující se vývoji jabloneckého uličního názvosloví. Zmíněno je i několik faktů týkajících se pojmenování nových ulic, včetně stručného nastínění průběhu pojmenovacího procesu, od prvního návrhu až po jeho schválení zastupitelstvem města.

Následuje část teoretická, představující onomastiku a toponomastiku jako vědní obor, soustřeďující se především na termíny „urbanonymum“, „honorifikační toponymum“ a „honorifikační motiv v urbanonymii“. Představeny jsou též materiály, ze kterých je čerpáno ve slovníkové části, tedy nejruznější mapové aplikace a ostatní prameny. Podrobně je zde popsán proces excerpce jmen z map a z jiných zdrojů a jejich následná analýza. Pro zajímavost zmiňuji i nesrovnalosti v uličních názvech a několik zaniklých honorifikačních názvů. V další části práce se nacházejí zvolené třídiče honorifikačních motivů, třídič dle sémanticko-motivačních aspektů a třídič dle formálních aspektů.

Slovník se skládá ze tří částí:

- Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem (9.1)
- Ulice a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem (9.2)
- Ostatní objekty (9.3)

¹ DAVID, Jaroslav. *Urbanonymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>

² DAVID, Jaroslav. *Honorifikační toponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ TOPONYMUM>

Vzhledem k tomu, že uliční názvosloví tvoří většinu jmen ze slovníku (celkem 118 jmen), jsou mu věnovány hned dva oddíly. Ostatní objekty (celkem 21 jmen), do kterých patří oslavné názvy vil, parků, stromů, místních částí apod., jsou řazeny do oddílu třetího.

Následuje samotný slovník, čítající 139 pojmenování. Ve slovníku je uveden oficiální název urbanonyma, jeho historický vývoj, motivace pojmenování a varianty jména. Závěrečné kapitoly se věnují změnám jablonecké urbanonymie v průběhu 20. století a dále samozřejmě situaci současné. V té je analyzován vztah orientačních a honorifikačních jmen na území města, data jsou srovnána s analýzou současného stavu urbanonymie, kterou provedl docent Jaroslav David³. Jména jsou následně roztríděna do kategorií sémanticko-motivačních a formálních, zvláštní důraz se klade na uplatnění lokálních reálií.

Bylo by příznačné zde jmenovat termín „toponymický newspeak“, kterým Jaroslav David označil realitu zneužívání honorifikačních názvů politickými režimy k šíření určité ideologie⁴. K tomu došlo v Jablonci nad Nisou po roce 1938, kdy se jablonecká urbanonymie přizpůsobovala nacistické propagandě, a znovu po komunistickém převratu v roce 1948, kdy názvy musely odpovídat ideologii socialistického státu.

Právě ideologická honorifikační urbanonyma bývají nejčastěji defektními onymy, tedy názvy neplnícími primární toponymické funkce. Ideologický název neplní funkci identifikační (nesdělují žádné prostorové nebo věcné informace o objektu) a diferenciativní (často je používán vícekrát v různých obdobích – *Fučíkovo náměstí* a *Fučíkova ulice*). Honorifikační toponyma se omezují na pouhou nominaci, tedy potřebu pojmenovat.⁵

V posledním oddílu práce je popsáno prostorové rozložení honorifikačních názvů ulic a náměstí, v které městské části se nachází takových pojmenování nejvíce a z jakého důvodu.

³ DAVID, 2011, s. 168.

⁴ DAVID, 2011, s. 44.

⁵ DAVID, 2011, s. 52-53.

2 Jablonec nad Nisou

V kapitolách o městě a jeho historii jsem čerpala převážně z oficiálních webových stránek města Jablonec nad Nisou: www.mestojablonec.cz. U obecných informací o městě není zpravidla uveden autor, v kapitole o historii jsou primárními autory Václav Vostřák a Otokar Simm. Kromě oficiálních stránek města mi v této kapitole byly nápomocny i webové stránky *Jabloneckého kulturního a informačního centra*: www.jablonec.com.

2.1 O městě

Jablonec nad Nisou je druhým největším městem v Libereckém kraji. S přibližně 45 tisíci obyvateli je považován za správní, kulturní a sportovně rekreační středisko Jizerských hor. Město se rozkládá na 31 km² a leží v nadmořské výšce 380 – 758 m. n. m. Městem protéká řeka Nisa.⁶

Jablonec nad Nisou se skládá z:

8 katastrálních území: Jablonec nad Nisou, Mšeno, Rýnovice, Jablonecké Paseky, Lukášov, Kokonín, Vrkoslavice, Proseč nad Nisou.

23 základních sídelních jednotek: Dolina, Dolina – jih, Jablonec nad Nisou – střed, Máchův park, Mánesova – Podzimní, Na Hutích, Na Roli, Na Smetance, Na Střelnici, Na Východě, Nad Poštou, Nad Střelnicí, Novoveská, Pražská, Sadová – Pasířská, Srnčí důl, Šumava, U Nemocnice, U Nisy, U Pily, U Učiliště, Zelené údolí, Žižkův Vrch.⁷

Místní jméno *Jablonec nad Nisou*, německy *Gablonz an der Neisse*, vzniklo ze staročeského slova „jablon i jablan“ deminutivní příponou – ca > če, bylo tedy „jablonč i jablancč“ (malá jablonoň). Toto slovo se pak změnilo zvratnou analogií v „Jablonec“. Jméno bylo odvozeno od jména pomístního „u jablancč“ (u malé jablonoň). Ke genitivu „Jablonec“ byl pak utvořen nominativ „Jablonec“ rodu mužského. Poprvé je doloženo sídliště jako „Jablonecz“ z roku 1356, od roku 1568 můžeme pozorovat poněmčování – „zur Jeblontz, zur Jeblontze“, 1590 – „Gebelunz“, 1639 – „Jablontz“, 1687 – „Jablonitz“, až do roku 1834 – „Gablonz an der Neisse“.⁸

První zmínka o Jablonci pochází již z roku 1356. V 2. polovině 17. století se rozvíjí sklárství a obchod. V roce 1808 byl Jablonec povýšen na město a v roce 1866 na město.⁹

⁶ Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *O městě: Základní informace o Jablonci nad Nisou* [online]. 13. 5. 2009 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/o-meste.html>

⁷ ČÚZK. Veřejný dálkový přístup. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://vdp.cuzk.cz/vdp/ruian/katastralniuzemi/vyhledej?ob.kod=563510&ku.nazev=&ku.kod=&ohrada.id=&kug.sort=NAZEV&search=Vyhledat>

⁸ PROFOUS, 1949, s. 89.

⁹ Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *O městě: Základní informace o Jablonci nad Nisou* [online]. 13. 5. 2009 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/o-meste.html>

Pověst o Jablonci nad Nisou, díky níž vznikl městský znak, vypráví o rozložitě jabloni, pod kterou nacházely skupiny pocestných místo k odpočinku po namáhavé cestě.¹⁰

¹⁰ VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1356 – 1643*. [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1356-1643.html>

3 Historie

3.1 1356 – 1643

Nejstarší písemný pramen o Jablonci se datuje do roku 1356. Zmiňuje se o prvním fráteru Sebastianovi v dřevěné kapli a je zde poprvé použit název „Jablonecz Nowum“. Tehdejší obyvatelé se živili těžbou dřeva a pěstováním obilí. Zápisy z papežských desátků svědčí o tom, že Jablonec byl ve svých počátcích velmi chudý. 30. srpna 1469 je osada do základů vypálena vojsky lužických protivníků českého krále Jiřího z Poděbrad.

V roce 1538 se majitelem vesnice Jablonec stává nejvyšší pražský purkrabí Jan z Vartenberka. Roku 1548 založil Franz Kuntze ve Mšeně skelnou huť, což v době velkého hospodářského rozmachu souvisí se znovuosídlením Jablonce německými rodinami.

Ještě v roce 1628 byl Jablonec pouze malou vesnicí s pouhými dvaceti osmi domy a šesti domy v sousedním Mšeně, přesto rok od roku hospodářsky vzkvětal. V té době Jablonec vlastnil Albrecht z Valdštejna, po jeho smrti získal celé panství hrabě Nikolas Des Fours. V době třicetileté války, konkrétně 2. 5. 1643, je vesnice znovu vypálena.¹¹

3.2 1643 – 1864

Po válce rozvoj obce pokračoval. V dobových zprávách se dočteme, že Jablonec měl výhodnou polohu pro obchod. Již v roce 1708 mohl být Jablonec povýšen na městys, žádost ale byla zamítnuta, hlavně kvůli protestům Liberce, který se obával hospodářské konkurence.

Rozvoj bižuterní výroby v Jablonci nad Nisou podnítil zejména turnovský objev kompozice – nahrazování polodrahokamů barevným sklem. Nové výrobní postupy se šířily, a v roce 1750 založil Anton Unger jabloneckou kompoziční huť. Začalo se zde s výrobou tyčového skla a tyčinek určených k výrobě perel. Ke konci 18. století se oddělila výroba od obchodu, z důvodu zvýšené produkce. Takto byly položeny základy jabloneckého exportu. V roce 1800 se exportem zabývalo už pět firem, např. F. Schwan, A. Unger, K. Weiss, F. a J. Dresslerovi. Pro poslední jmenované pracovalo kolem pěti set sklářských dodavatelů.

Rozvoj soukenictví v Jablonci se projevil za dob napoleonských válek, kdy potřebovaly armády velké množství sukna na uniformy. V těchto dobách se ovšem nesmělo vyvážet sklo, došlo tedy k útlumu sklářské a k vzestupu textilní výroby.

Nový majitel panství, František Zachariáš Roemisch chtěl pro Jablonec získat právo konání týdenních a výročních trhů. Po zaplacení poplatku byla jeho žádost schválena a Jablonec byl 20. 10. 1808 císařským rozhodnutím povýšen na trhový městys. V roce 1809 se na prostoru dnešního Mírového náměstí konal první jarmark.

¹¹ VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1356 – 1643*. [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1356-1643.html>

V roce 1827 zaměstnávala bižuterní a sklářská výroba na Jablonecku cca 6 tisíc osob, vývoz měl objem 1 milionu zlatých. V té době městys tvořilo 512 domů, ve kterých žilo 3 126 obyvatel. V roce 1843 byla vypracována katastrální mapa Jablonce. Následně byla zahájena stavba Krkonošské silnice, která propojila Liberec a Jablonec s Trutnovem.¹²

3.3 1865 – 1912

Roku 1852 požádali občané Jablonce císaře Františka Josefa I. o povýšení na město. O 14 let později, 28. března 1866, bylo jejich žádosti vyhověno a 18. dubna 1866 byl přípis předán obecní radě. Mezitím vypukla prusko-rakouská válka, ta způsobila, že město neobdrželo pergamenovou listinu s městským znakem až do roku 1910. Od 20. 12. 1910 nese město dnešní název – Gablonz an der Neisse.

Po oficiálním povýšení Jablonce na město se konaly velkolepé oslavy, město se nadále prudce rozvíjelo. Na Dolním náměstí byla v roce 1867 zahájena stavba radnice. Válka prusko-francouzská v roce 1870 měla paradoxně na město příznivý vliv, neboť vyřadila největší obchodní konkurenci – francouzské a německé zlatníky. Následoval prudký vzestup pasířské výroby. Bylo založeno šedesát exportérských firem, vznikaly první galvanisovny, v roce 1872 byla postavena plynárna. Roku 1886 začaly mezi Jabloncem a Libercem jezdit vlaky. V letech 1870 – 1890 se počet obyvatel města zdvojnásobil, žilo v něm 14 653 lidí v 1 140 domech. Bylo zde okresní hejtmanství a zastupitelství, patronkou města byla jmenována svatá Ludmila.

V době největšího rozkvětu (1881 – 1918) stál v čele starosta Adolf Heinrich Posselt. Za jeho působení postavilo město elektrárnu v Brandlu, byla zahájena výstavba železniční trati z Jablonce do Tanvaldu, byla postavena hospodářská škola, začala se stavět nemocnice a bylo vystavěno několik kostelů, divadlo, budova Střelnice, tělocvična, několik škol, okresní soud, synagoga, budova pošty a městské lázně.

V roce 1894 přišel jablonecký továrník G. Hoffman s myšlenkou postavit elektrickou dráhu – tramvaj. Do roku 1904 propojovaly tramvajové koleje nejen celé město, ale dokonce Jablonec s Rychnovem. V roce 1900 již mělo město 21 014 obyvatel.¹³

3.4 1914 – 1938

Po propuknutí první světové války utrpělo město nejen značné hospodářské ztráty, ale i ztráty na životech činící téměř 1000 mrtvých a nezvěstných občanů. Válku ukončil až 28. říjen 1918 a vyhlášení Československé republiky.

¹² VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1643 – 1864*. [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1643-1864.html>

¹³ VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1865 – 1912*. [online]. 2. 6. 2005 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1865-1912.html>

Po válce následovala obrovská poptávka po bižuterii. Měsíční výroba a export činil počátkem roku 1919 osmnáct milionů korun, koncem téhož roku dosahoval již 80 – 140 milionů. Export tvořil téměř 98 % celé produkce. Už v této době se však na trhu objevila konkurence levného zboží z Indie a Japonska. Zahraničním obchodem se v roce 1920 zabývalo 667 firem a za prvních deset let republiky bylo vyvezeno 1,5 milionů tun skleněného zboží a bižuterie, celkem za 14 miliard korun.

V souvislosti s hospodářskou krizí ale přišel prudký pád, v roce 1930 výroba skla poklesla o 30 %. Starosta Karl R. Fischer prosadil v letech 1930 – 1932 stavby ve veřejném zájmu, kterými byl chrám Nejsvětějšího srdce páně na Horním náměstí a nová radnice na Mírovém náměstí.

Prohlubující se krize zneužili fašisté a jablonecké podniky byly brzy převedeny na zbrojní výrobu. Připojení Sudet k Říši v říjnu 1938 vedlo k rozpuštění Společenstva pasířů, zabavení jeho majetku, dále také k zabavení všemožných skladišť kovů a kovových dílců.¹⁴

3.5 1938 – 1948

Poté, co byl Jablonec obsazen německou armádou, byla na dnešním Horním náměstí uspořádána velká oslava. Promluvil Konrad Henlein, městem prošel lampionový průvod, ozývaly se sirény i zvony. Češi rychle opouštěli Sudety a odcházeli do vnitrozemí.

10. 11 1938, během takzvané „křišťálové noci“, byly v Jablonci vyrabovány židovské obchody a zničena židovská synagoga. Byla zakázaná činnost téměř všech kulturních a zájmových spolků, jedinou úřední řečí se stala němčina. Muži odcházeli na frontu, na pracovních místech je nahrazovali zajatci z pracovních táborů. S koncem války byl spojen odsun německého obyvatelstva a zabavení jeho majetku. S odsunem Němců souvisel pokles počtu obyvatel města.

Proměna obyvatelstva před, během a po 2. světové válce vypadala následovně:

- v roce 1930 žilo v Jablonci 33 958 obyvatel, 5 602 z nich byli Češi
- v roce 1940 tu bydlelo 28 845 obyvatel, z toho 1 193 Čechů, většina z nich ve smíšených manželstvích
- v červnu 1947 mělo město už jen 22 891 obyvatel, z toho 17 563 Čechů a 5 328 Němců (vysoký počet obyvatel hlásících se k německé národnosti po válce je dán faktem, že většina z nich byli sklářští odborníci)

¹⁴ VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1914 – 1938*. [online]. 24. 1. 2005 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1914-1938.html>

Po válce byla obnovena Obchodní akademie (založena v roce 1921) i Průmyslová škola, hrálo se divadlo, rozvíjela se kultura i sport.¹⁵

3.6 1948 – 1989

V roce 1948 vznikly národní podniky Skleněná bižuterie, Preciosa a Kovová bižuterie. Kromě Elektropragy, vyrábějící elektrotechnický instalační materiál, byla zavedena i výroba nákladních automobilů a autobusů (Liaz a Autobrzdy).

V roce 1952 vzniká z jablonecké pobočky Skloexportu samostatná společnost pro vývoz jabloneckého zboží – Jablonex. O dva roky později byla do provozu uvedena tramvajová linka Jablonec nad Nisou – Liberec. V roce 1960, po spojení Libereckého a Ústeckého kraje v Severočeský, nabytí okres Jablonec nad Nisou dnešní podoby. Na počátku 60. let se Jablonec zvětšil o Jablonecké Paseky, Vrkoslavice, Mšeno, Rýnovice a Lukášov. V roce 1965 byla na trati z Rychnova do Janova tramvajová doprava nahrazena autobusovou.

V osmdesátých letech začala dvacetiletá výstavba sídlišť, která zcela proměnila dosavadní charakter města. Rodinné vily musely ustoupit panelovým domům pro tisíce obyvatel. K Jablonci se v roce 1980 připojuje Proseč nad Nisou a Kokonín. 17. listopad 1989 vyvolal protestní akce v celé republice, včetně Jablonce, 27. listopadu se na Horním náměstí konala manifestační stávká, které se zúčastnilo 15 tisíc lidí.¹⁶

3.7 1993 – 2012

Po pádu komunismu došlo ke zrušení krajů a k obnovení obecní samosprávy – zastupitelstva. Po rozdělení Československé republiky na dva státy se stal Jablonec nad Nisou mincovním městem. 22. května 1993 uzavřel Jablonec dokument o partnerství s městem Bautzen. V lednu 1996 vyšlo první číslo radničního zpravodaje Jablonecký měsíčník, v tom samém roce zahájila činnost Městská galerie a Městské turistické informační centrum.

21. listopadu 1999 byl po rekonstrukci zpřístupněn dům ze 17. století v Rýnovicích. Stal se sídlem společnosti Porozumění-Verständnis. V roce 2001 se Jablonec stává součástí Libereckého kraje.

1. března 2001 bylo v Jablonci podle sčítání lidu 45 653 obyvatel. 12. března 2012 se Jablonec nad Nisou stává statutárním městem.¹⁷

¹⁵ VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1938 – 1948*. [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1938-1948.html>

¹⁶ Jablonecké kulturní a informační centrum. *Časová osa dějin Jablonecka: Co se v Jablonci dělo v průběhu staletí...* [online]. 19. 5. 2010 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/cs/turisticke-informacni-centrum/jablonec-nad-nisou/historie/casova-osa-dejin-jablonecka.html>

¹⁷ Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *150 let města: Časová osa* [online]. 4. 2. 2016 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/casova-osa/1993-2012.html>

4 Nejvýznamnější jablonečtí starostové

4.1 Josef Pfeiffer

První jablonecký starosta, neboli „otec města Jablonce“, se narodil 13. listopadu 1808 v Jablonci jako nejstarší syn mlynáře. Otec začal brzy podnikat s bižuterií, založil firmu Josef Pfeiffer & Co., kterou později mladý Josef společně se svými bratry zdědil. Josef procestoval s jabloneckým zbožím Evropu, pod jeho vedením se firma stala nejvýznamnějším exportním domem v Jablonci. Josef s bratry investovali i do textilního podnikání, veškeré obchodní aktivity jim zajistily nemalé bohatství. V roce 1850 byl Josef zvolen starostou a k novým povinnostem přibyl v šedesátých letech i poslanecký mandát. Josef Pfeiffer se v Jablonci zasloužil o stavbu Krkonošské silnice, jež propojila Liberec a Jablonec s Trutnovem, dále se mu povedlo zvednout majetek obce z 5 tisíc na 60 tisíc, založil druhé jablonecké náměstí, dnešní Dolní náměstí a nechal vystavět budovu radnice, dnes budova Městské knihovny. V roce 1866 byl jeho zásluhou Jablonec povýšen na město. Zemřel na počátku roku 1869.¹⁸

4.2 Adolf Heinrich Posselt

Narodil se 9. května 1844. Původním povoláním byl lesník, později se věnoval exportu skla. Do zastupitelstva města byl poprvé zvolen v roce 1877, pátým jabloneckým starostou se stal v roce 1881. V úřadu dohromady setrval 37 let, až do konce první světové války, kdy se pozice z důvodu nemoci vzdal, v zastupitelstvu však setrval. V době, kdy stál v čele města, vzniklo mnoho veřejně prospěšných staveb. Bylo dokončeno dláždění ulic, budovala se kanalizace a vodovodní síť, parky, městské lázně, nemocnice a budovy škol. Vznikla také železnice Liberec – Jablonec – Tanvald a tramvajové linky. Po třiceti letech ve funkci mu bylo uděleno čestné občanství města. Zemřel v dubnu 1926.¹⁹

4.3 Karl Richard Fischer

Narodil se 16. července 1871 v Lučanech nad Nisou. Vystudoval Učitelství ústav v Litoměřicích, pracoval jako učitel na jablonecké chlapecké škole. Stál u zrodu jabloneckého vlastivědného muzea, byl historikem a archivářem, vypracoval příspěvky k dějinám jabloneckého sklářského a bižuterního průmyslu, zpracoval pověsti o doktoru Kittelovi. Byl také kronikářem města Jablonce a komunálním politikem. Starostou se stal v roce 1918, ve funkci podporoval kulturní rozvoj města, zajímal se o problematiku vzdělání. Miloval literaturu, stal se dokonce předsedou knihovny rady. Prosadil stavbu nové radnice a Městská knihovna obsadila prostory radnice staré. Věnoval se i otázce bydlení a zahájil výstavbu sídliště v dnešní ulici Palackého. Na dnešním Horním náměstí vystavil

¹⁸ MEZEROVÁ, NOVÝ, 2007, s. 13-17.

¹⁹ Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *Adolf Heinrich Posselt: Muži, kteří měnili město* [online]. 27. 10. 2008 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/11-2008/adolf-heinrich-posselt.html>

kostel Nejsvětějšího srdce Ježíšova, v roce 1935 bylo toto náměstí přejmenováno na *Dr. Karl R. Fischer Platz*. Zemřel 6. prosince 1934.²⁰

²⁰ MEZEROVÁ, NOVÝ, 2007, s. 51-61.

5 Jablonecké ulice

V této kapitole jsem čerpala z diplomové práce s názvem „*Historický vývoj jmen ulic a náměstí na katastru Jablonce nad Nisou*“ od Mgr. Iva Šafaříka, která je k nahlédnutí ve Státním okresním archivu Jablonec nad Nisou. Současně jsem čerpala z článku na webu města Jablonce s názvem „*Jablonecké ulice*“, jehož autorem je rovněž Ivo Šafařík.

Jména ulic a náměstí poskytují zajímavý náhled do národní a místní historie. Tyto názvy mají v Jablonci nad Nisou tradici zhruba 200 let. Nejstarší plány obce se datují k počátku 19. století a právě zde můžeme nalézt první pojmenování tohoto typu.

5.1 Historický vývoj ulic v Jablonci nad Nisou

V 19. století měly jablonecké ulice jména rázu čistě praktického, identifikačního. Pojmenovány byly buďto podle celkového rázu (*Hoch-Strasse – Vysoká*), podle směru (*Reichenberg Gasse – Liberecká*) či podle staveb (*Schulgasse – Školní*). Na konci 19. století se objevují první honorifikační jména, tedy názvy oslavující významné osobnosti veřejného života. V té době se jednalo především o názvy oslavující bývalé významné představitele města (*Josef-Pfeiffer Strasse – první jablonecký starosta, viz medailon výše*), příslušníky habsburské dynastie (*Kaiser Josefs Strasse*) a osobnosti uměleckého či společenského života (*Goetheplatz a Mozartgasse*).

Po roce 1918 jsou odstraněny názvy připomínající monarchii.²¹ V roce 1926 vychází tzv. jazykové nařízení, podle kterého musí být orientační nápisy na silnicích a cestách, tedy i názvy ulic, ve státním jazyce. Na konci desetiletí jsou tedy vytvořena česká úřední jména ulic a náměstí, téměř všechna vznikla doslovným překladem německých jmen. Od zmíněného období se setkáváme s dvojjazyčnými jmény.²² Mezi německými názvy bylo tehdy jen pět předložkových jmen. Mezi nově vzniklými českými ekvivalenty bylo 34 předložkových jmen.²³

Na podzim 1938 byl Jablonec jako součást Sudet připojen k nacistickému Německu. Okupace znamenala nejen odstranění českých a návrat k německým jménům, ale i několik přejmenování souvisejících s oslavou nacismu. Vyjmenuji jen některá z nich: *Alter Markt*, dnešní *Mírové náměstí*, bylo přejmenováno na *Adolf Hitler Platz*. Z dnešního *Dolního náměstí*, tehdy *Masaryk Platz*, se stal *Konrad Henlein Platz*. Z *Hauptstrasse* (dnešní ulice *Komenského*) vznikla *SA Strasse*, na počest fašistické vojenské organizace.²⁴

Po osvobození republiky dochází na základě rozhodnutí Zemského národního výboru v Praze k obnovení názvů ulic a náměstí podle stavu k 1. říjnu 1938. Jsou obnoveny pouze české názvy, dvojjazyčnost je odstraněna. Začíná se též pracovat na přejmenování ulic, které příliš připomínaly německou minulost Jablonce. Stavební městský úřad vypracovává postupně několik návrhů a předkládá je ke schválení místní správní komisi. Na konci roku

²¹ ŠAFAŘÍK, Ivo. *Jablonecké ulice* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>

²² ŠAFAŘÍK, 1988, s. 36.

²³ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 99.

²⁴ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 47.

1945 je definitivně schváleno 72 nových názvů ulic a náměstí. Proces přejmenování se týkal převážně ulic obsahujících německá slova, např. *Wanderova*, *Schmidtova*. Ulice byly nově pojmenovány podle významných osobností českého veřejného života a zásadních událostí druhé světové války.

Názvy připomínající osobnosti německé či rakouské minulosti nebo bývalé významné představitele města byly odstraněny. Nově vznikají např. ulice *Žitkova* a *Bousova*, obě připomínají jablonecké občany, kteří zahynuli v koncentračním táboře. Dále je např. tehdejší *Bismarckplatz* přejmenováno na *náměstí Dr. Farského*, podle zakladatele Československé církve husitské.²⁵

Další změny přinesl únor 1948, nová pojmenování byla spojena s oslavou totalitního režimu. Názvy jako *Stalingradské náměstí*, *Dukelské náměstí*, *Družstevní ulice* připomínaly slavná místa druhé světové války, popř. podporovaly myšlenku kolektivizace. *Masarykovo náměstí* je v roce 1948 u příležitosti odhalení pomníku osvoboditelům změněno na *náměstí Rudé armády*. Dnes již neexistující *ulice Československo-sovětského přátelství* či hned tři ulice odkazující se na Julia Fučíka, též ilustrují poválečná léta a komunistickou propagandu. Na počátku 60. let se k městu připojovaly okolní obce – Mšeno, Rýnovice, Jablonecké Paseky atd., bylo tedy třeba předcházet duplicitním názvům ulic a náměstí opětným přejmenováním.²⁶

Pro příklad uvedu veškeré změny v katastru **Mšena nad Nisou**: *Bezručova* přejmenována na ulici *9. května*, *Fučíkova* na *Šaldovu*, *Švermova* na *Vladimírskou*, *Máchova* na *Zdeňka Nejedlého*, *Revoluční* na *Pražského povstání*, *náměstí Rudé armády* na *náměstí Obránců míru*, *Lidická* na *Rabasovu*, *28. října* na *Ivana Olbrachta*, *Jugoslávská* na *Průběžnou*, *Československé armády* na *Palackého*.²⁷ V Rýnovicích byly v roce 1962 kvůli své duplicitě přejmenovány všechny ulice ve vsi kromě šesti.²⁸

Posledním mezníkem ve vývoji byla doba po roce 1989, kdy byla nahrazena jména související s předchozím politickým režimem.

Hlavním motivem pro vznik nových jmen je stavební vývoj obce. Pro Jablonec byla zásadní doba po roce 1808, tedy poté, co byla obec povýšena na městys. Dále přelom 19. a 20. století, kdy vrcholí hospodářský vzestup a s ním spojený stavební rozmach. A nesmíme opomenout 60. až 80. léta 20. století, charakteristická výstavbou sídlišť.

Několik sídlišť vzniklo také ve Mšeně nad Nisou. Sídlíšní ulice zde nesou následující honorifikační názvy: *Palackého*, *F. L. Čelakovského*, *Arbesova*, *Vladimírská*, *Mozartova*, *Ivana Olbrachta*, *Boženy Němcové*, *Josefa Hory*, *Rabasova*, *S. K. Neumanna* atd., mezi ostatní jména patří *Sněhová*, *Hluboká*, *Mechová*, *Mšenská* atd. Honorifikační ulice jsou zde pojmenovány po umělcích. Sídlíšní honorifikační názvy v katastru Mšena nad Nisou převažují nad ostatními, a to přibližně v poměru 2 : 1.

²⁵ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 48.

²⁶ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 51.

²⁷ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 56.

²⁸ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 61.

Vzhledem k tomu, že Jablonec nad Nisou leží na území bývalých Sudet, poznamenala změnu názvů v historii i radikální změna národnostního složení obyvatelstva po 2. světové válce, kdy německou většinu nahradila většina česká. Přibližně polovina jmen z roku 1945 však existuje do současnosti. Tyto ulice jsou pojmenovány podle místa vzniku, budovy, vlastnosti, směru, řemesla atd. Jen jedna z těchto ulic má honorifikační název – *ulice Dr. Randy*, která dnes vede ke Gymnáziu Dr. Antona Randy, vzniklém v roce 1984, lidově nazývaném „Randovka“. Ulice i gymnázium nesou název po doktoru Randovi, jabloneckém lékaři a filantropovi, žijícím na přelomu 19. a 20. století.

Zajímavé je opětovné užití českého názvu z německého jazykového období – *Mozartova ulice* v roce 1990. Název byl použit pro ulici uprostřed mšenského sídliště, která nyní vede ke stejnojmenné základní škole. Z původní *Mozartgasse* je dnešní ulice *Smetanova* v centru města.²⁹

V 80. letech 20. století vznikají první materiálové práce s vazbou k historii městských uličních názvů, (včetně toho, jak byla toponyma zneužívána jako nástroj politické moci) v českém prostředí označované jako „uličníky“. V těch najdeme seznam ulic daného města, historické varianty a motivaci pojmenování.³⁰

V Jablonci nad Nisou se o vznik obdoby uličníku zasloužil Mgr. Ivo Šafařík, nejprve napsáním diplomové práce věnující se jabloneckým ulicím a následně pomocí při tvorbě mapové aplikace, již představím v kapitole *Materiálové východisko* (7.1).

5.2 Současná situace

V této kapitole vycházím z informací, které jsem získala v rámci osobní schůzky s JUDr. Petrem Karlovským, jenž v současné době působí jako vedoucí odboru správního na Magistrátu města Jablonce nad Nisou. Petr Karlovský má kromě jiného na starosti právě agendu pojmenovávání ulic.

V Jablonci nad Nisou je k 1. 6. 2019 celkem 373 ulic. Z toho 84 ulic je honorifikačních.

Magistrát města nemá žádnou vyhlášku, která by upravovala pojmenování veřejných prostranství. Zároveň magistrát nemá žádné zásady týkající se pojmenovávání nových ulic. Pojmenování ulice je proces, ve kterém podatel předá svůj návrh správnímu odboru, který ho následně předá zastupitelstvu, společně s odůvodněním navrženého pojmenování. Zastupitelstvo návrh buď schválí, nebo zamítne.

Nové ulice bývají většinou pojmenovány podle celkového rázu (*Široká*), podle směru (*Harrachovská*) či podle jiných okolností (*Vřesová* – v blízkém okolí roste vřes).

Zastupitelstvo dbá na to, aby nový návrh vyjadřoval podstatu ulice, souvislosti vedoucí k pojmenování jsou většinou zcela jasné, stejně jako v příkladech výše (návrhy těchto názvů zpracovával právě Petr Karlovský).

²⁹ ŠAFAŘÍK, Ivo. *Jablonecké ulice* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>

³⁰ DAVID, 2016, s. 45.

Petr Karlovský se za dobu své funkce ještě neseťkal s návrhem na honorifikační pojmenování pro novou ulici. Zamítnut byl návrh přejmenovat současné *náměstí Boženy Němcové* na *náměstí Josefa Záscheho* (významný jablonecký architekt). Podobné návrhy bývají zamítány převážně z důvodu nákladné realizace – nutná změna občanských průkazů, živnostenských listů atd. všech místních obyvatel.

6 Teoretická část

6.1 Onomastika

Předmětem výzkumu tohoto vědeckého oboru jsou **vlastní jména**, jinak nazývaná onyma nebo propria. Ta stavíme do protikladu k apelativům, jménům obecným. Hlavní funkcí proprií je objekty *individualizovat*, učinit je mezi objekty téhož druhu jedinečnými, *diferencovat*, tedy odlišit takovým způsobem, aby nedocházelo k záměně, a *lokalizovat*, tudíž zařadit, a to do věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických a ekonomických vztahů.³¹

Onymické objekty dělíme podle druhové povahy následovně:

- a) **geonyma** – všechna toponyma, jména onymických objektů na povrchu země, a kosmonyma, jména nebeských těles
- b) **bionyma** – zahrnují antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma, tedy jména živých a jakoby živých (mytologických a pohádkových) onymických objektů
- c) **chrématonyma** – vlastní jména objektů, jevů a vztahů vzniklých lidskou činností, ať už kulturní, ekonomickou nebo politickou³²

6.2 Toponomastika

Toponomastika je nauka o **vlastních jménech zeměpisných**. Toponyma jsou vlastní jména objektů, jež leží v krajině a lze je kartograficky zafixovat. Dělíme je takto:

- a) **choronyma** – jména větších přírodních nebo správních celků, jako jsou např. světadíly a státy
- b) **oikonyma** – vlastní jména místní/sídlíšní, tedy jména obydlených objektů, včetně těch zaniklých (města, domy atd.)
- c) **anoikonyma** – pomístní jména/vlastní jména nesídlíšní, jména neobydlených objektů, především vod, terénních útvarů, cest a pozemků
- d) **kosmonyma** – astronyma, vlastní jména galaxií, planet, hvězd.³³

³¹ ŠRÁMEK, 1999, s. 11.

³² ŠRÁMEK, 1999, s. 16.

³³ PLESKALOVÁ, Jana. *Toponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>

6.3 Urbanonymum

Je vlastní jméno místní, které označuje **objekty ležící na katastru města**, jedná se o názvy ulic, náměstí a veřejných prostranství. Definice termínu nejsou jednotné, vycházím především z formulace docenta Jaroslava Davida, která se mi jeví jako nejaktuálnější: „Převládá názor, že urbanonyma jsou vlastní jména sídelních i nesídelních objektů ležících na katastru (podle jiného mínění jen v historickém jádru) města.“³⁴ Jedná se o:

- a) městské obvody, čtvrti, sídliště
- b) náměstí, ulice, parky a jiná veřejná prostranství
- c) mosty, podchody, památníky, sochy, fontány

Někdy řadíme také:

d) vlastní jména významných objektů sídelního i nesídelního charakteru, tedy divadel, kin, muzeí, sportovních hal a stadionů, hotelů, restaurací, kostelů, kaplí, obytných vil, bytových, administrativních a obchodních komplexů, nemocnic, lázeňských pavilonů, léčivých pramenů a částí městských opevnění

e) významné místnosti a sály

f) tratě, stanice, zastávky a letiště

K urbanonymům nebývají zařazována hydronyma (jména vod) ani oronyma (jména hor, kopců, údolí a nížin), řadíme je pouze za předpokladu, že pojmenovávají specifický prvek města.

Vývoj urbanonym souvisí s formováním městského prostoru. Názvy ve městě se tvořily zejména podle jejich polohy, směru, charakteru, národnosti a profese obyvatel a podle významnějších objektů. Mezi urbanonymy můžeme rovněž narazit na jména ironická, kdy jsou libozvučnými jmény nazývány objekty špatné pověsti.

Pokud je na urbanonymii nahlíženo z hlediska komunikace v městském prostoru, skládá se z vrstvy oficiální (standardizované) a vrstvy nestandardizované, složené z tzv. živých názvů. V Jablonci nad Nisou se např. *Hornímu náměstí* stále říká „Rudák“, což je lidová forma socialistického názvu *Rudé náměstí*. Nestandardizovaných názvů je využíváno převážně v neoficiální mluvené komunikaci, jsou sociálně i místně příznakové. Znalost nestandardizované urbanonymie odlišuje příslušníky různých generací, stejně jako obyvatele města od nerezidentů.³⁵

³⁴ DAVID, Jaroslav. *Urbanonymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>

³⁵ DAVID, Jaroslav. *Urbanonymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>

6.4 Honorifikační toponymum

Honorifikační toponymum (památkové/oslavné) je „**vlastní jméno dané na počest** osoby, skupiny osob, organizace, hnutí nebo významné události.“³⁶ Nejčastěji najdeme jména s honorifikačním motivem v urbanonymii.

Vymezení je opět nejednoznačné, v úzkém pojetí se sem řadí pouze jména motivovaná prokazatelnými politickými důvody, tedy např. jména státníků, významných osobností, hnutí, dat historických událostí apod.

Za honorifikaci lze ale považovat i případy, kdy je objekt nazván po skutečném vlastníkovi, objeviteli, vynálezci, z výrazu úcty, či jiného vztahu (např. z reklamních důvodů). Linie mezi posesivitou a honorifikací je někdy úzká, přičemž honorifikační motiv můžeme nazývat nepravou posesivitou.³⁷

„Honorifikační motiv je nezpochybnitelný v případě vzniku uličních názvů prosazujících se od poloviny 19. století, stejně jako tam, kde se objevují pojmenování míst po osobnostech často s nimi nesouvisejících.“³⁸

Použití honorifikačního motivu bohužel často znamená nestabilitu a nezbytné přejmenování objektu dle současné politické situace. „Přejmenování je aktem, který americký sociolog a historik David Kertzer označil jako běžný *revoluční rituál*.“³⁹

V případě českých uličních názvů ve 20. století platí, že nejdelší období stability trvala kolem dvaceti let. Příslušníci jedné generace tak zažili během svého života minimálně jedno, častěji však tři i čtyři období velkého přejmenování. *„Minimální nebo žádná znalost motivace honorifikačních jmen způsobuje, že dané názvy nejsou pocíťovány jako dobové/ ideologicky příznakové a jsou mnohdy spojovány s jinými osobnostmi nebo jsou komoleny.“⁴⁰*

V souvislosti s častými periodami přejmenování je třeba nastínit Davidovu obavu ohledně ochuzování urbanonymie, kdy bývají historické podoby nahrazeny umělým jménem, např. když v Praze názvy *Karlova, Karlovo a Václavské náměstí* nahradily v polovině 19. století historické názvy *Jezuitská, Dobytčí a Koňský trh*.⁴¹

Kromě toho nesou honorifikační toponyma v mnohých případech minimální prostorovou informaci o pojmenovaném objektu. *„Jejich jazyková i onymická defektnost vyplývá z faktu, že honorifikační jména jsou tvořena na politickou objednávku z potřeby pojmenovat, nikoliv vytvořit plně a správně fungující nástroj komunikace. Defektnost honorifikačního toponyma se projevuje zejména neplněním základních onymických funkcí,*

³⁶ DAVID, Jaroslav. *Honorifikační toponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ_TOPONYMUM

³⁷ DAVID, 2011, s. 28.

³⁸ DAVID, 2011, s. 34.

³⁹ DAVID, 2011, s. 35.

⁴⁰ DAVID, MÁCHA, 2014, s. 56-58.

⁴¹ DAVID, 2016, s. 48.

*jazykovou a komunikační nefunkčností a nesprávností. Nominace se stává primární a nejdůležitější funkcí honorifikačního jména.*⁴²

Pokud vezmeme v úvahu názvy odkazující se na nějaké místo, je třeba rozlišovat mezi pojmenováním objektů, které skutečně tím směrem vedou (*Liberecká*), a těch, co se na místo odkazují z důvodu oslavného (*Vídeňská, Korejská, Jugoslávská*).

Dalším problémem honorifikačních jmen je časté opakování téhož modelu. V bývalém Sovětském svazu bylo v roce 1979 podle Lenina pojmenováno přes 100 různých objektů, což je v přímém rozporu s identifikační a diferenciací funkcí, kterou mají ony plnit.⁴³

6.4.1 Honorifikační motiv v urbanonymii

*„Právě názvy veřejných prostranství ve městech, zejména pojmenování ulic a náměstí, se od 19. století staly nejvýznamnějšími reprezentanty honorifikačních toponym.“*⁴⁴

Ve 20. století se česká společnost stala městskou – v roce 1921 žilo ve městech a na jejich předměstích 45 % obyvatelstva, což učinilo z městského prostoru jeden z hlavních nástrojů ideologické prezentace politické moci.⁴⁵

V 19. století a v první polovině 20. století bylo přípustné pojmenovávat veřejná prostranství po žijících osobnostech. Zákony zakazovaly pouze pojmenování po osobách, které projevíly nepřátelské smýšlení k republice, nebo užití jejich jména neodpovídalo významu pojmenovávaného objektu. Teprve jako reakce na kritiku stalinského kultu osobnosti byla ve druhé polovině 50. let 20. století stanovena zásada nepojmenovávat po žijících osobnostech. Díky této zásadě se od honorifikačních uličních jmen (tehdy silně ideologických) začalo ustupovat.⁴⁶

Po roce 1989 byla hlavní motivací změn názvů snaha o odstranění pojmenování vztahujících se k socialismu a komunismu, kdy jména jako: *Klement Gottwald, Vladimír Iljič Lenin a Rudá armáda* byly nahrazeny osobnostmi spojenými s demokracií a obdobím před rokem 1948. U nás se nejčastěji jednalo o jména prezidentů *T. G. Masaryka* a *Edvarda Beneše*. Nejčastěji bývají ideologická urbanonyma nahrazována v centrech, na okrajích měst se názvy udržují déle, pro svou, pro běžného člověka často nejasnou, motivaci.⁴⁷

Paradoxem honorifikačních urbanonym je nadužívání jmen typu: *Komenského, Sokolská, Husova, Masarykova, Bezručova*, zatímco je mnohdy zapomínáno na osobnosti skutečně spojené s městem či regionem.⁴⁸

⁴² DAVID, 2011, s. 52.

⁴³ DAVID, Jaroslav. *Honorifikační toponymium*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ_TOPONYMUM

⁴⁴ DAVID, 2011, s. 166.

⁴⁵ DAVID, 2011, s. 171.

⁴⁶ DAVID, MÁCHA, 2014, s. 49.

⁴⁷ DAVID, 2011, s. 168.

⁴⁸ DAVID, MÁCHA, 2014, s. 48.

Zvláštní skupinu honorifikačních názvů představují pojmenování po fiktivních osobách, literárních nebo fantastických. Uvedu několik příkladů: *Maryčky Magdonové* (Ostrava), *Krakonošovo náměstí* (Trutnov), *Járy Cimrmana* (Brno).⁴⁹

David si všímá, že standardizovaná urbanonymie slouží někdy jako motivační východisko pro vznik pojmenování firem v dané lokalitě. V Jablonci nad Nisou najdeme v ulici *Pražská* kavárnu s názvem „*Kafe na Pražský*“. Výhodou takového pojmenování je snadná lokalizace dané firmy.

Dnes žije ve městech více než 73 % obyvatel České republiky. „*Z analýzy současného stavu urbanonymie vyplynulo, že 44 % uličních názvů v českých městech je honorifikačních.*“ V některých městech ovšem tato čísla sahají až k 80 %. Honorifikační názvy se podle Davida soustřeďují spíše do centra, jakožto nejdůležitější části města.⁵⁰

⁴⁹ DAVID, MÁCHA, 2014, s. 50.

⁵⁰ DAVID, 2011, s. 167.

7 Východiska

7.1 Materiálové východisko

Prvním krokem byla excerpce honorifikačních urbanonym z katastru města Jablonce nad Nisou. Jména jsem si vypsalala z několika různých zdrojů, o kterých se zmiňuji níže. Rozhodla jsem se analyzovat následující objekty – *ulice, náměstí, katastrální území, místní části, významné domy a objekty, které jsou součástí veřejného prostranství (parky, altány, významné stromy)*.

Vynechala jsem názvy pomníků, památníků, soch a kostelů, jelikož se v případě města Jablonce nad Nisou nejedná o významné orientační body. Dále jsem do seznamu nezahrnovala urbanonyma vzniklá z původních pomístních jmen, která nejsou honorifikační, ale posesivní (např. *Na Bartlově kopci*).

Materiál jsem následně seřadila abecedně a rozdělila jej do tří základních kategorií:

- Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem
- Ulice a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem
- Ostatní objekty

Uliční názvy představují většinu sebraného materiálu, 118 jmen z celkových 139 jmen. Současných ulic a náměstí s honorifikačním motivem je 84. Ulic a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem je 34. Ostatní objekty představují 21 jmen.

7.1.1 Zdroje

- **Turistické mapy**

Pracovala jsem s online základní a turistickou mapou ze serveru www.mapy.cz, na které lze najít nejen aktuální názvy, ale u vybraných jmen také legendu/ motivaci daného jména. Těchto informací jsem využívala především při sběru názvů významných jabloneckých vil. Mapa má měřítko do úrovně 1 : 5 000. Z této mapy jsem si vypsalala veškeré názvy kromě uličních, všimla jsem si totiž několika nesrovnalostí, o kterých se zmiňuji níže.

- **Historické ortofoto mapy města Jablonce nad Nisou**

Jedná se o mapovou aplikaci s historickými fotografiemi.⁵¹ S touto aplikací jsem pracovala v únoru až květnu 2019 a vypsalala jsem si z ní veškeré uliční názvy. I zde, v oficiální aplikaci zaměřené pouze na jablonecké ulice, lze nalézt několik chyb v názvech, respektive dřívější verze názvů, které později nebyly aktualizovány. O této problematice více níže.

⁵¹ ŠAFAŘÍK, Ivo. *Historické ortofoto mapy* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-680631%3A-979979&z=8&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&ljo=>

V aplikaci je možné zobrazit si názvy ulic ve čtyřech historických obdobích: do roku 1918, 1919 – 1938, 1939 – 1945 a 1945 – 1989. U jednotlivých ulic je dále možné zobrazit si její historický vývoj, ulice lze vyhledávat podle současného i historického názvu. Přehled historických názvů ulic byl zpracován ve spolupráci s autorem diplomové práce na toto téma, Mgr. Ivo Šafaříkem.⁵²

- **Diplomová práce**

Posledním zdrojem při sběru jmen byla diplomová práce Mgr. Iva Šafaříka věnující se jabloneckým ulicím, o které se zmiňuji výše. Odsud jsem si vypsala převážně jména již neexistujících ulic, které dříve byly honorifikační. Tyto ulice nejsou součástí mapové aplikace (viz výše), není tedy možné zjistit jejich historický vývoj ani přesné datum zániku. Z tohoto důvodu tvoří již zaniklé ulice speciální oddíl *Zaniklé honorifikační ulice*, který není součástí slovníku.

7.1.2 Nesrovnalosti v uličních názvech

Veškeré názvy ulic jsem následně srovnala s informacemi na webu ČÚZK⁵³, neboť jsem si všimla několika nesrovnalostí zápisu, konkrétně u honorifikačních jmen složených z jednoho křestního jména a příjmení. Pro příklad uvedu název ulice *Antala Staška*, která se oficiálně nazývá právě takto, přesto ji webový portál www.mapy.cz i mapová aplikace s jabloneckými ulicemi uvádí jako ulici *A. Staška*. V roce 2004 zastupitelstvo města schválilo návrh, že veškeré názvy ulic tvořené jedním jménem a příjmením významné osobnosti (v Jablonci nad Nisou se nachází celkem 10 takových případů) budou mít jednotný charakter a budou vypsány celým jménem a příjmením. Tato změna se netýkala názvů složených ze tří slov (*S. K. Neumanna*) ani takových, které se skládaly pouze z příjmení (*Raisova*). Je tedy zřejmé, že na komerčních mapových serverech nelze najít stoprocentně správné informace.

7.1.3 Zaniklé honorifikační ulice

V tomto oddílu vyjmenuji několik dnes již zaniklých ulic v Jablonci nad Nisou. Tyto ulice nejsou součástí slovníku hned z několika důvodů. U těchto ulic se nedá zjistit historie vývoje ani přesné datum zániku. Nejsou součástí mapové aplikace jabloneckých ulic ani jiných aktuálních map. Je těžké je lokalizovat ve starých mapách, protože pocházejí z období, kdy obce jako Mšeno nad Nisou, nebo Jablonecké Paseky nebyly ještě připojeny k Jablonci nad Nisou.

Šaldova a Kmochova – původní ulice Fučíkova byla přejmenována po roce 1945 na Šaldovu, ulice Kmochova vznikla nově. Podle Šafaříka obě tyto ulice existují ještě v době, kdy je Mšeno nad Nisou připojeno k Jablonci, krátce na to však zanikají. Šafařík se nezmiňuje, jaký je důvod jejich zániku, ani kdy přesně k němu došlo.⁵⁴ Ulice byly

⁵² ŠAFAŘÍK, Ivo. *Historické ortofoto mapy* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>

⁵³ ČÚZK: Veřejný dálkový přístup. *Ulice*. [online]. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <http://vdp.cuzk.cz/vdp/ruian/ulice/vyhledej?ob.kod=563510&ul.nazev=&ul.kod=&ohrada.id=&ulg.sort=NAZEV&search=Vyhledat&ulg.page=1>

⁵⁴ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 56.

pojmenované po literárním kritikovi Františku Xaveru Šaldovi (1867 – 1937) a českém skladateli Františku Kmochovi (1848 – 1912).

Kuncova – ulice Kuncova, neboli Kunze-Strasse existovala ve Mšeně nad Nisou do roku 1945. Tato ulice se neobjevuje v seznamu ulic v závěru Šafaříkovy diplomové práce, je tedy zřejmé, že v roce 1988 již neexistovala. Motivací pojmenování je zakladatel první sklářské huti ve Mšeně, Franz Kunze.⁵⁵

ČSSP – ulice Československo-sovětského přátelství existovala v období od roku 1945 do roku 1989. Motiv pojmenování související s tehdejším Sovětským svazem bylo nutné po roce 1989 změnit. Proto byla tato ulice sloučena s nynější ulicí Žitnou (v minulosti Korngasse).

U Kupfovy lávky – ulice U Kupfovy lávky (An der Kupfbrücke) vznikla někdy mezi lety 1919 – 1938. V období od roku 1945 do roku 1953 byl vypuštěn přívlástek *Kupfovy*. Tento vývoj se nepromítl do mapové aplikace, přestože ulice *U lávky* (vznik r. 1945) se v aplikaci objevuje. Motivace pojmenování je nejasná.⁵⁶

ulice maršála Stalina – po roce 1989 na ni bylo rozšířeno jméno přilehlé ulice *Komenského*. V mapové aplikaci se ovšem zobrazuje vývoj jména před rokem 1989 jako „*Stalinova*“ ne „*maršála Stalina*“.

Ulice, která byla mylně považována za honorifikační

Uhelná – dřívější ulice *Lagergasse* byla v době dvojjazyčných úředních názvů mylně označena jako *Táborová*. Němci však měli na mysli slovo *der Lager* ve smyslu sklad, ne tábor. V ulici se totiž nacházely uhelné sklady. Později, v období mezi lety 1945 a 1953 byla přejmenována alespoň na *Uhelnou*, když ne přímo na *Skladovou*.⁵⁷

⁵⁵ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 54.

⁵⁶ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 49.

⁵⁷ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 46.

7.2 Teoretické východisko

7.2.1 Členění honorifikačních motivů

Honorifikační motivy bylo třeba rozčlenit podle kritérií sémanticko-motivačních a formálních. Klasifikaci jmen jsem si zpracovala vlastní, jelikož jsem nikde nenalezla třídíč honorifikačních motivů, který by plně vyhovoval zkoumané oblasti.

7.2.2 Členění podle sémanticko-motivačních aspektů

Rozhodla jsem se pro následující systém členění:

- Osobnosti související s Jabloncem nad Nisou
 - Starostové a politici
 - Podnikatelé v oblasti sklářství a bižuterie
 - Ostatní významní občané města
- Místa související s Jabloncem nad Nisou
- Osobnosti nesouvisející s Jabloncem nad Nisou
 - Spisovatelé
 - Politici
 - Další osobnosti – malíři, skladatelé, vynálezci atd.
- Události (včetně míst, kde se udály)
- Ostatní

7.2.3 Členění podle formálních aspektů

Jména jsem se rozhodla klasifikovat následovně:

- Jednoslovná
- Dvouslovná
 - Předložková
 - Bezpředložková
- Víceslovná
 - Předložková
 - Bezpředložková

8 Heslová část

Po samotném excerpci honorifikačních jmen ve sledované oblasti jsem jména zařadila do slovníku. Názvy jsem rozdělila do tří základních kategorií:

- Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem
- Ulice a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem
- Ostatní objekty

Tyto názvy jsem následně zapracovala do slovníku, včetně jejich motivace, historického vývoje a možných variant názvu, používaných občany města Jablonec nad Nisou.

8.1 Struktura slovníkového hesla

Veškerá jména zařazená do slovníku mají následující strukturu:

1. Jméno (současné oficiální)
2. Vývoj jména (starší podoby)
3. Motivace u současné a starší honorifikace
4. Varianty

9 Slovník

9.1 Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem

Alešova

do roku 1918:

1919 – 1938: Wanderstrasse, Wanderova – Wanderstrasse

1939 – 1945: Wanderstrasse

1945 – 1989: Wanderova, Alešova

1990 – 2019: Alešova

Mikoláš Aleš – český malíř (1852 – 1913)

Wanderové – jedna z nejvýznamnějších sklářských rodin renesančních Čech. Je možné, že nejstarší mšenská sklárna byla založena právě na pokyn Wanderů. Elias a Georg Wanderovi se narodili kolem roku 1560. Elias je uveden jako huťmistr a sklář na heraldické číši z Bischofsgrünu, provozoval mšenskou sklárnu, za zásluhy o sklářské podnikání byl povýšen do šlechtického stavu. Jména obou bratrů zdobí plášť zvonu jabloneckého evangelického kostela.⁵⁸

Varianty: –

Antala Staška

do roku 1918: Hubertusgasse

1919 – 1938: Hubertusgasse, Hubertská – Hubertusgasse

1939 – 1945: Hubertusgasse

1945 – 1989: Hubertská, A. Staška

1990 – 2019: A. Staška, Antala Staška

Antal Stašek – český spisovatel (1843 – 1931)

Varianty: Staškova

⁵⁸ Pražská galerie. II. Po stopách slavných sklářských rodů: Wanderové: Druhý díl – Wanderové ve Mšeně. Pražská galerie [online]. 5. 12. 2015 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://prazskagalerie.cz/cs/ii-po-stopach-slavných-sklarských-rodu-wanderove/>

Antonína Dvořáka

do roku 1918: Schubertgasse

1919 – 1938: Schubertgasse, Schubertova – Schubertgasse

1939 – 1945: Schubertgasse

1945 – 1989: Schubertova, A. Dvořáka

1990 – 2019: Antonína Dvořáka

Antonín Dvořák – český hudební skladatel (1841 – 1904)

Franz Schubert – rakouský hudební skladatel (1797 – 1828)

Varianty: Dvořákova

Antonína Chvojky

do roku 1918: Postgasse, Kleine Rathausgasse

1919 – 1938: Kleine Rathausgasse, Radniční ulička – Kleine Rathausgasse

1939 – 1945: Kleine Rathausgasse

1945 – 1989: Radniční ulička, A. Chvojky

1990 – 2019: A. Chvojky, Antonína Chvojky

Antonín Chvojka (asi 1830 – 1884) byl jablonecký kovář a pilníkář, který po své smrti odkázal veškerý svůj majetek Ústřední matici školské a tím se zasloužil o založení českého školství ve městě. V dnešní ulici Antonína Chvojky stojí kovářův dům, ve kterém pět let po jeho smrti zahájila činnost první česká škola v Jablonci.⁵⁹

Varianty: Chvojkova

Arbesova

do roku 1918: Hochstrasse

1919 – 1938: Hochstrasse, Vysoká – Hochstrasse

1939 – 1945: Hochstrasse

1945 – 1989: Stalinova, Vítězného února

⁵⁹ NOSKOVÁ, Jitka. *Chvojka Antonín*. Turistický region – Jizerské hory [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://www.jizerky.cz/dr-cs/17570-chvojka-antonin.html>

1990 – 2019: Arbesova

Jakub Arbes – český spisovatel a novinář (1840 – 1914)

Josif Vissarionovič Stalin – generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu (1878 – 1953)

Vítězného února – komunistický státní převrat v Československu (1948)

Varianty: Arbeska, Arbesovka

Belgická

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: V. Kopeckého

1990 – 2019: Belgická

Belgická – tehdejší podnik LIAZ, jenž sídlil v jabloneckých Rýnovicích (dnešní průmyslová zóna) spolupracoval od roku 1980 s partnerským městem Ronse v Belgii. Ulice vedoucí kolem bývalého podniku se tedy pravděpodobně nazývá *Belgická* právě z tohoto důvodu.⁶⁰

Václav Kopecký – český novinář a politik (1897 – 1961)

Varianty: –

Blanická

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Luční, Blanická

1990 – 2019: Blanická

Blaník – vrch ve Středočeském kraji, k němuž se váže několik pověstí, přičemž nejznámější z nich je pověst o Blanických rytířích

Varianty: –

⁶⁰ Podle sdělení Petra Karlovského z Magistrátu města Jablonec nad Nisou.

Bousova

do roku 1918:

1919 – 1938: Josef von Eichendorf-Strasse, Eichendorfova – J. von Eichendorf-Strasse

1939 – 1945: J. von Eichendorf-Strasse

1945 – 1989: Eichendorfova, Bousova

1990 – 2019: Bousova

V. Bousa – jablonecký občan, který zahynul v koncentračním táboře.⁶¹

Joseph von Eichendorff – německý spisovatel (1788 – 1857)

Varianty: Bousovka

Boženy Němcové

do roku 1918: Jubiläumsstrasse

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: B. Němcové

1990 – 2019: B. Němcové, Boženy Němcové

Božena Němcová – česká spisovatelka (1820 – 1862)

Varianty: –

Brigádnická

do roku 1918:

1919 – 1938: Edisonstrasse, Edisonova – Edisonstrasse

1939 – 1945: Edisonstrasse

1945 – 1989: Edisonova, Resslerova, Brigádnická

1990 – 2019: Brigádnická

⁶¹ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 48.

Brigáda socialistické práce – forma socialistického soutěžení (socialistické pracovní iniciativy) v Československu za dob komunismu. Po roce 1990 se ideologický motiv vytratil, v době pojmenování byl ovšem přítomen.⁶²

Thomas Alva Edison – americký vynálezce (1847 – 1931)

Josef Ressel – český vynálezce lodního šroubu (1793 – 1857)

Varianty: –

Budovatelů

do roku 1918: Neissegasse, Bürgerstrasse

1919 – 1938: Bürgerstrasse, Občanská – Bürgerstrasse

1939 – 1945: Bürgerstrasse

1945 – 1989: Občanská, Budovatelů

1990 – 2019: Budovatelů

Budovatel – označení používané za dob socialistického Československa. Člověk, který aktivně přispíval k budování socialismu.

Varianty: –

Cvrčkova

do roku 1918:

1919 – 1938: Grillengasse, Cvrčková – Grillengasse

1939 – 1945: Grillengasse

1945 – 1989: Cvrčková

1990 – 2019: Cvrčkova

Cvrček – V oficiálních materiálech magistrátu města je tato ulice řazena mezi honorifikační, což je důvodem jejího zařazení do slovníku. „Grille“ je německy „cvrček“ – české jméno tedy vzniklo doslovným překladem. Je možné, že se po roce 1990 zdálo jako

⁶² Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Brigáda socialistické práce*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Brig%C3%A1da_socialistick%C3%A9_pr%C3%A1ce

posměšné či jinak nevhodné, přistoupilo se tedy k formální změně názvu – *Cvrčková* na *Cvrčkova*. Tato změna jméno propojuje, mylně, avšak záměrně, s antroponymem Cvrček.⁶³

Varianty: –

Čajkovského

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Čajkovského

1990 – 2019: Čajkovského

Petr Iljič Čajkovskij – ruský hudební skladatel (1840 – 1893)

Varianty: –

Československé armády

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Rudé armády, Gottwaldova, Čsl. armády

1990 – 2019: Československé armády

Československá armáda – ozbrojené síly Československa (1918 – 1992)

Klement Gottwald – československý prezident (1896 – 1953)

Rudá armáda – armáda bolševického Ruska a SSSR (1918 – 1946)

Varianty: –

⁶³ Jméno je zařazeno do slovníku na základě **Návrhu usnesení** ve věci **Změn názvů ulic**, který projednalo Zastupitelstvo města Jablonce nad Nisou dne 7. 10. 2004. Název Cvrčkova je zde veden jako název odvozen od příjmení významné osobnosti. [online]. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/samosprava/zastupitelstvo/2004/zastupitelstvo-07-10-2004/zapis-07-10-2004.html>

Dělnická

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 5. května, Dělnická

1990 – 2019: Dělnická

Dělnická – pojmenování souvisí s dobovou glorifikací dělnictva

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Varianty: –

Dr. Randy

do roku 1918:

1919 – 1938: Dr. Randa-Strasse, Dr. Randy – Dr. Randa-Strasse

1939 – 1945: Dr. Randa-Strasse

1945 – 1989: Dr. Randy

1990 – 2019: Dr. Randy

Dr. Anton Randa (1864 – 1918) byl lékař, filantrop a sběratel. V roce 1895 si v Jablonci otevřel soukromou lékařskou praxi. Bojoval v první světové válce, po jejím konci zemřel na zástavu srdce. Jako lékař pomáhal finančně nemajetným, kterým odpouštěl platby za léčbu. Sbíral výtvarné umění, šperky, minerály, měl rovněž obsáhlou knihovnu. Po své smrti sbírku odkázal muzeu v Liberci. Finanční prostředky, které zanechal, byly užity ve prospěch založení lidové knihovny. Té také připadlo více než patnáct set knih z jeho soukromé knihovny, které se staly základem jablonecké městské knihovny.⁶⁴

Varianty: Randova, Randovka

Družstevní

do roku 1918:

1919 – 1938: Eigenheimstrasse, V domovině – Eigenheimstrasse

⁶⁴ STRNAD, Jan. *Dr. Anton Randa (1864 - 1918)*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 29. 10. 2010 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2010/11-2010/dr-anton-randa-1864-8211-1918.html>

1939 – 1945: Eigenheimstrasse

1945 – 1989: V domovině, Družstevní

1990 – 2019: Družstevní

Družstevní – podpora myšlenky kolektivizace zemědělství (po roce 1948)

Varianty: –

Emilie Floriánové

do roku 1918: Neubaugasse

1919 – 1938: Neubaugasse, V nových domech – Neubaugasse

1939 – 1945: Neubaugasse

1945 – 1989: V nových domech, Emilie Floriánové

1990 – 2019: Emilie Floriánové

Emilie Floriánová byla majitelka knihkupectví v budově obchodní akademie v Jablonci nad Nisou. Její zásluhou byl v Jablonci založen ženský odbor Sokola. V roce 1938 byl její obchod uzavřen a zboží zničeno. Noviny dále prodávala ve svém soukromém bytě. Její manžel Josef Florián stál po 2. světové válce v čele Místní správní komise v Jablonci nad Nisou.⁶⁵

Varianty: Floriánka, Floriánova

Erbenova

do roku 1918:

1919 – 1938: Bahnhofstrasse, Nádražní – Bahnhofstrasse

1939 – 1945: Bahnhofstrasse

1945 – 1989: Nádražní, Erbenova

1990 – 2019: Erbenova

Karel Jaromír Erben – český spisovatel (1811 – 1870)

Varianty: Erbenka

⁶⁵ FRIČOVÁ, Jana. *Emilie Floriánová byla česká vlastenka*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 30. 10. 2017 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2017/11-2017/emilie-florianova-byla-ceska-vlastenka.html>

F. L. Čelakovského

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: F. L. Čelakovského

1990 – 2019: F. L. Čelakovského

František Ladislav Čelakovský – český spisovatel (1799 – 1852)

Varianty: Čelakovského

Fibichova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Husitská, Fibichova

1990 – 2019: Fibichova

Zdeněk Fibich – český hudební skladatel (1850 – 1900)

Husitství – hnutí stoupců mistra Jana Husa, které usilovalo o reformu církve (15. st.)

Varianty: –

Fügnerova

do roku 1918: Kittelsteg, Dammgasse, F. L. Jahn-Strasse

1919 – 1938: F. L. Jahn-Strasse, F. L. Jahna – F. L. Jahn-Strasse

1939 – 1945: F. L. Jahn-Strasse

1945 – 1989: F. L. Jahna, Fügnerova

1990 – 2019: Fügnerova

Jindřich Fügner – jeden ze zakladatelů tělocvičného spolku Sokol (1822 – 1865)

Friedrich Ludwig Jahn – průkopník německé tělovýchovy (1778 – 1852)

Anton Kittel – byl v letech 1868 – 1888 vedoucím jabloneckého tělocvičného spolku, ulice dostala jméno po něm (Kittelsteg).⁶⁶

Varianty: Fügnerka

Generála Mrázka

do roku 1918: Lagergasse, Schützengasse, Schulgasse

1919 – 1938: Schulgasse, Školní – Schulgasse

1939 – 1945: Schulgasse

1945 – 1989: Školní, Protifašistických bojovníků, Generála Mrázka

1990 – 2019: Generála Mrázka

Karel Mrázek (1910 – 1998) byl československý vojenský pilot, který během druhé světové války velel československému oddílu britského královského letectva. Po skončení války byl prohlášen politicky nespolehlivým a až do roku 1989 byl pronásledován. Do Jablonce nad Nisou se přestěhoval ze zdravotních důvodů v roce 1949. Za svoji odbojovou činnost získal mnoho válečných vyznamenání a pamětních medailí. V roce 1992 obdržel čestné občanství města Jablonce nad Nisou a od 1. května 2000 nese jeho jméno bývalá ulice Protifašistických bojovníků v centru Jablonce.⁶⁷

Protifašističtí bojovníci – Československý svaz protifašistických bojovníků byla společenská organizace účastníků boje proti fašismu (1914 – 1945)

Varianty: –

Havlíčková

do roku 1918: Körnerstrasse

1919 – 1938: Körnerstrasse, Körnerova – Körnerstrasse

1939 – 1945: Körnerstrasse

1945 – 1989: Körnerova, Havlíčkova

1990 – 2019: Havlíčkova

⁶⁶ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 24.

⁶⁷ Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města. *Karel Mrázek - hrdina druhé světové války* [online]. 1. 9. 2009 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/06-2009/karel-mrazek-8211-hrdina-druhe-svetove-valky.html>

Karel Havlíček Borovský – český politik a novinář (1821 – 1856)

Theodor Körner – německý básník (1791 – 1813)

Varianty: –

Husova

do roku 1918: Döllingergasse

1919 – 1938: Döllingergasse, Döllingerova – Döllingergasse

1939 – 1945: Döllingergasse

1945 – 1989: Döllingerova, Husova

1990 – 2019: Husova

Ignaz von Döllinger – teolog a historik (1799 – 1890)

Jan Hus – římskokatolický kněz, kazatel a reformátor (1370 – 1415)

Varianty: Husovka

Chelčického

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Marxova, Chelčického

1990 – 2019: Chelčického

Petr Chelčický – český spisovatel (asi 1390 – 1460)

Karl Marx – německý filosof a zakladatel marxismu (1818 – 1883)

Varianty: –

Ivana Olbrachtova

do roku 1918: Erzherzog Stephan-Strasse

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 28. října, Ivana Olbrachta

1990 – 2019: I. Olbrachta, Ivana Olbrachta

Ivan Olbracht – český spisovatel a novinář (1882 – 1952)

Erzherzog Stephan – rakouský arcivévoda Štefan (1817 – 1867), místopředseda Českého království v letech 1843 – 1848. Pojmenování po něm vzniklo nejspíš díky jeho dobročinným opatřením, kterými pomohl hladovějícímu Jablonecku v letech 1844 – 1847.⁶⁸

28. října – vznik samostatného československého státu (1918)

Varianty: Olbrachta, Olbrachtova

J. K. Tyla

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: J. K. Tyla

1990 – 2019: J. K. Tyla

Josef Kajetán Tyl – český dramatik (1808 – 1856)

Varianty: Tylova

Jana Žižky

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Pasiřská, Jana Žižky

1990 – 2019: Jana Žižky

Jan Žižka – český husitský vojevůdce (1360 – 1424)

Varianty: Žižkova

⁶⁸ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 54.

Janáčkova

do roku 1918:

1919 – 1938: Zinnsteingasse, Cínovcová – Zinnsteingasse

1939 – 1945: Zinnsteingasse

1945 – 1989: Cínovcová, Janáčkova, Stalinova a Komenského, Janáčkova (Vrkoslavice)

1990 – 2019: Janáčkova

Leoš Janáček – český skladatel (1854 – 1928)

Jan Amos Komenský – český biskup, filozof, spisovatel a pedagog (1592 – 1670)

Josif Vissarionovič Stalin – generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu (1878 – 1953)

Varianty: –

Jeronýmova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Jeronýmova

1990 – 2019: Jeronýmova

Jeroným Pražský – český filozof, teolog, reformátor a představitel husitství (1378 – 1416)

Varianty: Jeronýmovka

Jiráskova

do roku 1918: Goethegasse

1919 – 1938: Goethegasse, Goetheova – Goethegasse

1939 – 1945: Goethegasse

1945 – 1989: Goetheova, Jiráskova

1990 – 2019: Jiráskova

Johann Wolfgang von Goethe – německý spisovatel (1749 – 1832)

Alois Jirásek – český spisovatel a politik (1851 – 1930)

Varianty: –

Josefa Hory

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Josefa Hory

1990 – 2019: J. Hory, Josefa Hory

Josef Hora – český spisovatel a novinář (1891 – 1945)

Varianty: Horova

Josefa Suka

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Josefa Suka

1990 – 2019: J. Suka, Josefa Suka

Josef Suk – český houslista a skladatel (1874 – 1935)

Varianty: Sukova

Jugoslávská

do roku 1918: Turnergasse

1919 – 1938: Turnergasse, Turnerská – Turnergasse

1939 – 1945: Turnergasse

1945 – 1989: Turnerská, Jugoslávská

1990 – 2019: Jugoslávská

Deutscher Turnverband – německá tělocvičná organizace v Československu

Jugoslávie – v Jugoslávii si druhá světová válka vyžádala přes milion obětí, přejmenování proběhlo v 50. letech v duchu internacionalismu

Varianty: –

Jungmannova

do roku 1918: Humboldtgasse

1919 – 1938: Humboldtgasse, Humboldtova – Humboldtgasse

1939 – 1945: Humboldtgasse

1945 – 1989: Humboldtova, Jungmannova

1990 – 2019: Jungmannova

Alexander a Wilhelm Humboldtovi – Alexandr byl německý přírodovědec (1769 – 1859) a jeho bratr Wilhelm filozof (1767 – 1835)

Josef Jungmann – český filolog, spisovatel, překladatel (1773 – 1847)

Varianty: –

Karla Čapka

do roku 1918: Uhlandgasse

1919 – 1938: Uhlandgasse, Uhlandova – Uhlandgasse

1939 – 1945: Uhlandgasse

1945 – 1989: Uhlandova, K. Čapka

1990 – 2019: Karla Čapka

Karel Čapek – český spisovatel (1890 – 1938)

Ludwig Uhland – německý básník (1787 – 1862)

Varianty: Čapkova

Karoliny Světlé

do roku 1918:

1919 – 1938: Egermannngasse, Egermannova – Egermannngasse

1939 – 1945: Egermannngasse

1945 – 1989: Egermannova, K. Světlé

1990 – 2019: Karoliny Světlé

Friedrich Egermann – vynálezce technologie výroby červeného rubínového lesku pro polévané sklo (1777 – 1864)

Karolina Světlá – česká spisovatelka (1830 – 1899)

Varianty: –

Kavanova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Kokonínská, Kavanova

1990 – 2019: Kavanova

František Kaván – podle Turka se pravděpodobně jedná o českého malíře (1866 – 1941). V tomto případě se jedná o domněnku, vzhledem ke změně hlásky „á“ na „a“. Bližší informace o motivaci se nepodařilo dohledat.⁶⁹

Varianty: –

Komenského

do roku 1918: Kirchgasse, Hauptstrasse a Kronengasse

1919 – 1938: Hauptstrasse a Kronengasse, Hlavní – Hauptstrasse a Korunní – Kronengasse

1939 – 1945: Hauptstrasse Kronengasse, Strasse der SA a Kronengasse

1945 – 1989: Hlavní a Korunní, Stalinova a Komenského, Komenského

1990 – 2019: Komenského

Jan Amos Komenský – český biskup, filozof, spisovatel a pedagog (1592 – 1670)

⁶⁹ TUREK. *Změny názvů ulic a náměstí v souvislosti s rozvojem města Jablonec nad Nisou*. Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou.

Josif Vissarionovič Stalin – generální tajemník Komunistické strany Sovětského svazu (1878 – 1953)

SA – fašistická vojenská organizace, zkratka slova Sturmabteilung (1920 – 1945)

Varianty: –

Korejská

do roku 1918: Gartenstrasse

1919 – 1938: Gartenstrasse, Zahradní – Gartenstrasse

1939 – 1945: Gartenstrasse

1945 – 1989: Zahradní, Korejská

1990 – 2019: Korejská

Korejská válka – válečný konflikt, který probíhal v letech 1950 – 1953 mezi Jižní Koreou a KLDR, přejmenování proběhlo v 50. letech v duchu internacionalismu

Varianty: –

Kubálkova

do roku 1918: Reichenberger Gasse, Grünwalder Gasse, Gewerbegasse

1919 – 1938: Gewerbegasse, Živnostenská – Gewerbegasse

1939 – 1945: Gewerbegasse

1945 – 1989: Živnostenská, Kubálkova, Lidická, Kubálkova

1990 – 2019: Kubálkova

Jan Kubálek – byl v květnových dnech roku 1945 členem revolučního výboru v Jablonci nad Nisou a těsně před osvobozením zahynul při automobilové nehodě během plnění služebních povinností⁷⁰

Lidice – obec ve Středočeském kraji, která byla v roce 1942 vyhlazena nacisty v rámci heydrichiády

Varianty: –

⁷⁰ ŠAFAŘÍK, 1988. s. 50.

Ladova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Antonína Zápotockého, Ladova

1990 – 2019: Ladova

Josef Lada – český malíř (1887 – 1957)

Antonín Zápotocký – československý prezident (1884 – 1957)

Varianty: –

Lidická

do roku 1918: Schulgasse, Rathausgasse

1919 – 1938: Rathausgasse, Radniční – Rathausgasse

1939 – 1945: Rathausgasse

1945 – 1989: Radniční, Lidická

1990 – 2019: Lidická

Lidice – obec ve Středočeském kraji, která byla v roce 1942 vyhlazena nacisty v rámci heydrichiády

Varianty: –

Máchova

do roku 1918: Mühlfeldgasse

1919 – 1938: Mühlfeldgasse, Mühlfeldova – Mühlfeldgasse

1939 – 1945: Mühlfeldgasse

1945 – 1989: Mühlfeldova, Máchova

1990 – 2019: Máchova

Karel Hynek Mácha – český spisovatel (1810 – 1836)

Mühlfeldova – s největší pravděpodobností šlo o mylně utvořený název, jelikož původní německé urbanonymum není deantroponymického původu, ale deapelativního (Mühlfeld = pole patřící k mlýnu)

Varianty: –

Mánesova

do roku 1918: Gutenbergstrasse

1919 – 1938: Gutenbergstrasse, Gutenbergova – Gutenbergstrasse

1939 – 1945: Gutenbergstrasse

1945 – 1989: Gutenbergova, Mánesova

1990 – 2019: Mánesova

Johannes Gutenberg – německý vynálezce knihtisku (1394 – 1468)

Josef Mánes – český malíř (1820 – 1871)

Varianty: Máneska, Mánesovka

Maxe Švabinského

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Komenského, Švabinského

1990 – 2019: M. Švabinského, Maxe Švabinského

Jan Amos Komenský – český biskup, filozof, spisovatel a pedagog (1592 – 1670)

Max Švabinský – český malíř (1873 – 1962)

Varianty: –

Mozartova

do roku 1918: Gartenstrasse

1919 – 1938: Gartenstrasse, Zahradní – Gartenstrasse

1939 – 1945: Gartenstrasse

1945 – 1989: Zahradní, Máchova, Zd. Nejedlého, Mozartova

1990 – 2019: Mozartova

Karel Hynek Mácha – český spisovatel (1810 – 1836)

Wolfgang Amadeus Mozart – rakouský hudební skladatel (1756 – 1791)

Zdeněk Nejedlý – český politik (1878 – 1962)

Varianty: Mozartovka

náměstí Boženy Němcové

do roku 1918:

1919 – 1938: Josef Scheibler Platz, náměstí Josefa Scheiblera – Josef Scheibler Platz

1939 – 1945: Josef Scheibler Platz

1945 – 1989: náměstí Boženy Němcové

1990 – 2019: náměstí Boženy Němcové

Božena Němcová – česká spisovatelka (1820 – 1862)

Josef Scheibler – vlastník kompoziční huti a pasíř (1850 – 1924). Za první vydělané peníze si koupil průřezový stroj a začal vyrábět kovové polotovary na zakázku, v roce 1895 vystavěl vlastní továrnu *Josef Scheibler's Söhne*. Na počátku 20. století již firma nabízela 15 tisíc vlastních vzorků, které prodávala do celého světa. Tehdy zde pracovala přibližně stovka lidí. Během války se firma soustředila na zakázky pro armádu. Josef Scheibler financoval výstavbu kostela na tomto náměstí, proto bylo pojmenováno po něm.⁷¹

Varianty: –

náměstí Dr. Farského

do roku 1918: Goetheplatz, Bismarckplatz

1919 – 1938: Goetheplatz, Goethovo – Goetheplatz

1939 – 1945: Goetheplatz, Bismarckplatz

1945 – 1989: Goethovo, Dr. K. Farského

⁷¹ NOVÝ, 2008. s. 92.

1990 – 2019: náměstí Dr. Farského

Otto von Bismarck – říšský kancléř a sjednotitel Německa (1815 – 1898)

Johann Wolfgang von Goethe – německý spisovatel (1749 – 1832)

Dr. Karel Farský – zakladatel Československé církve husitské (1880 – 1927)

Varianty: Farského náměstí

Nerudova

do roku 1918:

1919 – 1938: Buchengasse, Buková – Buchengasse

1939 – 1945: Buchengasse

1945 – 1989: Buková, Nerudova

1990 – 2019: Nerudova

Jan Neruda – český spisovatel (1834 – 1891)

Varianty: –

Opletalova

do roku 1918: Emil-Müller-Gasse

1919 – 1938: Emil-Müller-Gasse, E. Müllera – Emil-Müller-Gasse

1939 – 1945: Emil-Müller-Gasse

1945 – 1989: E. Müllera, Opletalova

1990 – 2019: Opletalova

Emil Müller – exportér a politik (1836 – 1892), jeden z nejvlivnějších občanů Jablonce 70. a 80. let 19. století. Pracoval u továrníka Ferdinanda Ungera, v Jablonci si následně zřídil exportní firmu. Je považován za jednoho z iniciátorů výroby skleněných kroužků v kraji. Podařilo se mu proniknout na lukrativní indický trh. V roce 1874 se stal městským radou, o deset let později poslancem zemského sněmu, postoupil dokonce do říšské rady. Získal pověst znamenitého řečníka, hájícího zájmy jizerskohorského sklářského a bižuterního průmyslu.⁷²

⁷² NOVÝ, Petr. *Emil Müller, exportér a politik (1836 - 1892): Muži, kteří měnili město*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z:

Jan Opletal – student, jenž byl smrtelně zraněn během protinacistické demonstrace 28. 10. 1939

Varianty: –

Palackého

do roku 1918: Grünwalder Strasse, Hauptstrasse (Mšeno)

1919 – 1938: Grünwalder Strasse, Mšenská – Grünwalder Strasse Hauptstrasse, Hlavní – Hauptstrasse (Mšeno)

1939 – 1945: Grünwalder Strasse, Hauptstrasse (Mšeno)

1945 – 1989: Mšenská, Palackého, Dr. Beneše, Čsl. armády, Palackého (Mšeno)

1990 – 2019: Palackého

Československá armáda – ozbrojené síly Československa (1918 – 1992)

Dr. Edvard Beneš – československý prezident (1884 – 1948)

František Palacký – český historik a spisovatel (1798 – 1876)

Varianty: –

Petra Bezruče

do roku 1918: Habsburger Strasse

1919 – 1938: Glasschleiferstrasse, Brusičská – Glasschleiferstrasse

1939 – 1945: Glasschleiferstrasse

1945 – 1989: Brusičská, Bezručova

1990 – 2019: Petra Bezruče

Petr Bezruč – český básník (1867 – 1958)

Habsburkové – panovnický rod v Evropě (12. až 18. století)

Varianty: Bezručova, Bezručovka, Bezručka

https://www.mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=29768&slozka=29580&as4uOriginalDomain=www.mestojablonec.cz&as4u_protocol=https&

Pionýrů

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 5. května, Pionýrů

1990 – 2019: Pionýrů

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Pionýr – komunistická organizace pro děti a mládež. Název původně ideologický, dnes je možno jej pochopit i ve smyslu „pionýr – průkopník“.

Varianty: Pionýrská

Pražského povstání

do roku 1918: Hüttenstrasse

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Na huti, Revoluční, Pražského povstání

1990 – 2019: Pražského povstání

Pražského povstání – povstání českého lidu proti německé okupaci (květen 1945)

Revoluční – zařazují do honorifikačních názvů, obvykle je názvem „*Revoluční*“ míněna myšlenka revoluce v roce 1948 jako vítězství pracujícího lidu nad kapitalismem

Varianty: –

Přemyslova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Přemyslova

1990 – 2019: Přemyslova

Přemysl – pravděpodobně Přemysl Otakar II. (1233 – 1278), král Čech a vévoda rakouských zemí

Varianty: –

Puškinova

do roku 1918:

1919 – 1938: Stiftergasse, Stifterova – Stiftergasse

1939 – 1945: Stiftergasse

1945 – 1989: Stifterova, Puškinova

1990 – 2019: Puškinova

Alexandr Sergejevič Puškin – ruský spisovatel (1799 – 1837)

Adalbert Stifter – česko-rakouský spisovatel, malíř a pedagog (1805 – 1868)

Varianty: –

Rabasova

do roku 1918: Radetzky-Strasse

1919 – 1938: Radetzky-Strasse, Radetzkého – Radetzky-Strasse

1939 – 1945: Radetzky-Strasse

1945 – 1989: Lidická, Rabasova

1990 – 2019: Rabasova

Lidice – obec ve Středočeském kraji, která byla v roce 1942 vyhlazena nacisty v rámci heydrichiády

Maršál Josef Václav Radecký z Radče – rakouský vojevůdce (1766 – 1858)

Václav Rabas – český malíř (1885 – 1954)

Varianty: –

Raisova

do roku 1918: Grüngasse

1919 – 1938: Grüngasse, Grünova – Grüngasse

1939 – 1945: Grüngasse

1945 – 1989: Grünova, Raisova

1990 – 2019: Raisova

Anastasius Grün – rakouský básník (1806 – 1876)

Karel Václav Rais – český spisovatel (1859 – 1926)

Varianty: Raisovka

Resslova

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Resslova

1990 – 2019: Resslova

Josef Ressel – český vynálezce lodního šroubu (1793 – 1857)

Varianty: Resslovka

Revoluční

do roku 1918: Wustungergasse

1919 – 1938: Wustungergasse, V pustině – Wustungergasse

1939 – 1945: Wustungergasse

1945 – 1989: V pustině, Revoluční, Leninova, Revoluční (Vrkoslavice)

1990 – 2019: Revoluční

Revoluční – zařazují do honorifikačních názvů, obvykle je názvem „*Revoluční*“ míněna myšlenka revoluce v roce 1948 jako vítězství pracujícího lidu nad kapitalismem

Vladimír Iljič Lenin – komunistický politik (1870 – 1924)

Varianty: –

Riegrova

do roku 1918: Schürergasse

1919 – 1938: Schürergasse, Schürerova – Schürergasse

1939 – 1945: Schürergasse

1945 – 1989: Schürerova, Riegrova

1990 – 2019: Riegrova

František Ladislav Rieger – český politik (1818 – 1903)

Schürerové – šlechtický rod, který se významnou měrou zasloužil o rozvoj sklářství na Jablonecku. Od dvacátých let 17. století jim patřila mšenská huť, nejstarší jablonecká sklárna. Schürerové se pyšnili dědičným rytířským titulem a přízviskem „von Waldtheimb“. Příslušníky jejich rodu najdeme nejen v Jizerských horách, ale v celých Čechách a na Moravě. Byli nejmočnějším hutnímistrovským rodem renesančních Čech.⁷³

Varianty: Riegrovka

Rooseveltova

do roku 1918:

1919 – 1938: Dr. Kittel-Strasse, Dr. Kittela – Dr. Kittel-Strasse

1939 – 1945: Dr. Kittel-Strasse

1945 – 1989: Dr. Kittela, Rooseveltova

1990 – 2019: Rooseveltova

Dr. Kittel – český lidový lékař (1704 – 1783)

Franklin Delano Roosevelt – americký prezident (1882 – 1945)

Varianty: –

S. K. Neumanna

do roku 1918:

⁷³ NOVÝ, Petr. *Nejstarší sklárna Jizerských hor: Mšeno (1548 - 1734)*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=1211&slozka=1217&>

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: S. K. Neumanna

1990 – 2019: S. K. Neumanna

Stanislav Kostka Neumann – český novinář a básník (1875 – 1947)

Varianty: Neumannova

Saskova

do roku 1918: Gabelsbergerstrasse

1919 – 1938: Gabelsbergerstrasse, Gabelsbergerova – Gabelsbergerstrasse

1939 – 1945: Gabelsbergerstrasse

1945 – 1989: Gabelsbergerova, Saskova

1990 – 2019: Saskova

Franz Xaver Gabelsberger – německý vynálezce těsnopisu (1789 – 1849)

Wenzel Saska – jablonecký předválečný stavitel, který v ulici, později pojmenované po něm, vystavěl většinu domů.⁷⁴

Varianty: –

Smetanova

do roku 1918: Morchensterner Gasse, Mozartgasse

1919 – 1938: Mozartgasse, Mozartova – Mozartgasse

1939 – 1945: Mozartgasse

1945 – 1989: Mozartova, Smetanova

1990 – 2019: Smetanova

Wolfgang Amadeus Mozart – rakouský hudební skladatel (1756 – 1791)

Bedřich Smetana – český hudební skladatel (1824 – 1884)

Varianty: Smetanka

⁷⁴ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 48.

SNP

do roku 1918: Brunnengasse

1919 – 1938: Brunnengasse, Studniční – Brunnengasse

1939 – 1945: Brunnengasse

1945 – 1989: Studniční, SNP

1990 – 2019: SNP

SNP – slovenské protifašistické povstání v průběhu roku 1944

Varianty: Slovenského povstání

Sokolovská

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Sokolovská

1990 – 2019: Sokolovská

Sokolovo – udála se zde významná bitva 2. světové války (1943)

Varianty: –

Svatopluka Čecha

do roku 1918: Schillergasse

1919 – 1938: Schillergasse, Schillerova – Schillergasse

1939 – 1945: Schillergasse

1945 – 1989: Schillerova, S. Čecha

1990 – 2019: Svatoopluka Čecha

Svatopluk Čech – český spisovatel (1846 – 1908)

Friedrich Schiller – německý spisovatel (1759 – 1805)

Varianty: Čechova

Táboritská

do roku 1918: Bartelberggasse

1919 – 1938: Bartelberggasse, Na Bartlově kopci – Bartelberggasse

1939 – 1945: Bartelberggasse

1945 – 1989: Na Bartlově kopci, Táboritská

1990 - 2019: Táboritská

Tábor – město vybudované husity v roce 1420, táborité byli stoupenci husitské strany

Varianty: –

Tyršova stezka

do roku 1918:

1919 – 1938: Mühlstrasse a Lange Gasse, Mlýnská – Mühlstrasse a Dlouhá – Lange Gasse

1939 – 1945: Mühlstrasse a Lange Gasse

1945 – 1989: Tyršova Stezka

1990 – 2019: Tyršova stezka

Miroslav Tyrš – český zakladatel tělocvičného spolku Sokol (1832 – 1884)

Varianty: Tyršova

U Háskových vil

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Engelsova, U Háskových Vil

1990 – 2019: U Háskových vil

Friedrich Engels – německý filosof a politik (1820 – 1895)

Rudolf Hásek – významný exportér bižuterního zboží (1892 – 1993). Za první světové války byl členem československých legií, po válce založil s bratrem Jaroslavem firmu *Bratři Háskové* na výrobu a prodej jablonecké bižuterie. V roce 1948, poté, co byla firma

zabavena, emigroval do Kanady, kde úspěšně podnikal. Dodnes vedle sebe v Jablonci stojí Háskovy vily, významné funkcionalistické budovy. V bývalé Rudolfově vile sídlila donedávna katolická škola, Jaroslavova vila patří mezi jednu z nejhodnotnějších ukázek aerodynamického funkcionalismu na našem území.⁷⁵

Varianty: Háskovka

Vítězslava Nezvala

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: V. Nezvala

1990 – 2019: V. Nezvala, Vítězslava Nezvala

Vítězslav Nezval – český spisovatel (1900 – 1958)

Varianty: Nezvalova

Vladimírská

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Švermova, Vladimírská

1990 – 2019: Vladimírská

Jan Šverma – český novinář a politik (1901 – 1944)

Vladimír – družební město Jablonce nad Nisou v dobách Československa, které bylo při navazování zahraničních kontaktů přednostně orientováno na země tehdejšího Sovětského svazu.⁷⁶

Varianty: –

⁷⁵ SIMM, JAKOUBĚ, 2014, s. 56.

⁷⁶ Podle sdělení Petra Karlovského z Magistrátu města Jablonec nad Nisou.

Vladislava Vančury

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Vančurova

1990 – 2019: V. Vančury, Vladislava Vančury

Vladislav Vančura – český spisovatel (1891 – 1942)

Varianty: Vančurova, Vančurka

Vrchlického sady

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Vrchlického Sady

1990 – 2019: Vrchlického sady

Jaroslav Vrchlický – český spisovatel (1853 – 1912)

Varianty: Vrchlického

Wolkerova

do roku 1918: Teichgasse, Friesengasse

1919 – 1938: Friesengasse, Friesenova – Friesengasse

1939 – 1945: Friesengasse

1945 – 1989: Friesenova, Wolkerova

1990 – 2019: Wolkerova

Jiří Wolker – český básník (1900 – 1924)

Varianty: Wolkerka

Želivského

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 5. května, Želivského

1990 – 2019: Želivského

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Jan Želivský – husitský kněz a kazatel (1380 – 1422)

Varianty: –

Žitkova

do roku 1918: Roseggergasse

1919 – 1938: Roseggergasse, Roseggerova – Roseggergasse

1939 – 1945: Roseggergasse

1945 – 1989: Roseggerova, Žitkova

1990 – 2019: Žitkova

Peter Rosegger – rakouský spisovatel (1843 – 1918)

B. Žitek – jablonecký občan, který zahynul v koncentračním táboře ⁷⁷

Varianty: –

1. máje

do roku 1918: Tannengrundstrasse

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 1. máje

1990 – 2019: 1. máje

⁷⁷ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 48.

1. květen – Svátek práce

Varianty: –

28. října

do roku 1918: Josef-Pfeiffer-Strasse

1919 – 1938: J. Pfeiffer-Strasse, J. Pfeiffera – J. Pfeiffer-Strasse

1939 – 1945: Josef-Pfeiffer-Strasse

1945 – 1989: J. Pfeiffera, 28. října

1990 – 2019: 28. října

Josef Pfeiffer – v kapitole *Nejvýznamnější jablonečtí starostové* (4.1)

28. říjen – vznik samostatného československého státu (1918)

Varianty: –

5. května

do roku 1918: Talstrasse

1919 – 1938: Talstrasse, Údolní – Talstrasse

1939 – 1945: Talstrasse

1945 – 1989: 5. května

1990 – 2019: 5. května

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Varianty: –

9. května

do roku 1918: Schürer von Waldheim-Strasse

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Bezručova, 9. května

1990 – 2019: 9. května

Petr Bezruč – český básník (1867 – 1958)

Schürerové – šlechtický rod, který se významnou měrou zasloužil o rozvoj sklářství na Jablonecku. Od dvacátých let 17. století jim patřila mšenská huť, tedy nejstarší jablonecká sklárna. Schürerové se pyšnili dědičným rytířským titulem a přízviskem „von Waldtheimb“. Příslušníky jejich rodu najdeme nejen v Jizerských horách, ale v celých Čechách a na Moravě. Byli nejmocnějším huťmistrovským rodem renesančních Čech.⁷⁸

9. květen – Praha je osvobozena Rudou armádou (1945)

Varianty: –

⁷⁸ NOVÝ, Petr. *Nejstarší sklárna Jizerských hor: Mšeno (1548 - 1734)*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=1211&slozka=1217&>

9.2 Ulice a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem

Anenské náměstí

do roku 1918: Kaiser Josefsplatz

1919 – 1938: Bürgerplatz, Občanská – Bürgerplatz

1939 – 1945: Bürgerplatz, Hans-Knirsch-Platz

1945 – 1989: Občanské, Dukelské

1990 – 2019: Anenské náměstí

Karpatsko-dukelská operace – útočná operace sovětských a československých vojsk v Polsku a na Slovensku (1944)

Kaiser Franz Josef – rakouský císař (1830 – 1916)

Hans Knirsch – sudetoněmecký politik (1877 – 1933)

Varianty: Dukelák

Dalešická

do roku 1918: Turnergasse

1919 – 1938: Turnerská – Turnergasse

1939 – 1945: Turnergasse

1945 – 1989: 5. května, Dalešická

1990 – 2019: Dalešická

Deutscher Turnverband – německá tělocvičná organizace v Československu

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Varianty: –

Dolní náměstí

do roku 1918: Neuer Markt, Kaiser-Wilhelm-Platz

1919 – 1938: Neuer Markt, Nové náměstí – Neuer Markt, Masarykovo – Masaryk-Platz

1939 – 1945: Neuer Markt, Konrad-Henlein-Platz

1945 – 1989: Masarykovo, Švermovo

1990 – 2019: Dolní náměstí

Konrad Henlein – německý politik (1898 – 1945)

Kaiser Wilhelm – německý císař (1797 – 1888) nebo (1859 – 1941)

Tomáš Garrigue Masaryk – československý prezident (1850 – 1937)

Jan Šverma – český novinář a politik (1901 – 1944)

Varianty: Švermák

Horní náměstí

do roku 1918: Gewerbeplatz, Kaiser Franz Josefs Platz

1919 – 1938: Gewerbeplatz, Živnostenské – Gewerbeplatz, Dr. K. R. Fischera – Dr. K. R. Fischer-Platz

1939 – 1945: Dr. K. R. Fischer-Platz

1945 – 1989: Dr. K. R. Fischera, Rudé armády, Horní

1990 – 2019: Horní náměstí

Kaiser Franz Josef – rakouský císař (1830 – 1916)

Dr. Karl Richard Fischer – v kapitole *Nejvýznamnější jablonečtí starostové* (4.3)

Rudá armáda – armáda bolševického Ruska a SSSR (1918 – 1946)

Varianty: Rud'ák

Jižní

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Jana Žižky, Jižní

1990 – 2019: Jižní

Jan Žižka – český husitský vojevůdce (1360 – 1424)

Varianty: –

Kamenná

do roku 1918: Wassergasse, Flügelgasse, Steingasse

1919 – 1938: Steingasse, Kamenná – Steingasse

1939 – 1945: Steingasse

1945 – 1989: Kamenná, Nikose Belojanise, Kamenná

1990 – 2019: Kamenná

Nikos Belojannis – řecký politik (1915 – 1952)

Varianty: –

Klidná

do roku 1918: Glockengasse

1919 – 1938: Glockengasse, Zvonková – Glockengasse

1939 – 1945: Glockengasse

1945 – 1989: Zvonková, Švermova, Klidná

1990 – 2019: Klidná

Jan Šverma – český novinář a politik (1901 – 1944)

Varianty: –

Krkonošská

do roku 1918:

1919 – 1938: Schwarzbrunner Strasse, Černostudniční – Schwarzbrunner Strasse

1939 – 1945: Schwarzbrunner Strasse

1945 – 1989: Krkonošská, Gottwaldova, Krkonošská (Vrkoslavice)

1990 – 2019: Krkonošská

Klement Gottwald - československý prezident (1896 – 1953)

Varianty: –

Letohradská

do roku 1918:

1919 – 1938: Fichtegasse, Fichteova – Fichtegasse

1939 – 1945: Fichtegasse

1945 – 1989: Fichteova, Letohradská

1990 – 2019: Letohradská

Johann Gottlieb Fichte – německý filosof (1762 – 1814)

Varianty: –

Mírové náměstí

do roku 1918: Alter Markt

1919 – 1938: Alter Markt, Staré náměstí – Alter Markt

1939 – 1945: Alter Markt, Adolf-Hitler-Platz

1945 – 1989: nám. Dr. Beneše, Stalingradské, Mírové

1990 – 2019: Mírové náměstí

Dr. Edvard Beneš – československý prezident (1884 – 1948)

Adolf Hitler – kancléř a diktátor nacistického Německa (1889 – 1945)

Stalingrad – místo střetu německých a sovětských vojsk během 2. sv. války (1942 – 1943)

Varianty: Mírák

Mlýnská

do roku 1918: Mühlgasse

1919 – 1938: Mühlgasse, Mlýnská – Mühlgasse

1939 – 1945: Mühlgasse

1945 – 1989: Mlýnská, Roberta Koumara, Mlýnská

1990 – 2019: Mlýnská

Robert Koumar – (1890 – ?) jablonecký rodák, který od roku 1946 stál v čele Místního národního výboru v Jablonci. Už před válkou byl jako člen KSČ radním, po válce působil jako předseda místní správní komise a městského národního výboru.⁷⁹

Varianty: –

Na Roli

do roku 1918: Elisabethstrasse

1919 – 1938: Ackerstrasse, Rolní – Ackerstrasse

1939 – 1945: Ackerstrasse

1945 – 1989: Rolní, Na Roli

1990 – 2019: Na Roli

Alžběta Bavorská – bavorská princezna, manželka císaře Františka Josefa (1837 – 1898)

Varianty: –

Na Šumavě

do roku 1918: Priessnitzgasse

1919 – 1938: Priessnitzgasse, Priessnitzova – Priessnitzgasse

1939 – 1945: Priessnitzgasse

1945 – 1989: Priessnitzova, Na Šumavě

1990 – 2019: Na Šumavě

Vinzenz Priessnitz – zakladatel přírodního léčitelství (1799 – 1851)

Varianty: –

Nová Pasiřská

do roku 1918:

1919 – 1938:

⁷⁹ KAŠPAR, Jan. *Jablonečtí starostové*. Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. [online]. 8. 11. 2006 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/11-2006/jablonecti-starostove.html>

1939 – 1945:

1945 – 1989: Břetislava Škarvady, Nová Pasířská

1990 – 2019: Nová Pasířská

Břetislav Škarvada – občan Jablonce nad Nisou, člen KSČ a účastník druhého odboje pocházející z Vlastiboře, interbrigadista ve Španělsku ⁸⁰

Varianty: –

Pasecké náměstí

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: náměstí J. Fučíka, Pasecké náměstí

1990 – 2019: Pasecké náměstí

Julius Fučík – český komunistický novinář (1903 – 1943)

Varianty: –

Písečná

do roku 1918:

1919 – 1938: F. L. Jahn-Strasse, F. L. Jahna – F. L. Jahn-Strasse

1939 – 1945: F. L. Jahn-Strasse

1945 – 1989: Čechova, Písečná

1990 – 2019: Písečná

Friedrich Ludwig Jahn – průkopník německé tělovýchovy (1778 – 1852)

Svatopluk Čech – český spisovatel (1846 – 1908)

Varianty: –

⁸⁰ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 52.

Pod Baštou

do roku 1918:

1919 – 1938: Ferdinand-Schmidt-Gasse, F. Schmidta – F. Schmidt-Gasse

1939 – 1945: F. Schmidt-Gasse

1945 – 1989: F. Schmidta, Pod Baštou

1990 – 2019: Pod Baštou

Ferdinand Schmidt – německý spisovatel (1816 – 1890)

Varianty: –

Podhorská

do roku 1918: Lange Gasse, Bethausgasse, Gebirgsstrasse

1919 – 1938: Gebirgsstrasse, Pohorská – Gebirgsstrasse

1939 – 1945: Gebirgsstrasse

1945 – 1989: Pohorská, Krkonošská, Gottwaldova, Podhorská

1990 – 2019: Podhorská

Klement Gottwald – československý prezident (1896 – 1953)

Varianty: Gottwaldova

Poštovní

do roku 1918: Poststrasse

1919 – 1938: Poststrasse, Poštovní – Poststrasse

1939 – 1945: Poststrasse, Langenmarkstrasse

1945 – 1989: Poštovní, Leninova, Poštovní

1990 – 2019: Poštovní

Vladimir Iljič Lenin – komunistický politik (1870 – 1924)

Langenmark – obec v Nových Flandrech, u které probíhaly za první světové války boje. V těchto bojích nastupovaly oddíly německých dobrovolníků do útoku za zpěvu národních

písní. Díky tomu se stala vesnice Langenmark pro fašisty symbolem německé slávy a neohroženosti.⁸¹

Varianty: U Pošty

Pražská

do roku 1918: Wiener Strasse

1919 – 1938: Wiener Strasse, Vídeňská – Wiener Strasse Hauptstrasse, Hlavní – Hauptstrasse (Vrkoslavice)

1939 – 1945: Wiener Strasse Hauptstrasse (Vrkoslavice)

1945 – 1989: Vídeňská, Pražská, Stalingradská, Pražská (Vrkoslavice)

1990 – 2019: Pražská

Stalingrad – místo střetu německých a sovětských vojsk během 2. světové války (1942 – 1943)

Pražská – tento název nepovažuji za honorifikační, ale za orientační, tedy vedoucí směrem do hlavního města. V tomto názoru se shodují s Petrem Karlovským z Magistrátu města Jablonec nad Nisou, který též ulici Pražskou za honorifikační nepovažuje.

Vídeňská – v době svého vzniku (1866 – 1882) byl tento dopravní tah vytyčen za jeden z nejdůležitějších, na což poukazuje pojmenování po hlavním městě monarchie⁸²

Varianty: –

Prosečská

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Gottwaldova, Prosečská

1990 – 2019: Prosečská

Klement Gottwald – československý prezident (1896 – 1953)

Varianty: –

⁸¹ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 47.

⁸² ŠAFAŘÍK, 1988, s. 20.

Průběžná

do roku 1918: Kaiser Josefs Strasse (Mšeno)

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Jugoslávská, Průběžná (Mšeno), Hřbitovní, Průběžná (Paseky)

1990 – 2019: Průběžná

Jugoslávie – přejmenování v 50. letech v duchu internacionalismu, v Jugoslávii si druhá světová válka vyžádala přes milion obětí

Kaiser Franz Josef – rakouský císař (1830 – 1916)

Varianty: –

Rychnovská

do roku 1918:

1919 – 1938: Körnerstrasse a Hauptstrasse a Ringstrasse a Gablonzer Strasse a Puletschneier Strasse, Körnerova – Körnerstrasse a Hlavní – Hauptstrasse a Na náměstí – Ringstrasse a Jablonecká – Gablonzer Strasse a K Pulečnému – Puletschneier Strasse

1939 – 1945: Körnerstrasse a Hauptstrasse a Ringstrasse a Gablonzer Strasse a Puletschneier Strasse

1945 – 1989: Rychnovská

1990 – 2019: Rychnovská

Theodor Körner – německý básník (1791 – 1813)

Varianty: –

Soukenná

do roku 1918: Josefs Strasse

1919 – 1938: Tuchstrasse, Soukenná – Tuchstrasse

1939 – 1945: Tuchstrasse

1945 – 1989: Soukenná

1990 – 2019: Soukenná

Kaiser Franz Josef – rakouský císař (1830 – 1916)

Varianty: –

Studentská

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Fučíkova, Studentská

1990 – 2019: Studentská

Julius Fučík – český komunistický novinář (1903 – 1943)

Varianty: –

Turistická

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Vančurova a Lidická, Turistická

1990 – 2019: Turistická

Lidice – obec ve Středočeském kraji, která byla v roce 1942 vyhlazena nacisty v rámci heydrichiády

Vladislav Vančura – český spisovatel (1891 – 1942)

Varianty: –

U Jeslí

do roku 1918: Baron-Wrazda-Strasse

1919 – 1938: Baron-Wrazda-Strasse, barona Wrazdy – Baron-Wrazda-Strasse

1939 – 1945: Baron-Wrazda-Strasse

1945 – 1989: barona Wrazdy, U Jeslí

1990 – 2019: U Jeslí

Baron Johann Wražda von Kunwald – Vraždové z Kunvaldu byli česká vladycká rodina, jejíž jméno se poprvé objevuje v 15. století. Johann (1824 – 1884) byl okresním hejtmanem pro Jablonec nad Nisou v době, kdy se řešily důsledky hospodářské krize po krachu roku 1873. Bylo mu uděleno čestné občanství města Jablonce nad Nisou.⁸³

Varianty: –

U Kostela

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Masarykovo, Rudé armády, Obránců míru, U Kostela

1990 – 2019: U Kostela

Obránci míru – oslava všech občanů, kteří bojují za mír

Tomáš Garrigue Masaryk – československý prezident (1850 – 1937)

Rudá armáda – armáda bolševického Ruska a SSSR (1918 – 1946)

Varianty: –

U Muzea

do roku 1918: Goethegasse

1919 – 1938: Goethegasse, Goethova – Goethegasse

1939 – 1945: Goethegasse

1945 – 1989: Goethova, Jiráskova, U Muzea

1990 – 2019: U Muzea

Johann Wolfgang von Goethe – německý spisovatel (1749 – 1832)

Alois Jirásek – český spisovatel a politik (1851 – 1930)

⁸³ Provenio: Knihovna národního muzea. *Vražda z Kunvaldu, Johann Nepomuk, svobodný pán, 1824-1884*. [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/56266>

Varianty: –

U Pískovny

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: Dr. Tyrše, U Pískovny

1990 – 2019: U Pískovny

Miroslav Tyrš – český zakladatel tělocvičného spolku Sokol (1832 – 1884)

Varianty: –

U Rybníka

do roku 1918: Habsburger Strasse

1919 – 1938: Am alten Teich, U starého rybníka – Am alten Teich

1939 – 1945: Am alten Teich

1945 – 1989: U starého rybníka, U Rybníka

1990 – 2019: U Rybníka

Habsburkové – panovnický rod v Evropě (12. až 18. století)

Varianty: –

V Aleji

do roku 1918: Alleegasse

1919 – 1938: Alleegasse, V alejích – Alleegasse

1939 – 1945: Alleegasse

1945 – 1989: V alejích, Ing. Jaromíra Nečase, Fučíkova, V Aleji

1990 – 2019: V Aleji

Julius Fučík – český komunistický novinář (1903 – 1943)

Ing. Jaromír Nečas – český politik (1888 – 1945)

Varianty: V Alejích

Vrkoslavická

do roku 1918:

1919 – 1938: Seidenschwanzer Strasse, Vrkoslavická – Seidenschwanzer Strasse

1939 – 1945: Seidenschwanzer Strasse

1945 – 1989: Vrkoslavická, Rudé armády, Vrkoslavická (Vrkoslavice)

1990 – 2019: Vrkoslavická

Rudá armáda – armáda bolševického Ruska a SSSR (1918 – 1946)

Varianty: –

Zámecká

do roku 1918:

1919 – 1938:

1939 – 1945:

1945 – 1989: 5. května, Zámecká

1990 – 2019: Zámecká

5. květen – den vypuknutí Květnového povstání českého lidu proti německé okupaci (1945)

Varianty: –

9.3 Ostatní objekty

V tomto slovníku jsem kromě citovaných zdrojů využívala také informací/legend dostupných v mapové aplikaci www.mapy.cz po rozkliknutí konkrétního objektu. Jedná se především o informace vztahující se k datu vzniku vybraných objektů (hlavně vil významných osobností).

Brathův pavilon

Pavilon z roku 1914

Franz Brath – toto jméno nese pavilon uprostřed Tyršových sadů. Dříve se používal jako pavilon pro kapelu. Na jeho stříšce se nachází nápis „*Franz Brath Stiftung 1914*“ neboli „*Z daru Franze Bratha 1914*“. Více se o pavilonu neví, můžeme pouze spekulovat. Ve starém jabloneckém adresáři z roku 1914 najdeme řezníka Franze Bratha (1857 – 1912), který žil se svou ženou nedaleko odtud. Mecenášství tohoto řezníka není dodnes prokázáno, stejně jako se neví, kdo tento pavilon postavil.⁸⁴

Braunova vila

Vila byla navržena roku 1928 významným jabloneckým architektem a stavitelem Maxem Dautem pro exportéra jabloneckého zboží Adalberta Brauna a jeho ženu Martu.

Adalbert Braun – exportér jabloneckého zboží (1891 – 1975). V Jablonci stojí v Bezručově ulici jeho památkově chráněný dům č. 63. Ten pro Adalberta Brauna a jeho ženu navrhl významný jablonecký architekt Max Daut. V geometrických vzorech na přední fasádě domu byl nedávno rozluštěn arabský nápis „*Egyptská pošta*“. Je možné, že Braun vyvážel své skleněné zboží do Egypta a na ozdobu své vily si objednal nápis z dopisu egyptského obchodního partnera, možná chtěl ozdobné rostliny na fasádě doplnit exotickým nápisem z tehdejší egyptské známky. Toto jsou však pouhé spekulace.⁸⁵

Císařská lípa

Císařská lípa (Kaiserlinde) v Pasekách je památný strom, který roste v ulici *U Staré lípy* v blízkosti památkově chráněné roubené chalupy.

⁸⁴ ŘEHÁČEK, Marek. *Brathův pavilon v Tyršově parku*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 24. 5. 2018 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/jablonecke-malickosti/brathuv-pavilon-v-tyrsove-parku.html>

⁸⁵ ŘEHÁČEK, Marek. *Egyptská pošta v Bezručově ulici*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 30. 11. 2016 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/jablonecke-malickosti/egyptska-posta-v-bezrucove-ulici.html>

Císařská lípa – zasazena v Pasekách na počest návštěvy Josefa II. v roce 1778, přilehlá ulice (nyní Průběžná) byla tehdy pojmenována na památku tohoto panovníka.⁸⁶

Dresslerova vila

V roce 1906 navrhl architekt Josef Zasche vilu pro Heinricha Dresslera, spolumajitele jednoho z nejslavnějších jabloneckých exportních domů. Dnes ve vile sídlí mateřská škola.

Heinrich Dressler – spolumajitel jednoho z nejproslulejších jabloneckých exportních domů. Firmu v roce 1860 založil jeho otec Eduard, specializovala se především na krystalerii. Firma obchodovala s mnoha státy Evropy i se Severní Amerikou, pravidelně vystavovala na zahraničních veletrzích. Členové Dresslerovy rodiny patřili k předním jabloneckým občanům, aktivně se účastnili veřejného života. Heinrich Dressler si vilu nechal postavit proslulým jabloneckým architektem Josefem Zasche, jedná se o ojedinělý příklad rané moderny. Vila leží na území památkové zóny města Jablonce nad Nisou. Po skončení druhé světové války museli původní majitelé vilu opustit. Z původního vybavení se téměř nic nezachovalo. V současné době je zde umístěna mateřská škola.⁸⁷

Dům česko-německého porozumění

Dům pochází z druhé poloviny 17. století a je jednou z nejstarších budov v Jablonci nad Nisou. Stavbu zachránil Franz Rieger, který sehnal peníze na rekonstrukci. V roce 1998 byl dům slavnostně vysvěcen. Dnes je dům sídlem občanského sdružení Porozumění-Verständnis. Konají se zde výstavy a kurzy němčiny.

Dům Jany a Josefa V. Scheybalových

Dům Jany a Josefa V. Scheybalových, který je bývalou farou, představuje jednu z nejstarších a nejvýznamnějších stavebních památek Jablonce nad Nisou. V současné době se v něm nachází informační centrum, Městská galerie MY a Památník manželů Jany a Josefa V. Scheybalových.

Jana a Josef Scheybalovi – manželé Scheybalovi patří k nejvýznamnějším osobnostem Jablonce nad Nisou. Věnovali se národopisu, lidové kultuře, místopisu, regionální historii, pečovali i o památky. Pokračovali v rodinné sběratelské tradici a dokázali vytvořit pozoruhodné umělecké sbírky, měli také obsáhlou knihovnu.⁸⁸ Josef V. Scheybal (1928 – 2001) byl kreslířem a ilustrátorem, působil také jako odborný pracovník Severočeského

⁸⁶ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 54.

⁸⁷ Jablonecké kulturní a informační centrum. *Městský dům Vila Dressler*. [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/dr-cs/891-mestansky-dum-vila-dressler.html>

⁸⁸ Jablonecké kulturní a informační centrum. *Dům Jany a Josefa V. Scheybalových*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <http://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/>

muzea v Liberci, kde přispěl k dokumentaci a záchraně mnoha uměleckých památek Libereckého kraje.⁸⁹ Jana Scheybalová (1940 – 2008) vystudovala historii a muzeologii, následně pracovala v ekonomickém odvětví. Po smrti manželů provedlo město rekonstrukci domu, kde se nyní nachází turistické informační centrum, památník manželů Scheybalových a Městská galerie.⁹⁰

Giebischova vila

Vila byla postavena pro JUDr. Giebische stavitelem Carlem Dautem podle projektu Josefa Zascheho v roce 1911. Vila byla ve 2. polovině 20. století přestavěna na bytový dům.

JUDr. Josef Giebisch – významný jablonecký advokát, jehož novoklasicistní vila leží na rohu ulic Korejská a Opletalova. Byla vystavěna v letech 1910 – 1911 dle návrhu Josefa Zascheho. Advokátní kancelář byla oddělena od obytných prostor, klienti vstupovali do domu přes zahradu. Vila leží na území památkové zóny Jablonce nad Nisou.⁹¹

Háskova vila

Jedná se o vilu jabloneckého exportéra bižuterního zboží, Jaroslava Háška, kterou si v roce 1931 nechal navrhnout architektem Heinrichem Lauterbachem.

Rudolf Hásek - významný exportér bižuterního zboží (1892 – 1993). Za první světové války byl členem československých legií, po válce založil s bratrem Jaroslavem firmu *Bratři Háskové* na výrobu a prodej jablonecké bižuterie. V roce 1948, poté, co byla firma zabavena, emigroval do Kanady, kde úspěšně podnikal. Dodnes vedle sebe v Jablonci stojí Háskovy vily, významné funkcionalistické budovy. V bývalé Rudolfově vile sídlila donedávna katolická škola, Jaroslavova vila patří mezi jednu z nejhodnotnějších ukázek aerodynamického funkcionalismu na našem území. Dnes jsou obě vily v soukromém vlastnictví.⁹²

Kantorova vila

Funkcionalistická vila slavného jabloneckého chirurga

⁸⁹ Jablonecké kulturní a informační centrum. *Josef Václav Scheybal*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/manzele-scheybalovi/josef-vaclav-scheybal.html>

⁹⁰ Jablonecké kulturní a informační centrum. *Jana Scheybalová*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/manzele-scheybalovi/jana-scheybalova.html>

⁹¹ HALÍK, 2008, s. 72-73.

⁹² SIMM, JAKOUBĚ, 2014, s. 56.

Alfréd Kantor – chirurg jablonecké nemocnice, jehož vilu mezi lety 1933 – 1934 zrealizoval architekt Heinrich Kulka. Sídlo jabloneckého primáře působí jednoduše, stroze a symetricky. Kantorova rodina vilu po válce opustila (protože jejich dva synové padli na ruské frontě) a odstěhovala se do Německa. Dnes je vila v soukromém vlastnictví.⁹³

Lípa svobody

Lípa, která se nachází na Horním náměstí vedle kostela, patří díky své výjimečnosti mezi chráněné památné stromy České republiky.

Lípa svobody – Lípa byla vysazena na Horním náměstí v květnu 1946 na oslavu prvního výročí konce druhé světové války.

Máchův park

Máchův park v Jablonci nad Nisou, neboli Zapploch či Zapploch za přehradou. Dřívější název značí odkaz na majitele Zappeho. Dříve nezalesněné a nezastavěné místo umožňovalo široký výhled do okolí. V roce 1880 tento pozemek získal Okrašlovací spolek, který zde založil park. Do něj členové umístili kamenný pomník věnovaný Ignazi Geislerovi za dobročinnost a Eugenu Mühlfeldovi, rakouskému říšskému radovi.

Park Generála Mrázka

Park se nachází v centru Jablonce nad Nisou vedle ulice Generála Mrázka.

Karel Mrázek (1910 – 1998) byl československý vojenský pilot, který během druhé světové války velel československému oddílu britského královského letectva. Po skončení války byl prohlášen politicky nespolehlivým a až do roku 1989 byl pronásledován. Do Jablonce nad Nisou se přestěhoval ze zdravotních důvodů v roce 1949. Za svoji odbojovou činnost získal mnoho válečných vyznamenání a pamětních medailí. V roce 1992 obdržel čestné občanství města Jablonce nad Nisou a od 1. května 2000 nese jeho jméno bývalá ulice Protifašistických bojovníků v centru Jablonce.⁹⁴

⁹³ ŽÍLA, Jan. *Kantorova vila opět dominantou?* Jablonecký deník. [online]. 11. 3. 2016 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: https://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/kantorova-vila-opet-dominantou-20160311.html

⁹⁴ Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města. *Karel Mrázek - hrdina druhé světové války* [online]. 1. 9. 2009 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/06-2009/karel-mrazek-8211-hrdina-druhe-svetove-valky.html>

Park Markovského výšina

Pak dříve nazývaný Markowskyhöhe. Své označení parkové prostranství získalo po původním majiteli, místním továrníku Antonu Markovském, který jej v roce 1901 daroval Okrašlovacímu spolku. Ten zde zřídil park.

Anton Markovský – místní továrník, který se věnoval pasířství. Vlastnil pozemek, návrší, které se podle něj nazývá *Markovského výšina*. Návrší se rozhodl darovat jabloneckému Okrašlovacímu spolku, který zde zřídil park. Později byl rozlehlý park zastavěn rodinnými domy a obchody, původní vyhlídka na město kvůli zástavbě zanikla. Firma *Anton Markovsky's Sohn* zaměstnávala ve dvacátých letech minulého století 70 dělníků. Později se nástupci stali Rudolf a Emil Markovsky, kteří firmu dále rozšířili a výrobu přeorientovali na kuchyňské zboží.

Petřín

Původně neslo místo pojmenování Nickelkoppe. Tento název prý vznikl podle jména vrkoslavického občana, ševce Nickelschustera, který bydlel poblíž. Jeho domku se mezi lidmi s nadsázkou říkalo Nickelburg a kopci pak Nickelkoppe. Nový název Petřín vznikl hned po roce 1945 a pravděpodobně patří mezi názvy honorifikační. Pojmenování je nejspíše odkazem na slavný pražský vrch stejného jména.⁹⁵

rozhledna Petřín

Nepřehlédnutelná kamenná rozhledna, jež je součástí hotelu, byla otevřena v roce 1906. Sahá do výšky 20 metrů a cestou na vrchol vede 81 schodů. Pojmenování je nejspíše odkazem na slavnou pražskou rozhlednu téhož jména.⁹⁶

Schmelowského vila

Funkcionalistickou vilu postavil v letech 1932 – 1933 vratislavský architekt Heinrich Lauterbach pro lékaře Schmelowského a jeho ženu Marii.

Friedrich Schmelowský – jablonecký kožní lékař⁹⁷

⁹⁵ NOUZA, 1999.

⁹⁶ NOUZA, 1999.

⁹⁷ Jablonec – Gablonz: Architektura na severu Čech. *Schmelowského vila*. [online]. [cit. 2019-05-11].

Dostupné z: <http://jablonec-gablonz.net/stavby/karta/nazev/13-schmelowskeho-vila>

Schneiderova vila

Vila byla navržena architektem Rudolfem Günterem v roce 1929 pro manžele Fritze a Olgu Schneiderovy.

Fritz a Olga Schneiderovi – v jablonecké čtvrti Šumava stojí dodnes vila manželů Schneiderových. Jedná se o vynikající ukázkou meziválečné architektury.⁹⁸ O manželském páru se mi bohužel nepodařilo zjistit více informací.

Tyršovy sady

Tyršovy sady, kterým se lidově říká „*Tyršáky*“ postupně vznikaly v letech 1884 – 1893 zásluhou Okrašlovacího spolku. Svě jméno získaly po zakladateli tělocvičného spolku Sokol, Miroslavu Tyršovi (1832 – 1884). Kromě množství stromů a keřů se zde nachází i Pomník obětí 1. světové války z roku 1936 od sochaře Michela Brosika a altán pro pořádání kulturních akcí.

Vrchlického sady

Počátkem 20. století zde byla vystavěna nová architektonicky sjednocená čtvrť, současně s ní vznikl i menší parčík. Sady se jmenují po spisovateli Jaroslavu Vrchlickém (1853 – 1912). Až do 90. let 20. století byla v místě současného květinového záhonu fontánka se středovým sloupkem, z něhož kaskádovitě stékala voda. Dnes v parku převládají listnaté stromy, především duby a tisy.

Vyšehrad

Název místní části, které se dříve lidově říkalo *Keule* (metaforicky, podle tvaru), a také *Rudolfshöhe*, což je umělé honorifikační jméno. Název Vyšehrad je pravděpodobně honorifikační a inspirované stejnojmenným hradem v Praze, známým z českých pověstí.

Žižkův Vrch

Dříve Porscheberg podle majitele. Dnes nese místní část honorifikační pojmenování po husitském vojevůdci Janu Žižkovi (1360 – 1424). Lidově bývá místní část nazývána „*Žižkáč*“, ovšem místní obyvatelé (zejména starší generace) je nazývají i „*Poršák*“, tedy slovtvorně-hláskovou adaptací původní německé složeniny Porscheberg.

⁹⁸ Jablonec – Gablonz: Architektura na severu Čech. *Schneiderova vila*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://jablonec-gablonz.net/stavby/karta/nazev/21-schneiderova-vila>

10 Změny jablonecké urbanonymie v průběhu 20. století

V této kapitole se zabývám názvy jabloneckých ulic v průřezu 20. století, jejich změnami a vztahem honorifikačních a orientačních jmen. K větší přehlednosti jsou přidány grafy a seznam honorifikačních názvů ve vybraných obdobích. Zkoumaných období je celkem 6:

- Před rokem 1918
- 1919 – 1938
- 1939 – 1945
- 1945 – 1953
- 1954 – 1988
- 1990 – 2019

U honorifikačních jmen jsou popsány hlavní motivy pojmenování a míra zastoupení místních reálií. Vycházím z diplomové práce Mgr. Iva Šafaříka věnované jabloneckým ulicím.⁹⁹

10.1 Před rokem 1918

V roce 1808 byl Jablonec povýšen na městys, což si vyžádalo upravení tržišního prostranství. Už v roce 1824 stálo na okrajích tržiště několik domů. Z rohu tržiště pak vybíhalo prvních osm pravidelných ulic. Byly jimi: *Kirchengasse* (Kostelní), *Lagergasse* (Táborová, dnes Uhelná), *Reichenberger Gasse* (Liberecká), *Kurze Gasse* (Krátká), *Morchensterner Gasse* (Smržovecká), *Lange Gasse* (Dlouhá), *Schulgasse* (Školní) a *Wassergasse* (Vodní).

Všechny tyto ulice, jak už z názvu vyplývá, byly orientační. *Kirchengasse* vedla ke kostelu sv. Anny, *Schulgasse* ke škole, *Reichenberger Gasse* k Liberci, *Wassergasse* k řece Nise.

Tržiště dostalo pevnou páteř roku 1849, kdy byla dokončena *Gebirgsstrasse* (Podhorská), někdy také nazývaná *Riesengebirgsstrasse* (Krkonošská). Již v této době dochází ke změnám uličních názvů. V roce 1864 byla v Jablonci již dvě náměstí. Horní, starší, nazývané *Alter Markt* a dolní, nově založené, *Neuer Markt*.

28. března 1866 byl Jablonec nad Nisou povýšen na město. V té době měl celkem 593 domů a přibližně 5 300 obyvatel. V období od roku 1866 do roku 1882 vznikly následující ulice: *Wustungergasse* (V pustině), *Kukaner Gasse* (Kokonínská), *Bürgerstrasse* (Občanská), *Talstrasse* (Údolní), *Rosengasse* (Růžová), *Falkengasse* (Sokolí), *Mühlgasse* (Mlýnská), *Hochstrasse* (Vysoká) a *Wiener Strasse* (Videňská).

⁹⁹ ŠAFAŘÍK, Ivo. *Historický vývoj jmen ulic a náměstí na katastru Jablonce nad Nisou*. 1988. Diplomová práce. Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou.

Důležitost přikládáme právě *Wiener Strasse* jako první honorifikační ulici v Jablonci nad Nisou. Na důležitost tohoto dopravního tahu poukazuje právě pojmenování po hlavním městě monarchie.

V 80. letech vznikla ulice *Emil Müller Gasse* (Emila Müllera) pojmenovaná po jednom z jabloneckých radních, dále *Sonnengasse* (Sluneční) a *Berggasse* (Horská). Nově vznikly také: *Reinowitzer Strasse* (Rýnovická), *Josef Pfeiffer Strasse* (podle Josefa Pfeiffera – jablonecký starosta). V této době mnoho jabloneckých ulic mění své názvy, pro příklad uvedu změnu názvu *Schulgasse* na *Rathausgasse* (Radniční) z důvodu dokončení výstavby nové budovy radnice a především přejmenování ulice *Morchensterner Gasse* na *Mozartgasse* na počest významného hudebního skladatele.

V 80. letech vznikají v Jablonci tři nová náměstí. *Kaiser Josefsplatz* (náměstí císaře Josefa), k němu vedoucí ulice dostává název *Josefs Strasse* (Josefova). Dále *Gewerbeplatz* (Živnostenské) a s ním i stejnojmenná přilehlá ulice. Posledním novým náměstím je *Goetheplatz* (Goethovo).

Východně od dvou hlavních náměstí vznikají tři nové ulice, které nesou názvy po velkých osobnostech německého kulturního života – *Schillergasse* (Schillerova), *Humboldtgasse* (Humboldtova) a *Goethegasse* (Goethova). Ostatní vzniklé ulice v tomto období jsou orientační, kromě dvou: *Kittelsteg* (Kittelova stezka) pojmenované po Antonu Kittelovi a *Turnergasse* (Turnerská).

V posledním desetiletí 19. století vzniklo 15 nových ulic, ale žádná z nich nebyla honorifikační.

V prvním desetiletí 20. století se město značně rozrůstá, vzniká mnoho honorifikačních ulic pojmenovaných po významných osobnostech německé a rakouské minulosti: *Grüingasse*, *Roseggergasse* a *Körnergasse* jsou pojmenovány podle básníků, *Döllingergasse* podle historika, *Gutenberggasse* podle vynálezce knihtisku, *Gabelsbergerstrasse* podle vynálezce německého těsnopisu, *Priessnitzgasse* podle léčitele a *Egermanngasse* podle vynálezce nové sklářské technologie.

Dále vzniklo mnoho nových ulic pojmenovaných podle objektů (např. *Postgasse*), vztahujících se k tradičnímu jabloneckému sklářství (*Glasgasse*), určujících směr (*Wiesengasse*) apod.

Ulice se dále pojmenovávaly podle světců (*Hubertusgasse*), ptáků (*Adlergasse*), stromů (*Eichengasse*), vlastností ulice (*Windgasse*).

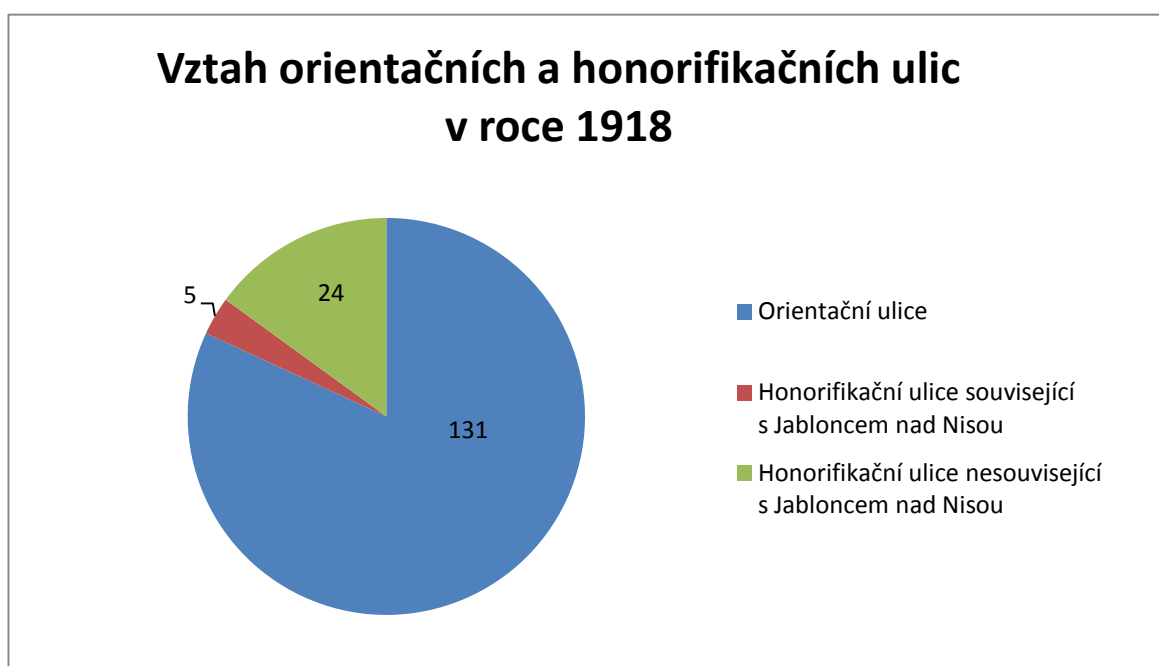
Dvě nové ulice oslavovaly Rakousko-Uhersko: *Habsburger Strasse* (Habsburská) a *Elisabethstrasse* (Elizabetina). *Kittelsteg* je přejmenována na *Friedrich Ludwig Jahn Strasse*, podle průkopníka německé tělovýchovy.

V roce 1907 se v Jablonci objevují tři nová honorifikační jména náměstí. Na počest bývalého říšského kancléře je *Goetheplatz* přejmenováno na *Bismarckplatz* a původní *Gewerbeplatz* je přejmenováno na *Kaiser Franz Josefs Platz*. Dalším novým náměstím je

Josef Scheibler Platz, dnešní náměstí *Boženy Němcové*, což vlastně není náměstí, ale větší křižovatka s kostelem, jehož výstavbu Scheibler financoval.

V druhém desetiletí 20. století až do roku 1918 vzniká 5 honorifikačních názvů: *Uhlandgasse* (Uhlandova), *Schubertgasse* (Schubertova), *Baron Wrazda Strasse* (barona Wrazdy) a *Schürergasse* (Schürerova). Ve válečných letech dochází k přejmenování jabloneckého náměstí *Neuer Markt* na *Kaiser Wilhelm Platz*, na počest panovníka spojeneckého Německa.¹⁰⁰

Ve statistice budu vycházet z počtů ulic orientačních a honorifikačních na konci sledovaného období, tedy v roce 1918. Celkově bylo v Jablonci nad Nisou přibližně 160 ulic (kvůli bouřlivému rozvoji města a opakovanému přejmenování jednotlivých ulic nelze uvést přesné číslo). Z toho honorifikačních ulic bylo na konci sledovaného období 29.

Graf č. 1: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1918

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 1918: *Wiener Strasse*, *Emil Müller Gasse*, *Josef Pfeiffer Strasse*, *Mozartgasse*, *Kaiser Josef Platz*, *Josefs Strasse*, *Bismarckplatz*, *Schillergasse*, *Humboldtgasse*, *Goethegasse*, *Friedrich Ludwig Jahn Strasse*, *Turnergasse*, *Grüingasse*, *Roseggergasse*, *Körnergasse*, *Döllingergasse*, *Gutenberggasse*, *Gabelsbergerstrasse*, *Priessnitzgasse*, *Egermanngasse*, *Habsburger Strasse*, *Elisabethstrasse*, *Kaiser Franz Josefs Platz*, *Josef Scheibler Platz*, *Uhlandgasse*, *Schubertgasse*, *Baron Wrazda Strasse*, *Schürergasse* a *Kaiser Wilhelm Platz*.

Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 1918 se jednalo o 5 jmen) jsou v seznamu podtrženy.

¹⁰⁰ ŠAFARÍK, 1988, s. 16-34.

Motivace honorifikačních ulic v roce 1918: Celkem 9 z těchto ulic je pojmenováno podle spisovatelů a jiných umělců rakouské a německé minulosti, 7 jmen se váže k habsburské monarchii, 5 jmen oslavuje vědce a vynálezce, 4 názvy připomínají osobnosti Jablonce nad Nisou (starostu, radního, tělocvikáře a pasíře), 2 názvy se vážou ke sklářství a další 2 k německé tělovýchově, 1 název oslavuje léčitele a 1 říšského kancléře.

10.2 1919 – 1938

Se vznikem Československa přichází přejmenování ulic a náměstí připomínajících zaniklou monarchii. Třem přejmenovaným náměstím byla vrácena jejich jména – za účelem odstranění názvů souvisejících s Rakouskem-Uherskem, jednalo se o *Neuer Markt*, *Goetheplatz* a *Gewerbeplatz*. Z *Kaiser Josefs Platz* se stal *Bürgerplatz* (Občanské náměstí), *Josefs Strasse* se převedla na *Tuchstrasse* (Soukennou). *Reichsstrasse* se stala *Reichenberger Strasse* (Liberecká), *Elisabethstrasse* byla změněna na *Ackerstrasse* (Rolní), *Habsburger Strasse* bylo přiděleno jméno *Am altem Teich* (U Starého rybníka).

Dále vznikají ulice pojmenované podle objektů (*Sonnigge Lehne*), jabloneckých výroben (*Gerbergasse*), polohy (*Grund*), délky a tvaru apod.

Honorifikačních názvů ve 20. letech přibývá hned několik. Podle literátů byly pojmenovány *Stiftergasse* (Stifterova), *Josef von Eichendorf Strasse* (Josefa z Eichendorfu) a *Ferdinand Schmidt Strasse* (Ferdinanda Schmidta). *Dr. Kittel Strasse* nese jméno podle věhlasného lidového lékaře z Jizerských hor. *Fichtegasse* (Fichteova) oslavuje filozofa a *Wanderstrasse* (Wanderova) má název po průkopníkovi sklářství. *Edisonstrasse* (Edisonova) vedla k elektrotechnické továrně v Pasekách a *Dr. Randa Strasse* (Dr. Randy) byla pojmenovaná po významném jabloneckém lékaři a filantropovi.

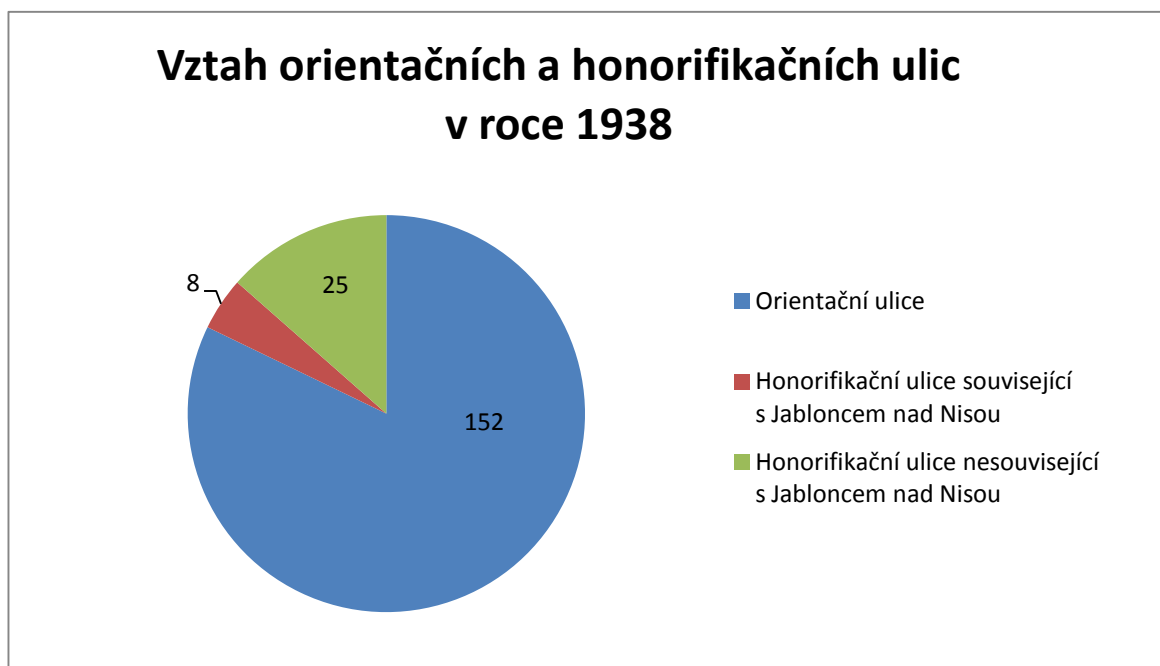
V roce 1926 vychází jazykové nařízení, podle kterého musí být orientační nápisy, včetně uličních tabulek, ve státním jazyce. Jestliže jsou v jazyce jiném, pak musí být státní jazyk vždy na prvním místě. Od zmíněného období se tedy setkáváme s dvojjazyčnými jmény.

V roce 1934 dochází k přejmenování dvou jabloneckých náměstí. Bývalé *Gewerbeplatz* (Živnostenské náměstí) se nyní jmenuje náměstí *Dr. K. R. Fischera* (Dr. K. R. Fischer Platz), na počest zemřelého starosty města a bývalé *Neuer Markt* novým názvem *Masarykovo náměstí* (Masaryk Platz) oslavuje prezidenta republiky.¹⁰¹

K roku 1938 je v Jablonci nad Nisou celkem 185 náměstí a ulic, z toho 33 jmen je honorifikačních. Byly odstraněny názvy z dob monarchie a nahrazeny názvy jinými. Mezi názvy stále převažují spisovatelé, umělci a vědci. Přibývá názvů souvisejících s Jabloncem nad Nisou (nově *náměstí Dr. K. R. Fischera*) a s Československem (*Masarykovo náměstí*).

¹⁰¹ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 34-46.

Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1938

Graf č. 2: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1938

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 1938: Wiener Strasse, Emil Müller Gasse, Josef Pfeiffer Strasse, Mozartgasse, Goetheplatz, Schillergasse, Humboldtgasse, Goethegasse, Friedrich Ludwig Jahn Strasse, Turnergasse, Grüngasse, Roseggergasse, Körnergasse, Döllingergasse, Gutenberggasse, Gabelsbergerstrasse, Priessnitzgasse, Egermannngasse, Josef Scheibler Platz, Uhlandgasse, Schubertgasse, Baron Wrazda Strasse, Schürergasse, Dr. K. R. Fischer Platz, Masaryk Platz, Stiftergasse, Josef von Eichendorf Strasse, Ferdinand Schmidt Strasse, Dr. Kittel Strasse, Fichtegasse, Wanderstrasse, Edisonstrasse, Dr. Randa Strasse.

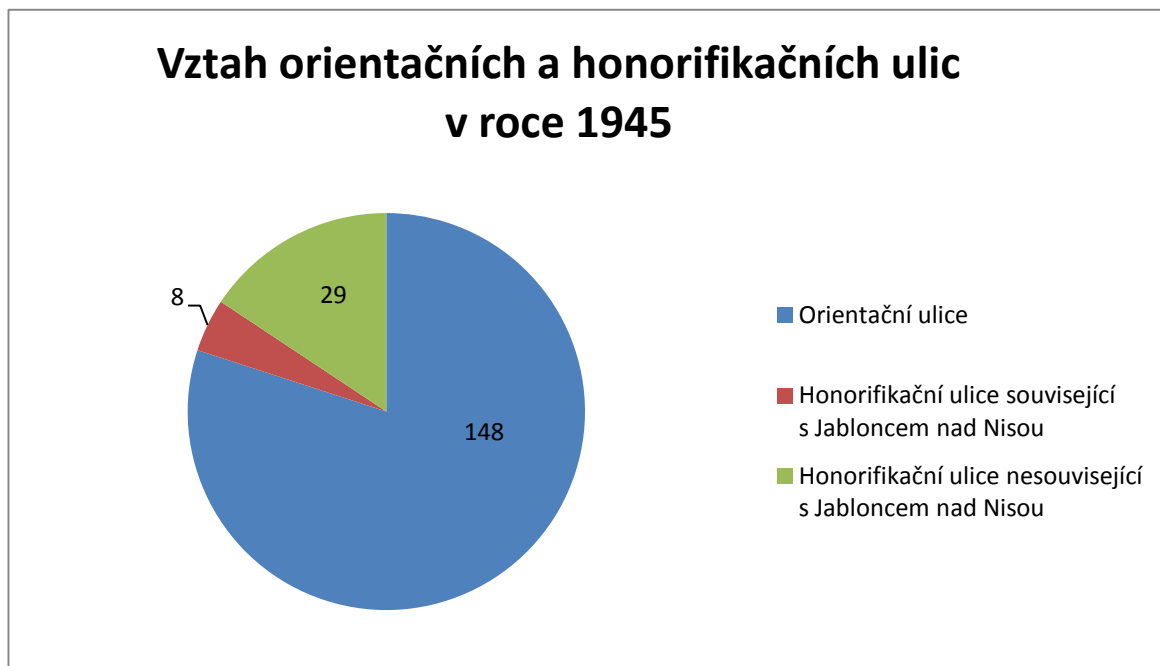
Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 1938 celkem 8 názvů) jsou v seznamu podtrženy.

10.3 1939 – 1945

V době okupace byla odstraněna česká jména a došlo k několika přejmenováním. *Alter Markt* byl přejmenován na *Adolf Hitler Platz*, oslavující nacistického diktátora. *Masaryk Platz* se nově jmenoval *Konrad Henlein Platz*, podle vedoucího představitele sudetoněmecké strany. *Hauptstrasse* byla přejmenována na *SA Strasse*, na počest fašistické vojenské organizace. *Poststrasse* na *Langenmarkstrasse*, kde probíhaly za první světové války boje a obec se později stala symbolem německé slávy a neohroženosti. *Bürgerplatz* byl přejmenován na *Hans Knirsch Platz* po sudetoněmeckém politikovi a *Goetheplatz* dostal zpět jméno z dob monarchie *Bismarckplatz*, které oslavovalo sjednotitele Německa.¹⁰²

¹⁰² ŠAFAŘÍK, 1988, s. 46-47.

Okupace přinesla změnu názvů nejvýznamnějších jabloneckých míst. S válkou a nacismem mělo souvislost 5 názvů a 1 název dostal zpět své německé jméno z dob monarchie (*Bismarckplatz*). Ze 185 názvů ulic a náměstí bylo nyní honorifikačních 37 jmen.

Graf č. 3: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1945

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 1945: Wiener Strasse, Emil Müller Gasse, Josef Pfeiffer Strasse, Mozartgasse, Bismarckplatz, Schillergasse, Humboldtgasse, Goethegasse, Friedrich Ludwig Jahn Strasse, Turnergasse, Grüngasse, Roseggergasse, Körnergasse, Döllingergasse, Gutenberggasse, Gabelsbergerstrasse, Priessnitzgasse, Egermannngasse, Josef Scheibler Platz, Uhlandgasse, Schubertgasse, Baron Wrazda Strasse, Schürergasse, Dr. K. R. Fischer Platz, Konrad Henlein Platz, Stiftergasse, Josef von Eichendorf Strasse, Ferdinand Schmidt Strasse, Dr. Kittel Strasse, Fichtegasse, Wanderstrasse, Edisonstrasse, Dr. Randa Strasse, Adolf Hitler Platz, SA Strasse, Langenmarkstrasse, Hans Knirsch Platz.

Konrad Henlein se narodil ve Vratislavicích nad Nisou¹⁰³, ale k Jablonci ho nezařazují, neboť Vratislavice patří k městskému obvodu Liberce.

Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 1945 celkem 8 názvů) jsou v seznamu podtrženy.

10.4 1945 – 1953

Po osvobození dochází na základě rozhodnutí Zemského národního výboru k obnovení názvů ulic a náměstí podle stavu k 1. 10. 1938. České názvy jsou tak obnoveny, dvojjazyčnost je odstraněna a názvy připomínající válku mizí. Ve městě se začínají

¹⁰³Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Konrad Henlein*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Konrad_Henlein

přejmenovávat ulice, které příliš připomínají německou minulost Jablonce, na konci roku je schváleno 72 nových názvů. Názvy připomínající osobnosti rakouské a německé minulosti byly nahrazeny, většinou významnými Čechy. Vzhledem k velkému množství změn uvedu pouze několik příkladů, nejprve uvádím starý název a za pomlčkou název nový:

Döllingerova – Husova, Egermannova – Karoliny Světlé, F. L. Jahna – Fügnerova, Goethovo náměstí – náměstí Dr. K. Farského, Grünova – Raisova atd.

Další skupinou jsou nové názvy vzniklé pouze za účelem oslavy nějaké významné osobnosti, opět uvedu několik příkladů:

Brusičská – Petra Bezruče, Buková – Nerudova, Cínovcová – Janáčková, Hlavní – maršála Stalina, Korunní – Komenského apod.

Vznikly také dva názvy připomínající události nedávné minulosti: *Radniční – Lidická, Údolní – 5. května*.

V duchu proletářského internacionalismu byla přejmenována ulice *Zahradní* na *Korejskou*, *Kamenná* na *Nikose Belojanise*, *Benešovo náměstí* nahradilo náměstí *Stalingradské* a náměstí *Občanské* bylo přejmenováno na *Dukelské*. Ulice *Studniční* se nyní jmenovala ulice *SNP*.

Na počest významných osobností dělnického a komunistického hnutí byly přejmenovány ulice: *Poštovní* na *Leninovu*, *Krkonošská* na *Gottwaldovu*, *Masarykovo náměstí* na *Švermovo*, ulice *V Domovině* změněna na *Družstevní*, *Občanská třída* na ulici *Budovatelů*.¹⁰⁴

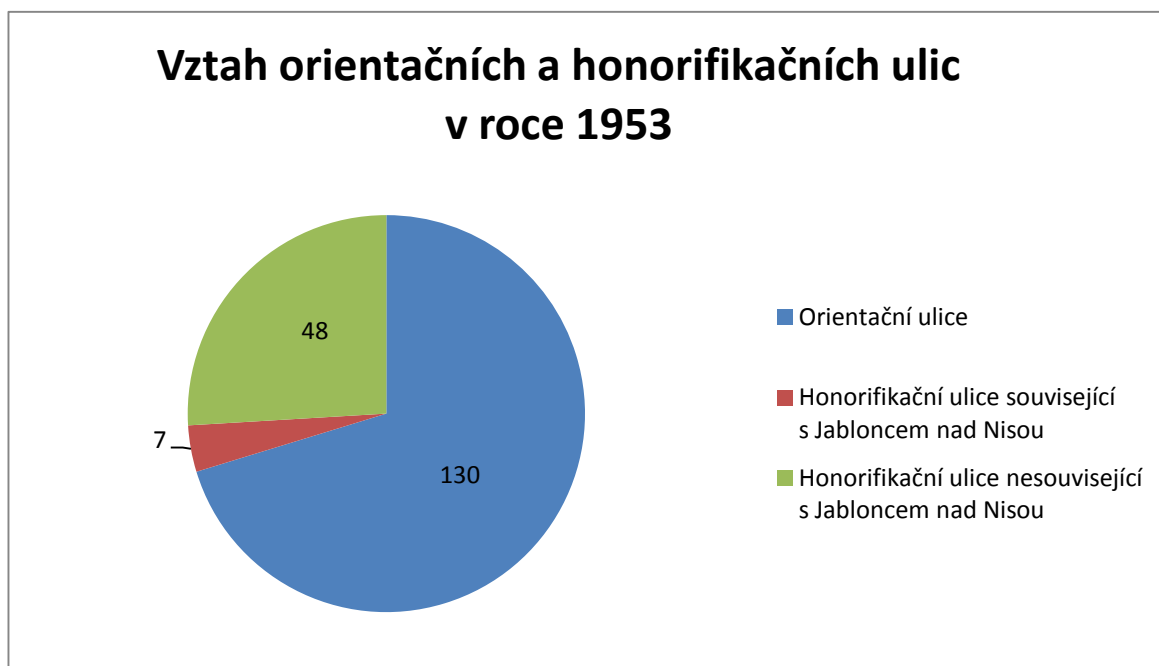
Honorifikačních názvů je v tomto období v Jablonci nad Nisou celkem 55. Podle Šafaříka se v této době nepojmenovávají žádné nové ulice, pouze se hromadně přejmenovává, celkový počet ulic je tedy pravděpodobně stále 185. Po válce byla odstraněna jména oslavující německé osobnosti a ulice dostaly jména osobností českých. Nejčastěji se jednalo o spisovatele (*K. Čapka, Jiráskova, Raisova, Havlíčkova* atd.).

S nástupem nového režimu získalo 9 ulic pojmenování oslavující komunismus. Jednalo se o jména: *maršála Stalina, Nikose Belojanise, Stalingradské náměstí, Leninova, Švermovo, Družstevní, Budovatelů, Gottwaldova, náměstí Rudé armády*. Několik názvů souviselo s událostmi druhé světové války: *Dukelské náměstí, Lidická, 5. května, Korejská, Jugoslávská, Nikose Belojanise*.

Do názvů ulic se dostávají další jména významných jabloneckých občanů (*Emilie Floriánové, Antonína Chvojky, Saskova* atd.), z nichž někteří (Kubálek, Bousa, Žitek) zahynuli za druhé světové války.

¹⁰⁴ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 47-52.

Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1953

Graf č. 4: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1953

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 1953: Opletalova, 28. října, Smetanova, Dr. K. Farského, Čechova, Jungmannova, Jiráskova, Fügnerova, Jugoslávská, Raisova, Žitkova, Havlíčkova, Husova, Mánesova, Saskova, Karoliny Světlé, náměstí Boženy Němcové, K. Čapka, Dvořákova, Riegrova, náměstí Rudé armády, Puškinova, Bousova, Rooseveltova, Alešova, Resslera, Dr. Randy, Wolkerova, Máchova, Táborská, Antala Staška, P. Bezruče, Nerudova, Stalingradské náměstí, Janáčkova, maršála Stalina, Komenského, Palackého, Emilie Floriánové, Antonína Chvojky, Kubálkova, Švermova, Ing. Jaromíra Nečase, Revoluční, Lidická, 5. května, Korejská, Nikose Belojanise, Dukelské náměstí, ulice SNP, Leninova, Gottwaldova, Švermovo náměstí, Družstevní, Budovatelů.

Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 1953 celkem 7 názvů) jsou v seznamu podtrženy.

10.5 1954 – 1988

Po zániku Stalinova kultu osobnosti je přejmenováno i jablonecké náměstí ze *Stalingradského* na *Mírové*. Dochází i ke zrušení jména *třídy maršála Stalina* a je na ni rozšířeno jméno přílehlé *Komenského*. Přejmenovány jsou: *třída Ing. Jaromíra Nečase* na *Fučíkovu* a ulice *Mlýnská* na ulici *Roberta Koumara*. Ulice *Školní* se nyní jmenuje *Protifašistických bojovníků*. Vznikají nové honorifikační ulice *Československo-sovětského přátelství* a *Břetislava Škarvady*.

Počínaje rokem 1962 jsou k Jablonci připojovány okolní obce. Tento proces značně zvedl stávající počet ulic. Nyní bylo nutné přistoupit k přejmenování ulic z okolních obcí, které

měly stejné názvy jako ulice ve vlastním městě. V následujících oddílech se budu soustředit pouze na vývoj honorifikačních názvů v jednotlivých obcích.¹⁰⁵

10.5.1 Mšeno nad Nisou

Před rokem 1945 nesly ulice jména jako: *Radetzky Strasse* (Radetzkého), *Kaiser Josefs Strasse* (císaře Josefa), *Kunze Strasse* (Kuncova), *Erzherzog Stephan Strasse* (arcivévody Štefana) a *Schürer von Waldheim Strasse* (Schürerova). Poslední tři názvy mají souvislost přímo s obcí potažmo městem. Schürerové se zasloužili o rozvoj sklárství na Jablonecku, Franz Kunze založil sklářskou huť ve Mšeně a arcivévoda Štefan pomohl v polovině 19. století hladovějícímu Jablonecku. Po roce 1945 byla řada ulic pojmenována na počest významných osobností: *ulice maršála Stalina*, *Dr. Beneše*, *Bezručova*, *Fučíkova* a *Švermova*. Náměstí dostává jméno po *T. G. Masarykovi*. Objevují se také ulice připomínající významné dny a události: *28. října*, *1. máje*, *Lidická*, *5. května*, *Jugoslávská*. Přejmenovávají se ulice *Zahradní* na *Máchovu* a *Na huti* na *Revoluční*. *Masarykovo náměstí* je změněno na náměstí *Rudé armády*, *třída Dr. Beneše* na *Československé armády* a *maršála Stalina* na *Vítězného února*.

Po připojení obce k Jablonci dochází k těmto změnám duplicitních názvů: *Bezručova* přejmenována na *9. května*, *Fučíkova* na *Šaldovu*, *Švermova* na *Vladimírskou*, *Máchova* na *Zdeňka Nejedlého*, *Revoluční* na *Pražského povstání*, *náměstí Rudé armády* na *náměstí Obránců míru*, *Lidická* na *Rabasovu*, *28. října* na *Olbrachtovu*, *Jugoslávská* na *Průběžnou*, *Československé armády* na *Palackého*.

Vznikají též nová jména, oslavnými názvy jsou: *Neumannova*, *Kmochova*, *B. Němcové*, *Horova*. Zanikají jména: *Šaldova* a *Kmochova*. Je třeba konstatovat, že žádný z názvů ve Mšeně nad Nisou si neudržel návaznost na původní německý název.¹⁰⁶

10.5.2 Kokonín

Zde byly čestnými názvy před rokem 1945: *Körnerstrasse* (Körnerova) a *Friedrich Ludwig Jahn Strasse* (F. L. Jahna). Po osvobození dochází k odstranění všech německých názvů, *Körnerova* se nyní jmenuje *Hlavní* a *F. L. Jahna* je *Čechova*. Z ulice *Mlýnské* a *Dlouhé* se stává *Tyršova stezka*, protože vedou okolo sokolovny. *Vilová* s *Turnerskou* jsou nazvány souhrnně *5. května*, bývalá *Skelná* se jmenuje *Palackého*. Nově vzniká ulice *Žižkova*. Po připojení k městu jsou odstraněny duplicitní názvy, žádný z nových názvů není honorifikační.¹⁰⁷

10.5.3 Jablonecké Paseky

Před rokem 1945 se zde nacházela pouze jedna oslavná ulice *Edisonstrasse* (Edisonova). Po roce 1945 přibývají názvy: *Nezvalova*, *5. května*. *Edisonova* je přejmenována na *Resslovu*. Vytvořeno je *náměstí Julia Fučíka* (dnešní Pasecké náměstí). Po připojení k městu jsou změněny duplicitní názvy: *5. května* se mění na *Pionýrů*, *Nádražní* na

¹⁰⁵ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 52-53.

¹⁰⁶ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 53-56.

¹⁰⁷ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 57-58.

Erbenovu, Resslerova na Brigádnickou. Novými čestnými názvy ulic jsou: *Jeronýmova, Engelsova, Přemyslova a Marxova.*¹⁰⁸

10.5.4 Proseč nad Nisou

Před rokem 1945 zde nebyly žádné německé názvy ulic. Po roce 1945 je hlavní *Prosečská* ulice přejmenována na *Gottwaldovu*, po připojení k Jablonci je ale opět kvůli duplicitě přejmenována na *Prosečskou*. Žádné nové názvy nejsou honorifikační.¹⁰⁹

10.5.5 Vrkoslavice

Před válkou zde měla jméno pouze jediná ulice a to hlavní komunikace z Jablonce na Kokonín, která se jmenovala *Hauptstrasse* (Hlavní). Po roce 1945 vznikly následující oslavné názvy: *Leninova, Komenského, Fučíkova, Gottwaldova, Tyršova, Vančurova, Karoliny Světlé, Stalinova, Rudé armády, Sokolovská, 5. května, Stalingradská, Lidická a Husitská.*

Po připojení k Jablonci byly kvůli duplicitě přejmenovány všechny ulice kromě šesti: *Stalingradská* na *Pražskou, Komenského* a *Stalinova* na *Janáčkovu, Leninova* na *Revoluční, z Kokonínské* se stává *Kavanova, z Husitské* *Fibichova* a z *Pasířské* *Žižkova.*¹¹⁰

10.5.6 Rýnovice a Lukášov

V těchto obcích došlo k minimálním změnám po připojení k městu, proto se zaměříme na současný stav. Skupinu čestných názvů tvoří jména: *Václava Kopeckého, Vladislava Vančury, Čajkovského, Sukova, Tylova, Antonína Zápotockého, Želivského, Švabinského, Československé armády.*¹¹¹

10.5.7 Shrnutí

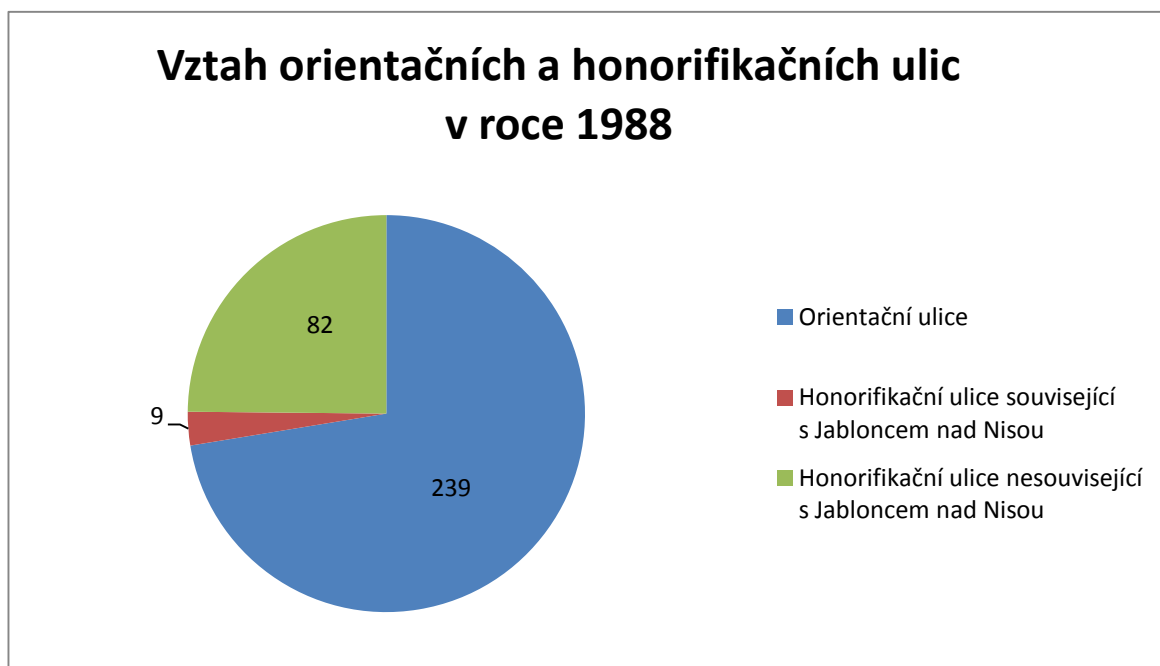
V roce 1988 bylo v Jablonci celkem 330 ulic a z toho 91 jich bylo honorifikačních, což je rekordní počet v průřezu historií. Ulice se jmenovaly převážně po umělcích všeho druhu (spisovatelé, skladatelé, malíři atd.). Celkem 25 názvů souviselo s tehdejšími režimem. Jméno Julia Fučíka, jako symbolu celé komunistické ideologie, a Klementa Gottwalda, prvního komunistického prezidenta, se objevovalo ve více samostatných městských částech. Ulice s ideologickými odkazy tak sloužily jako součást komunistické propagandy.

¹⁰⁸ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 58-59.

¹⁰⁹ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 60.

¹¹⁰ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 60-62.

¹¹¹ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 62.

Graf č. 5: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 1988

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 1988: Alešova, Antala Staška, A. Dvořáka, A. Chvojky, A. Zápotockého, Blanická, Bousova, B. Němcové, Brigádnická, B. Škarvady, Budovatelů, Čajkovského, Československé armády, ČSSP, Dělnická, Dr. Randy, Družstevní, Dukelské náměstí, Emilie Floriánové, Engelsova, Erbenova, Fibichova, Fügnerova, Gottwaldova, Havlíčkova, Husova, Ivana Olbrachta, Jana Žižky, Janáčkova, Jeronýmova, Jiráskova, J. K. Tyla, Josefa Hory, Josefa Suka, Jugoslávská, Julia Fučíka, Jungmannova, K. Čapka, K. Světlé, Kavanova, Komenského, Korejská, Leninova, Lidická, Máchova, Mánesova, Marxova, náměstí Boženy Němcové, náměstí Dr. K. Farského, náměstí Jana Švermy, náměstí J. Fučíka, nám. Obránců míru, nám. Rudé armády, Nerudova, Nikose Belojanise, Opletalova, Palackého, P. Bezruče, Pionýrů, Pražského povstání, Protifašistických bojovníků, Přemyslova, Puškinova, Rabasova, Raisova, Revoluční, Riegrova, Roberta Koumara, Rooseveltova, S. K. Neumanna, Saskova, SNP, Smetanova, Sokolovská, Svatopluka Čecha, Švabinského, Táborská, Tyršova stezka, V. Kopeckého, Vítězného února, V. Nezvala, Vladimírská, Vladislava Vančury, Wolkerova, Zdeňka Nejedlého, Želivského, Žitkova, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května.

Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 1988 celkem 9 názvů) jsou v seznamu podtrženy.

10.6 1990 – 2019

Po revoluci čekalo Jablonec nad Nisou další velké přejmenovávání. Ve srovnání se situací v roce 1988 z Jablonce zmizelo 19 oslavných názvů majících spojitost s bývalým režimem:

Antonína Zápotockého, Břetislava Škarvady, ČSSP (Československo-sovětského přátelství), Dukelské náměstí, Engelsova, Gottwaldova, Julia Fučíka, Leninova, Marxova,

náměstí Jana Švermy, náměstí Julia Fučíka, náměstí Obránců míru, náměstí Rudé armády, Nikose Belojanise, Protifašistických bojovníků, Roberta Koumara, Václava Kopeckého, Vítězného února, Zdeňka Nejedlého

6 názvů souvisejících s režimem bylo ponecháno (*Brigádnická, Budovatelů, Dělnická, Družstevní, Pionýrů, Revoluční*), pravděpodobně z toho důvodu, že tyto názvy mohou mít i jiné významy než ideologické. Generace narozená po roce 1989 již tyto názvy za ideologické nepovažuje.

Podle Davida byla v letech 1989 – 1991 (na základě materiálu urbanonymie 125 československých měst) hlavní motivací změn snaha odstranit z uličního názvosloví pojmenování vztahující se k socialismu. Měnilo se 97 % ideologických názvů.¹¹² V Jablonci nad Nisou zůstalo názvů souvisejících se socialismem 6, změna se tedy týkala 76 % ideologických názvů.

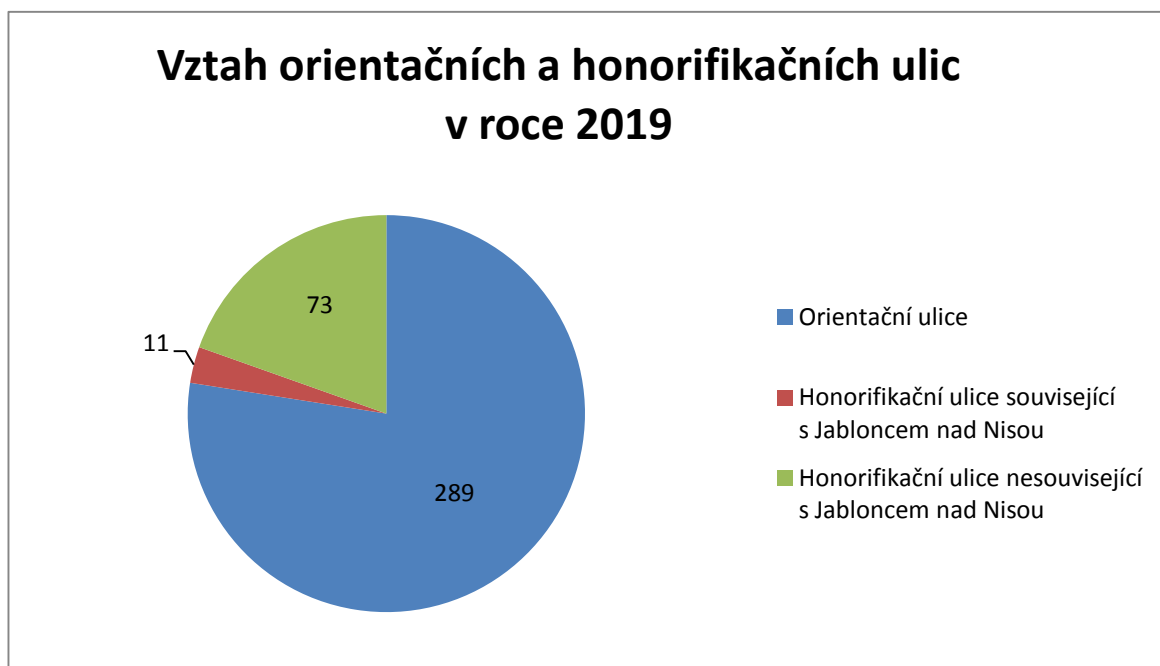
12 honorifikačních názvů bylo nově přidáno (ve srovnání se situací v roce 1988): *Arbesova, Belgická, Cvrčkova, F. L. Čelakovského, Generála Mrázka, Chelčického, Kubálkova, Ladova, Mozartova, Resslerova, U Háskových vil, Vrchlického sady.*

8 z těchto nových názvů nahradilo předchozí ideologické názvy: z *Leninovy* se stala *Revoluční*, z ulice *Antonína Zápotockého* ulice *Ladova*, z *Engelsovy* je nyní ulice *U Háskových vil*, *Marxova* ulice je *Chelčického*, *Protifašistických bojovníků* je ulice *Generála Mrázka*, z ulice *Václava Kopeckého* je ulice *Belgická*, z *Vítězného února* je ulice *Arbesova* a z ulice *Zdeňka Nejedlého* se stala ulice *Mozartova*.

Jeden jediný název související s češtvím „přežil“ obě války i následné změny režimu a používá se dodnes. Je jím název *Dr. Randy*, dříve *Dr. Randa Strasse*, který vznikl ve 20. letech 20. století.

K 1. 6. 2019 je v Jablonci nad Nisou celkem 373 ulic. Z toho 84 ulic je honorifikačních. Podle koho/čeho se ulice nejčastěji jmenují, které názvy souvisejí s městem apod., rozebírám v následující kapitole s názvem *Současná situace* (11).

¹¹² DAVID, 2011, s. 167.

Graf č. 6: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 2019

Přehled honorifikačních ulic a náměstí v roce 2019: Alešova, Antala Staška, Antonína Dvořáka, Antonína Chvojky, Arbesova, Belgická, Blanická, Bousova, Boženy Němcové, Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova, Čajkovského, Československé armády, Dělnická, Dr. Randy, Družstevní, Emilie Floriánové, Erbenova, F. L. Čelakovského, Fibichova, Fügnerova, Generála Mrázka, Havlíčkova, Husova, Chelčického, Ivana Olbrachta, Jana Žižky, Janáčkova, Jeronýmova, Jiráskova, J. K. Tyla, Josefa Hory, Josefa Suka, Jugoslávská, Jungmannova, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Kavanova, Komenského, Korejská, Kubálkova, Ladova, Lidická, Máchova, Mánesova, Maxe Švabinského, Mozartova, náměstí Boženy Němcové, náměstí Dr. Farského, Nerudova, Opletalova, Palackého, Petra Bezruče, Pionýrů, Pražského povstání, Přemyslova, Puškinova, Rabasova, Raisova, Resslerova, Revoluční, Riegrova, Rooseveltova, S. K. Neumanna, Saskova, SNP, Smetanova, Sokolovská, Svatopluka Čecha, Táboritká, Tyršova stezka, U Háskových vil, Vítězslava Nezvala, Vladimírská, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, Wolkerova, Želivského, Žitkova, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května.

Honorifikační názvy související s Jabloncem nad Nisou (v roce 2019 celkem 11 názvů) jsou v seznamu podtrženy.

10.7 Shrnutí

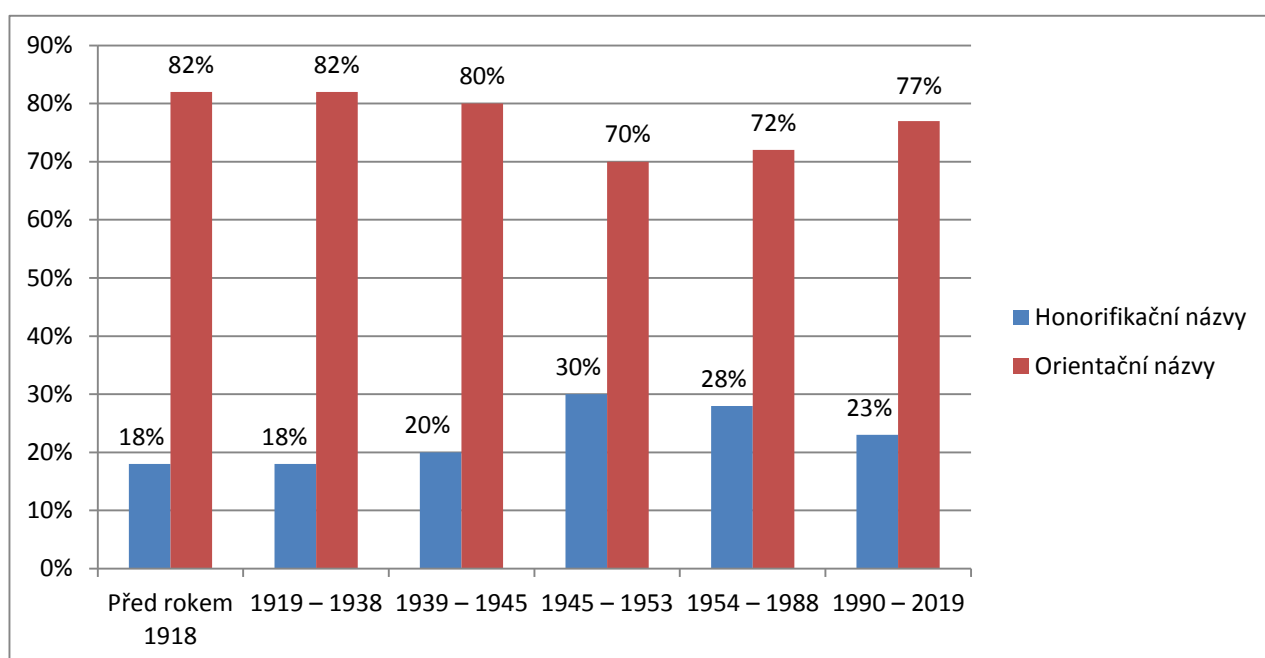
Nejvíce honorifikačních názvů vzhledem k celkovému počtu ulic bylo na katastru Jablonce nad Nisou v letech 1945 – 1953, a to 55 oslavných názvů (30 %) z celkových 185 ulic.

Rekordní počet oslavných názvů byl v Jablonci nad Nisou v letech 1954 – 1988: celkově 91 jmen. To ovšem vzhledem k celkovému počtu ulic, kterých v té době bylo 330, činilo pouze 28 %. Ve statistice pro větší přehlednost zaokrouhluji na celá procenta.

V obou zmiňovaných obdobích se idea budování a oslavy socialismu promítá do uličního názvosloví. David říká, že nejvíce ideologicky příznaková honorifikační urbanonyma se vzhledem k jejich důležitosti uplatňují v centrech. Na krajích města je ideová hodnota nižší, a proto takové ulice bývají odolnější proti pozdějšímu přejmenování.¹¹³ Obě Davidova tvrzení pro jablonecké ulice a náměstí platí.

Po druhé světové válce došlo k odstranění všech německých jmen. Ta musela být nahrazena jmény českými a velmi často se jednalo o názvy honorifikační, ať už ideologické či nikoliv. Ideologické názvy oslavovaly tehdejší představitele a symboly komunismu, názvy neideologické české literáty, umělce a v neposlední řadě osobnosti mající spojitost přímo s městem.

Nárůst honorifikačních názvů od dob dřívějších je patrný také z důvodu celkové expanze města v 60. letech 20. století, kdy se k městu postupně připojovaly okolní obce. Celkový počet ulic se od roku 1953 dvojnásobně zvýšil, je tedy přirozené, že se s celkovým počtem ulic navýšil i počet ulic s oslavnými názvy.

Graf č. 7: Honorifikační a orientační názvy v průběhu historie

¹¹³ DAVID, 2011, s. 168.

11 Současná situace

11.1 Vztah orientačních a honorifikačních jmen ulic a náměstí v Jablonci n. N.

V současné době (k 1. 6. 2019) se v Jablonci nad Nisou nachází celkem 373 ulic. 84 z nich nese oslavný název. Orientačních ulic se na katastru města nachází přes 77 %, zatímco ulic honorifikačních je něco málo přes 22 % (viz Graf č. 6: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 2019).

Z Davidovy analýzy současného stavu urbanonymie vyplynulo, že 44 % uličních názvů v českých městech je honorifikačních, v některých lokalitách je to ovšem více než 55 % a ve specifických případech množství sahá až k 80 % všech názvů.¹¹⁴ V Jablonci nad Nisou je nyní 22,5 % honorifikačních ulic, což je číslo silně podprůměrné ve srovnání se současným stavem české urbanonymie. Pro zajímavost uvádím data z roku 1988, kdy bylo v Jablonci vůbec nejvíce honorifikačních ulic v průřezu historií – celkem 91 ulic/ 27,5 % z celkového počtu ulic.

V Jablonci nad Nisou je necelých 23 % honorifikačních ulic, přestože standard českých měst se blíží k 50 %. Šafařík v závěrečné statistice své diplomové práce z roku 1988 uvádí, že 94 jabloneckých ulic si ponechalo návaznost na své původní německé jméno.¹¹⁵ 94 ulic činí čtvrtinu dnešního celkového počtu ulic, kterých je 373. Žádná z oněch 94 ulic ovšem není honorifikační, protože, jak již bylo zmíněno výše, z názvů jabloneckých ulic a náměstí se v průběhu historie odstraňovaly veškeré odkazy na osobnosti nejprve rakouské a následně německé minulosti. Čtvrtina celkového počtu ulic tedy zůstala orientační, např. ulice *Žitná* (Kornegasse), *Vzdušná* (Grosse Luftgasse), *Vodní* (Wassergasse) atd.

Významnou roli v nízkém počtu oslavných názvů hraje i fakt, že v Jablonci je dohromady pouze 373 ulic. Čím větší město a více ulic, tím rychleji se vyčerpává motivace orientačních názvů a je třeba najít motivaci jinou, třeba právě honorifikační. V Jablonci se ulice stále pojmenovávají názvy jako „*Široká*“, je tedy zřejmé, že se motivace orientačních názvů stále nevyčerpala. Vzhledem k tomu, že je jednodušší pojmenovat ulici „*Široká*“, pokud opravdu široká je, sahají navrhovatelé spíše po tomto typu názvů. V Jablonci navíc nevzniklo příliš mnoho nových rezidenčních celků, pojmenovací potřeba tedy není tak silná a může být pokryta standardními (lokálními) pojmenovacími motivy.

Odsun Němců (přerušeni přirozeného sídelního vývoje) vedl k tomu, že město dnes při pojmenovávání nových ulic příliš nečerpá z vlastní historie, čímž se omezuje repertoár možných lokálních (německých) honorifikačních motivů. Oslavné názvy po německých osobnostech spjatých s Jabloncem nad Nisou nebyly ve velké míře po roce 1989 revitalizovány. Jedním z důvodů je to, že takové osobnosti již nejsou ve změněném národnostním prostředí vnímány jako významné. Svou roli ale hraje (či hrálo)

¹¹⁴ DAVID, 2011, s. 168.

¹¹⁵ ŠAFAŘÍK, 1988, s. 97.

i komplikované vypořádání se s německou minulostí, resp. protiněmecké postoje starší generace.¹¹⁶

Názvy nových ulic (ulice pojmenované v posledních 10 letech) v Jablonci nad Nisou nejsou oslavné. Petr Karlovský se za dobu svého působení jako vedoucí správního odboru neseťkal ani s jediným návrhem na honorifikační pojmenování pro novou ulici¹¹⁷. Bylo tomu tak pravděpodobně z důvodu, že název nové ulice by měl nějakým způsobem odpovídat skutečnosti (v ulici *Vřesová* např. roste vřes), a pokud si navrhovatel přeje pojmenování po vybrané osobnosti, měla by ona osobnost s místem souviset (např. významný obyvatel města).

Dalším důvodem nižšího zastoupení honorifikačního motivu je i fakt, že po sloučení Jablonce s okolními obcemi se duplicitní názvy včetně honorifikačních nahradily názvy novými, obvykle orientačními. Mnoho honorifikačních motivů totiž bylo již uplatněno v „původním“ městě. Kromě toho okraj města, na kterém leží i několik sídlišť, nespĺňuje kritérium reprezentativnosti, jak říká David¹¹⁸.

11.2 Honorifikační jména ulic a náměstí a jejich členění

Přehled současných honorifikačních ulic a náměstí: Alešova, Antala Staška, Antonína Dvořáka, Antonína Chvojky, Arbesova, Belgická, Blanická, Bousova, Boženy Němcové, Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova, Čajkovského, Československé armády, Dělnická, Dr. Randy, Družstevní, Emilie Floriánové, Erbenova, F. L. Čelakovského, Fibichova, Fügnerova, Generála Mrázka, Havlíčkova, Husova, Chelčického, Ivana Olbrachta, Jana Žižky, Janáčkova, Jeronýmova, Jiráskova, J. K. Tyla, Josefa Hory, Josefa Suka, Jugoslávská, Jungmannova, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Kavanova, Komenského, Korejská, Kubálkova, Ladova, Lidická, Máchova, Mánesova, Maxe Švabinského, Mozartova, náměstí Boženy Němcové, náměstí Dr. Farského, Nerudova, Opletalova, Palackého, Petra Bezruče, Pionýrů, Pražského povstání, Přemyslova, Puškinova, Rabasova, Raisova, Resslerova, Revoluční, Riegrova, Rooseveltova, S. K. Neumanna, Saskova, SNP, Smetanova, Sokolovská, Svatopluka Čecha, Táboritká, Tyršova stezka, U Háskových vil, Vítězslava Nezvala, Vladimírská, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, Wolkerova, Želivského, Žitkova, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května.

¹¹⁶ Na Horním náměstí stála v první polovině 20. století kašna se sochou rytíře Rüdigerera, bájně postavy německé mytologie. Po válce byla socha stržena a před několika lety se začalo mluvit o navrácení její repliky do města. Někteří byli zcela proti, podle pamětníků byla socha v dobách druhé světové války zneužita jako symbol německého vlastenectví, prý se u ní dokonce scházely ostře vyhraněné skupiny jako NSDAP. Jiní říkají, že dílo, které vzniklo na počátku 20. století, rozhodně nemůže být jakkoli spojováno s nacismem. Tento konkrétní příklad slouží jako důkaz komplikovaného vztahu města k vlastní historii.

TRDLA, Martin. *U rytíře se hajlovalo. Návrat sochy může být trestný čin, míní odpůrci*. [online]. 18. 3. 2017 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/navrat-sochy-socha-trestny-cin-jablonec-nad-nisou-rytir-rudiger-horni-namesti-bursacke-spolky.A170317_114219_liberec-zpravy_jape

¹¹⁷ Podle sdělení Petra Karlovského z Magistrátu města Jablonec nad Nisou.

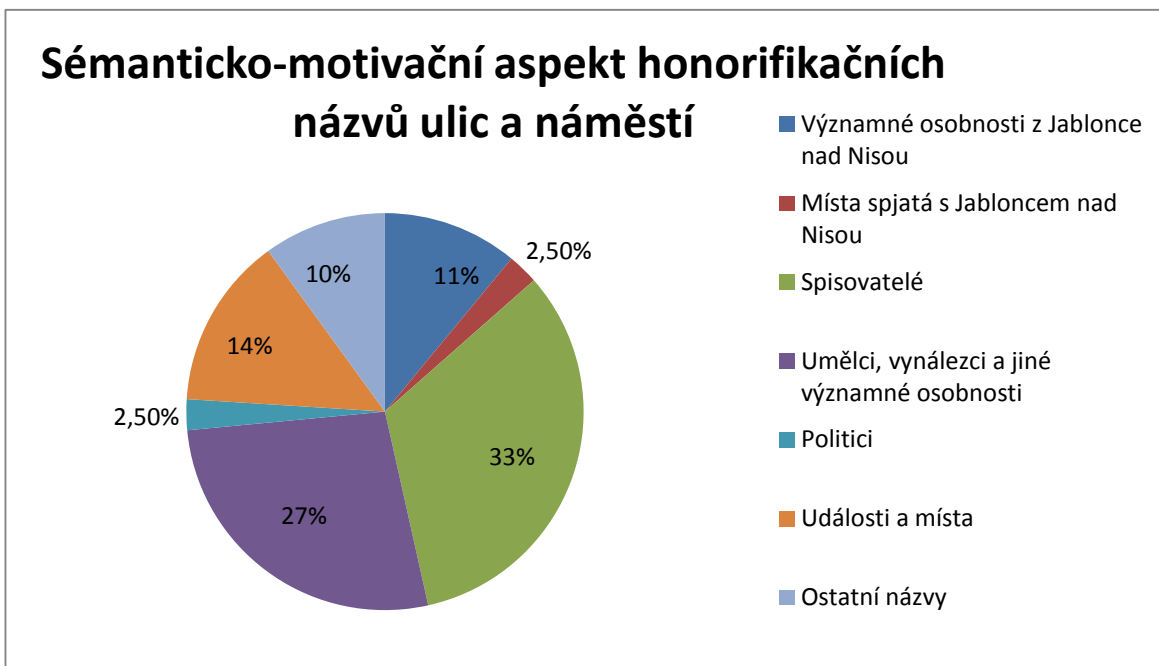
¹¹⁸ DAVID, 2011, s. 168.

V tomto oddílu člením pouze jména z kapitoly 9.1 – Současné ulice a náměstí s honorifikačním motivem. Těchto jmen je celkem 84.

11.2.1 Sémanticko-motivační aspekt

- **Osobnosti související s Jabloncem nad Nisou**
 - **Starostové a politici:** –
 - **Podnikatelé v oblasti sklářství a bižuterie:** *U Háskových vil*
 - **Ostatní významní občané města:** *Antonína Chvojky, Bousova, Dr. Randy, Emilie Floriánové, Generála Mrázka, Kubálkova, Saskova, Žitkova*
- **Místa související s Jabloncem nad Nisou:** *Belgická, Vladimířská*
- **Osobnosti nesouvisející s Jabloncem nad Nisou**
 - **Spisovatelé:** *Antala Staška, Arbesova, Boženy Němcové, Erbenova, F. L. Čelakovského, Havlíčkova, Chelčického, Ivana Olbrachta, Jiráskova, J. K. Tyla, Josefa Hory, Jungmannova, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Komenského, Máchova, náměstí Boženy Němcové, Nerudova, Palackého, Petra Bezruče, Puškinova, Raisova, S. K. Neumanna, Svatopluka Čecha, Vítězslava Nezvala, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, Wolkerova*
 - **Politici:** *Riegrova, Rooseveltova*
 - **Další osobnosti – malíři, skladatelé, vynálezci atd.:** *Alešova, Antonína Dvořáka, Čajkovského, Fibichova, Fügnerova, Husova, Jana Žižky, Janáčkova, Jeronýmova, Josefa Suka, Kavanova, Ladova, Mánesova, Maxe Švabinského, Mozartova, náměstí Dr. Farského, Opletalova, Přemyslova, Rabasova, Resslera, Smetanova, Tyršova stezka, Želivského*
- **Události (včetně míst, kde se udály):** *Blanická, Jugoslávská, Korejská, Lidická, Pražského povstání, SNP, Sokolovská, Táborská, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května*
- **Ostatní:** *Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova¹¹⁹, Československé armády, Dělnická, Družstevní, Pionýrů, Revoluční*

¹¹⁹ Řazen mezi honorifikační názvy, ovšem mylně. Dřívější název *Grillengasse* a *Cvrčková* honorifikaci nenaznačuje.

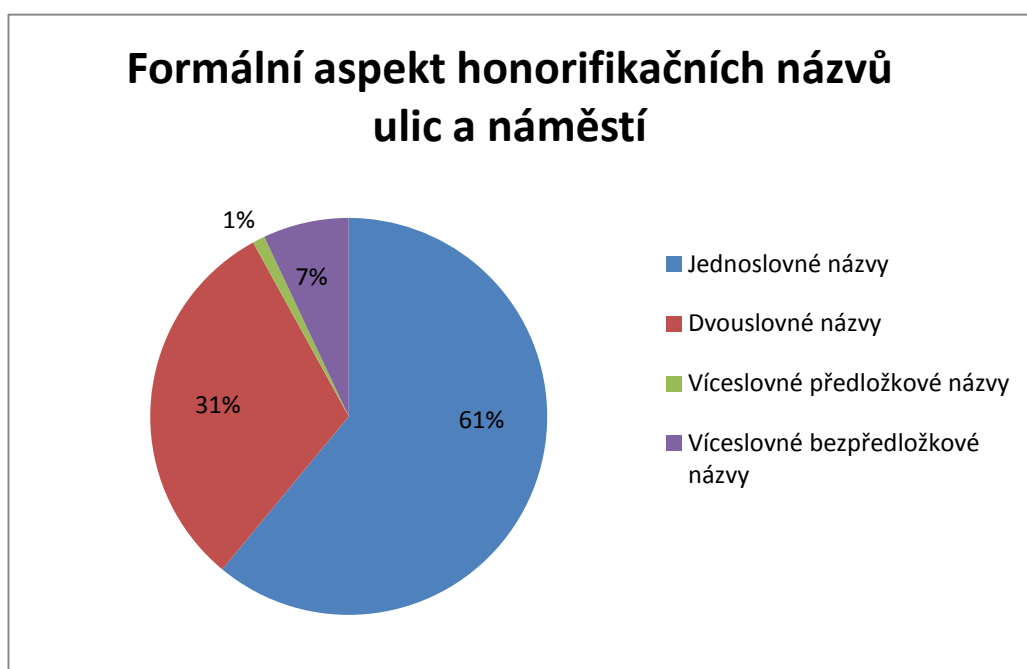
Graf č. 8: Sémanticko-motivační aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí (kruhový graf – procenta)

Graf č. 9: Sémanticko-motivační aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí (sloupcový graf – absolutní počet)

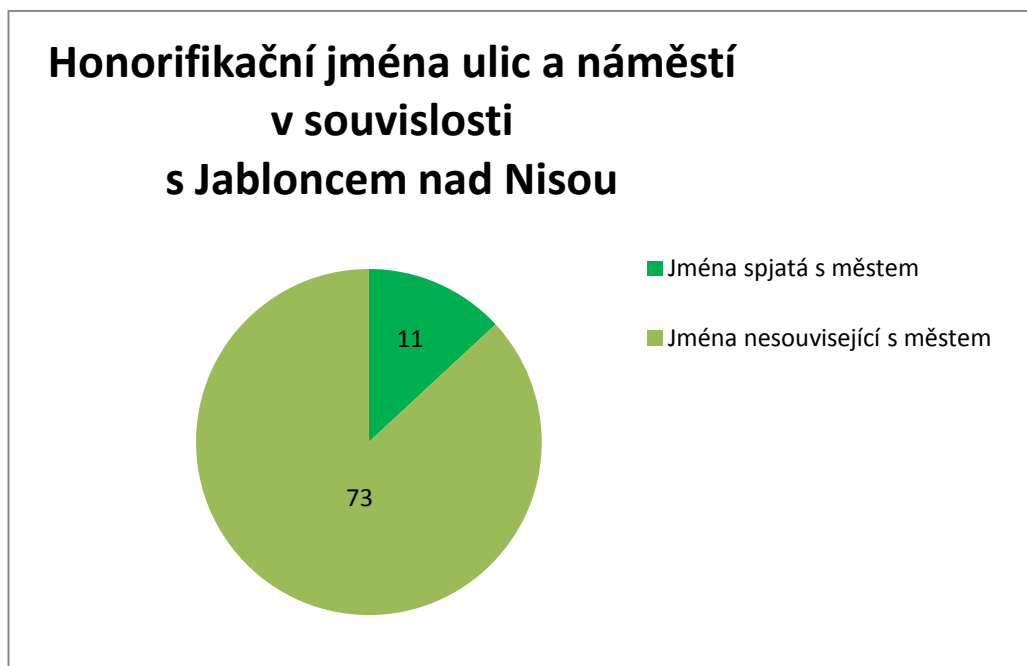
11.2.2 Formální aspekt

- **Jednoslovné:** *Alešova, Arbesova, Belgická, Blanická, Bousova, Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova, Čajkovského, Dělnická, Družstevní, Erbenova, Fibichova, Fügnerova, Havlíčkova, Husova, Chelčického, Janáčkova, Jeronýmova, Jiráskova, Jugoslávská, Jungmannova, Kavanova, Komenského, Korejská, Kubálkova, Ladova, Lidická, Máchova, Mánesova, Mozartova, Nerudova, Opletalova, Palackého, Pionýrů, Přemyslova, Puškinova, Rabasova, Raisova, Resslera, Revoluční, Riegrova, Rooseveltova, Saskova, Smetanova, Sokolovská, Táborská, Vladimírská, Wolkerova, Želivského, Žitkova*
- **Dvouslovné**
 - **Předložkové:** –
 - **Bezpředložkové:** *Antala Staška, Antonína Dvořáka, Antonína Chvojky, Boženy Němcové, Československé armády, Dr. Randy, Emilie Floriánové, Generála Mrázka, Ivana Olbrachta, Jana Žižky, Josefa Hory, Josefa Suka, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Maxe Švabinského, Petra Bezruče, Pražského povstání, Svatopluka Čecha, Tyršova stezka, Vítězslava Nezvala, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května*
- **Víceslovné**
 - **Předložkové:** *U Háskových vil*
 - **Bezpředložkové:** *F. L. Čelakovského, J. K. Tyla, náměstí Boženy Němcové, náměstí Dr. Farského, S. K. Neumanna, SNP*

Graf č. 10: Formální aspekt honorifikačních názvů ulic a náměstí

11.3 Honorifikační jména ulic a náměstí v souvislosti s Jabloncem nad Nisou

Graf č. 11: Honorifikační jména ulic a náměstí v souvislosti s Jabloncem n. N.

11.3.1 Honorifikační názvy spjaté s městem

Osobností a míst souvisejících s Jabloncem nad Nisou je mezi uličními názvy celkem 11.

Z hlediska **sémanticko-motivačního** odkazují dva názvy na partnerská, nebo dřívější partnerská města (Belgie a Vladimír). Jeden název na podnikatele v oblasti sklářství (bratři Háskové) a zbylých osm na různé významné osobnosti, které dříve žily ve městě. Antonín Chvojka se zasloužil o vznik první české školy v Jablonci nad Nisou, Emilie Floriánová vlastnila knihkupectví a za války prodávala noviny ve svém vlastním bytě, Generál Mrázek byl válečný hrdina a čestný občan města. Jan Kubálek, V. Bousa a B. Žitek zahynuli během druhé světové války. Wenzel Saska byl předválečným stavitelem a Dr. Randa byl významný lékař a filantrop.

Z hlediska **formálního** je 6 těchto názvů jednoslovných: *Belgická, Vladimířská, Bousova, Kubálkova, Saskova, Žitkova*. 4 názvy jsou dvouslovné: *Antonína Chvojky, Dr. Randy, Emilie Floriánové, Generála Mrázka*. 1 název je víceslovný předložkový: *U Háskových vil*.

11.3.2 Honorifikační názvy nesouvisející s městem

Názvů, které nesouvisí přímo s městem, je v Jablonci 73.

Hledisko **sémanticko-motivační**:

Většinu názvů tvoří **spisovatelé** (celkem 28 jmen): *Antala Staška, Arbesova, Boženy Němcové, Erbenova, F. L. Čelakovského, Havlíčkova, Chelčického, Ivana Olbrachta,*

Jiráskova, J. K. Tyla, Josefa Hory, Jungmannova, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Komenského, Máchova, náměstí Boženy Němcové, Nerudova, Palackého, Petra Bezruče, Puškinova, Raisova, S. K. Neumanna, Svatopluka Čecha, Vítězslava Nezvala, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, Wolkerova.

Většina spisovatelů a básníků se řadí do 19. století (celkem 19 jmen a 18 spisovatelů, Božena Němcová se objevuje ve dvou názvech): *Antala Staška, Arbesova, Boženy Němcové, Erbenova, F. L. Čelakovského, Havlíčkova, Ivana Olbrachta, Jiráskova, J. K. Tyla, Jungmannova, Karoliny Světlé, Máchova, náměstí Boženy Němcové, Nerudova, Palackého, Puškinova, Raisova, Svatopluka Čecha, Vrchlického sady.*

7 spisovatelů se řadí do 20. století: *Josefa Hory, Karla Čapka, Petra Bezruče, S. K. Neumanna, Vítězslava Nezvala, Vladislava Vančury, Wolkerova.*

2 autoři se řadí do jiných století: *Chelčického a Komenského.* Petr Chelčický do 15. století a Jan Amos Komenský do 17. století.

Jen jediné z těchto jmen neodkazuje na českého umělce: *Puškinova.*

Další kategorií jsou **umělci, vynálezci a jiné významné osobnosti** (23 jmen): *Alešova, Antonína Dvořáka, Čajkovského, Fibichova, Fügnerova, Husova, Jana Žižky, Janáčkova, Jeronýmova, Josefa Suka, Kavanova, Ladova, Mánesova, Maxe Švabinského, Mozartova, náměstí Dr. Farského, Opletalova, Přemyslova, Rabasova, Resslerova, Smetanova, Tyršova stezka, Želivského.*

6 z těchto umělců jsou malíři: *Alešova, Ladova, Kavanova, Mánesova, Maxe Švabinského, Rabasova.*

7 z těchto umělců jsou hudební skladatelé: *Antonína Dvořáka, Čajkovského, Fibichova, Janáčkova, Josefa Suka, Mozartova, Smetanova.*

5 názvů souvisí s husitstvím: *Husova, Jana Žižky, Jeronýmova, náměstí Dr. Farského, Želivského.*

2 názvy souvisí s tělovýchovou: *Fügnerova, Tyršova stezka.*

Ostatní názvy (celkem 3): *Opletalova, Přemyslova, Resslerova.* Tyto názvy oslavují studenta, jenž zahynul během protinacistické demonstrace, dále českého panovníka a naposled vynálezce lodního šroubu.

2 názvy oslavují zahraniční umělce: *Čajkovského a Mozartova.* Zbytek názvů se váže k Čechům.

Následují **události a významná místa** (12 jmen): *Blanická, Jugoslávská, Korejská, Lidická, Pražského povstání, SNP, Sokolovská, Táboritká, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května.*

Do **ostatních** názvů patří 8 jmen: *Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova* (důvod, proč je toto jméno řazeno sem, viz výše), *Československé armády, Dělnická, Družstevní, Pionýrů, Revoluční.*

Hledisko **formální**:

Názevů **jednoslovných** je celkem 45: *Alešova, Arbesova, Blanická, Brigádnická, Budovatelů, Cvrčkova, Čajkovského, Dělnická, Družstevní, Erbenova, Fibichova, Fügnerova, Havlíčkova, Husova, Chelčického, Janáčkova, Jeronýmova, Jiráskova, Jugoslávská, Jungmannova, Kavanova, Komenského, Korejská, Ladova, Lidická, Máchova, Mánesova, Mozartova, Nerudova, Opletalova, Palackého, Pionýrů, Přemyslova, Puškinova, Rabasova, Raisova, Resslerova, Revoluční, Riegrova, Rooseveltova, Smetanova, Sokolovská, Táboritská, Wolkerova, Želivského.*

Názevů **dvouslovných** je 22: *Antala Staška, Antonína Dvořáka, Boženy Němcové, Československé armády, Ivana Olbrachta, Jana Žižky, Josefa Hory, Josefa Suka, Karla Čapka, Karoliny Světlé, Maxe Švabinského, Petra Bezruče, Pražského povstání, Svatopluka Čecha, Tyršova stezka, Vítězslava Nezvala, Vladislava Vančury, Vrchlického sady, 1. máje, 28. října, 5. května, 9. května.*

Názevů **víceslovných bezpředložkových** je 6: *F. L. Čelakovského, J. K. Tyla, náměstí Boženy Němcové, náměstí Dr. Farského, S. K. Neumanna, SNP.*

V Jablonci nad Nisou je pouze 11 honorifikačních pojmenování ulic a náměstí, která se nějakým způsobem vážou k městu, přičemž 9 z nich souvisí s významnými jabloneckými občany.

V první polovině 20. století bylo odstraněno mnoho honorifikačních urbanonym pojmenovaných podle jabloneckých osobností, např. *náměstí Josefa Scheiblera, ulice Josefa Pfeiffera* a *náměstí Dr. K. R. Fischera*. Důvodem, proč se tato jména znovu nezavádějí, je právě jejich nefunkčnost. Název *náměstí Dr. K. R. Fischera* je nejen dlouhý, ale také nic nevyovídající o vlastnostech nebo umístění daného náměstí. Dnešní název *Horní náměstí* funguje poněkud lépe (opravdu se nachází v nejvyšší části centra města).

Německé osobnosti a jejich zásluhy byly po roce 1945 „řízeně“ zapomenuty, a ani po roce 1989 nebyly jejich odkazy do města navráceny. V krátké české historii Jablonce nad Nisou mnoho lokálních honorifikačních motivů zatím není.

Honorifikační funkce se v běžné komunikaci vytrácí. Jablonečtí občané osobnosti spjaté s městem většinou neznají, a tak se těmto názvům navrací funkce orientační.

V každodenní komunikaci se používají názvy: *Dr. Randy* a *Emilie Floriánové*. Tyto dva názvy jsou komunikačně/orientačně zatížené právě z toho důvodu, že se v těchto ulicích nachází stejnojmenné školy, lidově nazývané „Randovka a Floriánka“ (takto se říká i zmiňovaným ulicím).

Honorifikačních urbanonym spjatých s městem je přesto ve městě více, pokud se zaměříme i na jiné názvy než jen uliční. V Jablonci nad Nisou se nachází mnoho vil, které se stále jmenují po bývalých vlastnících – významných jabloneckých podnikatelích, sklářích, lékařích, advokátech a umělcích. O těchto osobnostech více v kapitole 11.4 – Ostatní objekty.

11.4 Ostatní objekty

V kapitole 9.3 se nachází seznam jmen **Ostatní objekty**, kam jsem zařadila honorifikační urbanonyma, která nejsou uličními názvy ani názvy náměstí. Jedná se o významné domy, parky, stromy, sady, pavilony, vrchy. Osobnosti, podle kterých nesou objekty název, jsou většinou spjaty s městem. Celkem do tohoto seznamu řadíme 21 objektů. 12 z nich je nějakým způsobem spjato s městem.

Seznam těchto 21 honorifikačních objektů uvádím zde:

Brathův pavilon, Braunova vila, Císařská lípa, Dresslerova vila, Dům česko-německého porozumění, Dům Jany a Josefa V. Scheybalových, Giebischova vila, Háskova vila, Kantorova vila, Lípa svobody, Máchův park, Park Generála Mrázka, Park Markovského výšina, Petřín, rozhledna Petřín, Schmelowského vila, Schneiderova vila, Tyršovy sady, Vrchlického sady, Vyšehrad, Žižkův Vrch.

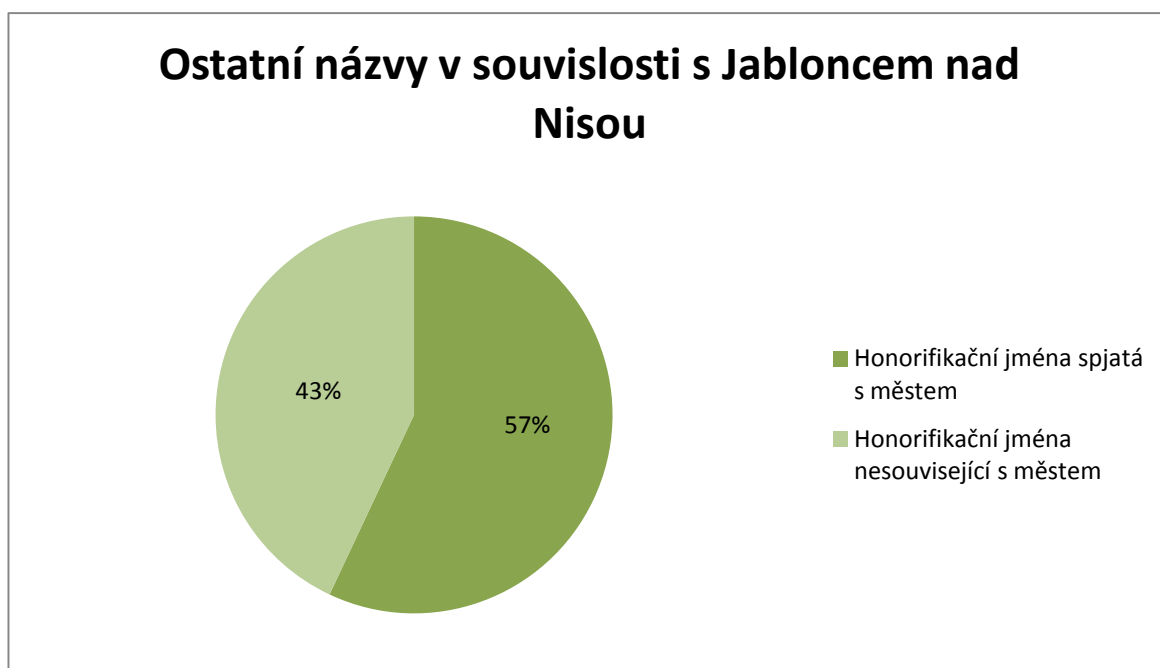
12 jmen je nějakým způsobem **spjato s městem**: Císařská lípa byla vysazena v 18. století na počest návštěvy Josefa II. Franz Brath pravděpodobně financoval stavbu hudebního pavilonu uprostřed Tyršových sadů. Adalbert Braun byl exportér jabloneckého zboží, stejně jako bratři Rudolf a Jaroslav Háskové, Heinrich Dressler byl spolumajitelem jednoho ze slavných exportních domů. Jana a Josef Scheybalovi patří k nejvýznamnějším osobnostem Jablonce nad Nisou. Společně se věnovali regionální historii, místopisu, lidové kultuře a pečovali o památky. Josef Scheybal byl ilustrátorem a Jana Scheybalová historičkou. V jejich domě v ulici *Kostelní* nyní sídlí turistické informační centrum a Městská galerie. JUDr. Josef Giebisch byl významný jablonecký advokát. Alfréd Kantor byl chirurgem jablonecké nemocnice a Friedrich Schmelowský jabloneckým kožním lékařem. Karel Mrázek byl československým vojenským pilotem, který v roce 1992 obdržel čestné občanství města. Anton Markovský byl místním továrníkem, který se specializoval na pasířství. V místní části Šumava se nachází i Schneiderova vila. O manželském páru, který tuto vilu dříve obýval, se mi nepodařilo zjistit více informací.

9 jmen s městem spjato není: Lípa svobody byla vysazena na oslavu prvního výročí konce druhé světové války. Dům česko-německého porozumění pochází z druhé poloviny 17. století a sídlí v něm občanské sdružení Porozumění-Verständnis. Máchův park oslavuje spisovatele 19. století, stejně jako pojmenování Vrchlického sady. Vrch Petřín, stejnojmenná rozhledna a místní část Vyšehrad jsou nejspíše odkazem na pražské objekty téhož jména. Tyršovy sady se nazývají po zakladateli tělocvičného spolku Sokol Miroslavu Tyršovi. Žižkův Vrch připomíná vojevůdce Jana Žižku.

Z hlediska **sémanticko-motivačního** oslavují 4 jména podnikatele v oblasti sklářství a bižuterie (*Braunova vila, Háskova vila, Dresslerova vila, Park Markovského výšina*), 2 jména odkazují na jablonecké lékaře (*Kantorova vila a Schmelowského vila*), zbylých 5 jmen bychom zařadili do kategorie ostatní významní občané města (*Brathův pavilon, Dům Jany a Josefa V. Scheybalových, Giebischova vila, Park Generála Mrázka a Schneiderova vila*).

Do kategorie události a místa bychom řadili 3 jména (*Petřín, rozhledna Petřín a Vyšehrad*), odkaz na spisovatele nalezneme v seznamu dvakrát (*Máchův park a Vrchlického sady*). Do kategorie další významné osobnosti řadíme *Tyršovy sady* a *Žižkův Vrch*. Zbýlá tři jména (*Císařská lípa, Lípa svobody* a *Dům česko-německého porozumění*) zapadají do kategorie ostatní.

Z hlediska **formálního** jsou dva názvy jednoslovné (*Petřín, Vyšehrad*), 15 názvů je dvouslovných (*Brathův pavilon, Braunova vila, Císařská lípa, Dresslerova vila, Giebischova vila, Háskova vila, Kantorova vila, Lípa svobody, Máchův park, rozhledna Petřín, Schmelowského vila, Schneiderova vila, Tyršovy sady, Vrchlického sady, Žižkův Vrch*) a 4 názvy jsou víceslovné bezpředložkové (*Dům česko-německého porozumění, Dům Jany a Josefa V. Scheybalových, Park Generála Mrázka, Park Markovského výšina*).

Graf č. 12: Ostatní názvy v souvislosti s Jabloncem nad Nisou

12 názvů ostatních objektů a dalších 11 uličních názvů souvisí nějakým způsobem s městem. Nedá se tedy říci, že by se jména jabloneckých osobností spíše objevovala ve jménech ulic nebo jiných objektů, jelikož jsou odkazy téměř vyrovnané. Uvedené názvy se mezi obyvateli města používají v případě, že danou lokalitu obývají. Nemyslím si, že názvy uvedených vil fungují v běžné komunikaci jako zásadní orientační body. Běžně se v každodenní komunikaci používají urbanonyma *Tyršovy sady, Petřín* a *Žižkův Vrch*. V *Tyršových sadech* (lidově „Tyršáky“ má konečnou stanici tramvaj z Liberce, v jejich blízkosti se také nachází budova bývalých městských lázní. *Žižkův Vrch* (lidově „Žižkáč“) je jedna z jabloneckých čtvrtí. Restaurace *Petřín* se stejnojmennou rozhlednou je oblíbeným návštěvním místem.

Celkem se tedy na katastru města Jablonce nad Nisou objevuje 23 honorifikačních urbanonym spjatých s městem. Ostatními objekty jsou většinou vily, ve kterých významné

osobnosti žily. Pouze 4 z těchto jmen souvisí s tradičním jabloneckým sklářstvím a bižuterií.

11.5 Honorifikační jména, která „přežila“ válku a změny režimu

V Jablonci nad Nisou jsou pouze dva oslavné názvy, které existovaly již před rokem 1938 a používají se dodnes.

Prvním z nich je název ulice *Dr. Randa Strasse/ Dr. Randy*, který vznikl ve 20. letech 20. století a od té doby zůstal nezměněn. Tento název je jediným honorifikačním jménem oslavujícím Čecha, který přežil dobu, kdy byl Jablonec nad Nisou součástí Sudet. Zdá se, že doktor Randa jako politicky neutrální osobnost nacistické propagandě nepřekážel, a proto ulice mohla nést jeho jméno i v letech 1938 – 1945.

Druhé jméno, jehož vznik se datuje již do 80. let 19. století je *Mozartgasse* neboli *Mozartova* ulice. Původní *Mozartova* ulice byla sice přejmenována na *Smetanovu*, ale název se použil znovu v roce 80. letech 20. století (pravděpodobně po revoluci) pro původní ulici *Zdeňka Nejedlého* (dříve *Zahradní*).

Názevů, které přežily rok 1989, přestože jsou původně ideologické, je celkem 6: *Brigádnická*, *Budovatelů*, *Dělnická*, *Družstevní*, *Pionýrů*, *Revoluční*. Tyto názvy se dnes vnímají neutrálně, ideologický podtext je časem méně a méně výrazný. Generace narozená po roce 1989 již tyto názvy za ideologické nepovažuje. Ulice *Revoluční*, přestože původně spjatá s revolucí jako vítězstvím pracujícího lidu nad kapitalismem, je dnes mladou generací chápána jako odkaz na Sametovou revoluci.

Ostatní názvy, které se používaly před rokem 1989 a používají se dodnes, souvisí s osobnostmi všeho druhu, významnými událostmi, daty, místy apod., a podrobně jsou rozebrány výše.

11.6 Varianty honorifikačních názvů v Jablonci nad Nisou

Uliční názvosloví disponuje, stejně jako všechny názvy míst, variantami pojmenování. Ty vznikají především z důvodu ekonomičnosti vyjádření (*Emilie Floriánové – Floriánka*). Běžní uživatelé jazyka oficiální názvy urbanonym téměř vždy transformují do obecné češtiny (*Palackého – Palackýho*). Obecně se jazykové varianty dělí na dvě základní kategorie: varianty formální (např. *Háskova vila – Háskovka*) a varianty sémanticko-motivační (*Horní náměstí – Rudák*).

11.6.1 Varianty formální

Varianty formální se z velké většiny týkají názvů oslavujících osobnosti. U takových jmen bývá z názvu vždy nejprve odstraněno rodné jméno (z ekonomických důvodů), např. *F. L. Čelakovského – Čelakovského*, *Ivana Olbrachta – Olbrachta* apod.

Kromě toho často dochází ke změně posesivního genitiva na posesivní adjektivum, viz varianta *Antala Staška – Staškova*, *Antonína Dvořáka – Dvořákova*, *Dr. Randy – Randova*, *Ivana Olbrachta – Olbrachtova* atd.

U varianty *Emilie Floriánové – Floriánova*, došlo ke změně rodu z feminina na maskulinum, u varianty *Floriánka* se pak jedná o změnu -ova → -ka, viz např. *Arbesova – Arbesovka/Arbeska*, *Bousova – Bousovka*, *Dr. Randy – Randovka*, *Erbenova – Erbenka*, *Fügnerova – Fügnerka*, *Husova – Husovka*, *Jeronýmova – Jeronýmovka*, *Mozartova – Mozartovka*, *Riegrova – Riegrovka* atd. V zásadě jde o univerbizační postup hypotetické kolokace *Arbesova „ulice“* apod.

U některých názvů dochází k odstranění druhového jména – *stezka/sady*, v případech *Tyršova stezka – Tyršova*, *Vrchlického sady – Vrchlického*.

Název *náměstí Dr. Farského* se zkracuje na *Farského náměstí*, název *U Háskových vil* na pouhé *Háskovka* (jak se mimochodem lidově nazývají i jednotlivé vily).

Z Mírového náměstí se stává ekonomické – *Mírák*. Pouze k ulici *Poštovní* se u varianty přidává předložka – *U Pošty*. U ulice *V Aleji* se ve variantě přechází k množnému číslu *V Alejích*.

Ze seznamu „Ostatní názvy“ je třeba zmínit názvy *Tyršovy sady – Tyršáky* a *Žižkův Vrch – Žižkáč*. U obou ze jmenovaných dochází k odstranění druhového jména *sady/vrch* a následné univerbizační úpravě názvu do hovorového jazyka.

Dalším častým jevem při úpravě názvu je transformace oficiálního jména do obecné češtiny (*Palackého – Palackýho*). Zde dochází k hláskové změně -é → -ý v koncovce slova. Dalšími příklady jsou: *Farského náměstí – Farskýho náměstí*, *Vrchlického sady – Vrchlickýho sady* atd.)

11.6.2 Varianty sémanticko-motivační

Variant sémanticko-motivačních jabloneckých uličních názvů se v každodenní komunikaci příliš mnoho nepoužívá. Vybrala jsem si 5 nejčastějších variant, se kterými se v komunikaci běžně setkávám, popř. je sama používám. Ve čtyřech případech dochází k použití jména z dob socialismu, které je (především u starší generace) natolik zažité, že se nová varianta neujala.

Mluvčí nejstarší generace používají označení *Dukelák* pro *Anenské náměstí*, které se dříve jmenovalo *Dukelské*. *Dolnímu náměstí* se říká *Švermák* (dříve *Švermovo náměstí*), toto označení používá převážně starší generace občanů města. *Horní náměstí* se dříve jmenovalo *Rudé náměstí* a dodnes je varianta *Rudák* hojně používaná, a to i u střední a mladší generace. Častému užívání možná napomáhá fakt, že se *Horní náměstí* nedá nijak jinak zkrátit (varianta „*Hornák*“ je nevhodná). Ulice *Podhorská* se mezi starší generací stále nazývá *Gottwaldova*, jak tomu bylo za socialismu.

V jednom případě se používá jméno motivované příjmením dřívějšího majitele: *Porscheberg*, dnešní *Žižkův Vrch*, se nazývá „*Poršák*“. Toto pojmenování není honorifikační, neboť se odkazuje na dřívějšího vlastníka. Přesto bývá mezi místními

obyvateli hojně používáno. Zajímavé je, že sami uživatelé této varianty pravou motivaci jména neznají.

11.7 Ekvivalence českého/německého názvu

Po druhé světové válce docházelo k plošnému odstraňování názvů připomínajících německou minulost. Odstraňovaly se též takové názvy, které oslavovaly osobnosti Rakouska-Uherska. V několika případech došlo k ekvivalenci typu: český spisovatel místo německého spisovatele, český skladatel místo rakouského skladatele apod. Tento oddíl je věnován právě takovým změnám. V Jablonci nad Nisou se jedná o 7 případů – 2 záměny hudebních skladatelů, 3 týkající se spisovatelů/ básníků, 1 změna týkající se osobností německé/ české tělovýchovy a 1 změna související s vynálezcí.

Brigádnická – nynější ulice *Brigádnická* byla po vzniku Československa nazvaná *Edisonstrasse*, inspirací byl americký vynálezce Thomas Alva Edison. Po druhé světové válce byla přejmenována na ulici *Resslovu*, nazvanou po českém vynálezci lodního šroubu.

Antonína Dvořáka – tato ulice se již před rokem 1918 jmenovala *Schubertgasse*, později *Schubertova*. Po roce 1945 byla nahrazena názvem – *A. Dvořáka*. Původní rakouský hudební skladatel 19. století, Franz Schubert, byl tedy nahrazen českým hudebním skladatelem 19. století, Antonínem Dvořákem. Osobnost související s Rakouskem-Uherskem byla nahrazena českou osobností stejné důležitosti.

Karla Čapka – ulice *Uhlandova* (*Uhlandgasse*) byla mezi lety 1945 a 1989 nahrazena názvem – *Karla Čapka*. Ludwig Uhland byl německý básník 19. století. Významná německá osobnost byla v tomto případě opět nahrazena osobností českou podobné profese.

Fügnerova – dříve *Kittelsteg* podle vedoucího jabloneckého tělocvičného spolku Antona Kittela. Následně *F. L. Jahn-Strasse* (již před rokem 1918) a *F. L. Jahna*, podle průkopníka německé tělovýchovy 19. století, Friedricha Ludwiga Jahna. Po roce 1945 došlo k přejmenování na *Fügnerova*, což je pojmenování oslavující osobnost české tělovýchovy – Jindřicha Fügnera, zakladatele tělocvičného spolku Sokol. V tomto případě se v jednom názvu „vystřídaly“ hned 3 osobnosti související s tělovýchovou.

Raisova – dřívější *Grüingasse/ Grünova* podle Anastasia Grüna, rakouského básníka 19. století, se dnes jmenuje *Raisova*, podle českého spisovatele Karla Václava Raise. K přejmenování došlo mezi lety 1945 a 1989.

Smetanova – ještě před rokem 1918 nesla tato ulice název *Mozartgasse* podle Wolfganga Amadea Mozarta, významného rakouského hudebního skladatele. Po roce 1945 byl tento název změněn na *Smetanova*, podle Bedřicha Smetany. Názvu *Mozartova* se později využilo znovu, při přejmenování ulice *Zdeňka Nejedlého* (dříve *Máchovy a Zahradní*) ve Mšeně nad Nisou. Obě ulice nesoucí názvy podle hudebních skladatelů vedou ke školám, *Mozartova* k ZŠ Mozartova (lidově Mozartovka – název pro školu i ulici) a *Smetanova* ke Střední škole řemesel a služeb (lidově Smetanka – název pro školu i ulici).

Svatopluka Čecha – ulice *Svatopluka Čecha* nesla ještě po roce 1945 název *Schillerova* (*Schillergasse*). K přejmenování došlo někdy mezi rokem 1945 a 1989. Friedrich Schiller,

významný německý spisovatel, byl tak nahrazen významným českým spisovatelem, Svatoplukem Čechem.

11.8 Prostorové rozložení honorifikačních ulic a náměstí

Většina honorifikačních urbanonym se v Jablonci nad Nisou soustředí do centra města. Tento fakt se shoduje s tvrzením Davidovým, ten říká, že nejvíce ideologicky příznaková honorifikační urbanonyma se vzhledem k jejich důležitosti uplatňují v centrech. Taková jména bývají také nejčastěji nahrazována. Ideová hodnota jmen volených pro ulice na okraji města je vždy menší a osobnosti, po kterých jsou ulice pojmenovány, bývají méně známé. Taková jména tedy bývají odolnější proti pozdějším změnám, zejména přejmenování.¹²⁰

V Jablonci je nejvíce honorifikačních ulic v přímém středu města, jmenují se po osobnostech, jako je Karel Hynek Mácha, Jan Amos Komenský či František Palacký. Jména na okraji města se jmenují po osobnostech, jako jsou bratři Háskové, V. Bousa či Václav Rabas. Dá se říci, že čím důležitější část města, tím významnější osobností je jméno motivováno. Je třeba zmínit, že i na kraji města lze nalézt ulice s oslavným pojmenováním, ty jsou však motivovány spíše místy nebo událostmi minulosti. Kromě toho se téměř vždy jedná o páteřní komunikace tvořící osu daného sídelního celku, např. *Sokolovská, Belgická, Československé armády*.

Nyní se zaměřím na honorifikaci ve vztahu k novým sídlištím. Ve Mšeně nad Nisou se honorifikace uplatňuje značně. Na katastru Mšena najdeme přibližně 20 oslavných ulic. Jmenují po obecně známých umělcích a spisovatelích (*Boženy Němcové, Ivana Olbrachta, Mozartova, Maxe Švabinského, S. K. Neumanna, Ladova* atd.). Na Žižkově Vrchu je honorifikačních ulic 7, z toho dvě se jmenují po jabloneckých osobnostech, které zahynuly v koncentračním táboře – *Bousova* a *Žitkova*. Na Šumavě jsou pouze 4 honorifikační ulice: *Mánesova, Smetanova, Karla Čapka* a *Svatopluka Čecha*. Ve Vrkoslavicích a v Kokoníně také není příliš mnoho uličních názvů nesoucích oslavné pojmenování, na obou katastrálních územích dohromady je jich pouze 9. Obecně se jmenují po méně známých osobnostech, popř. po událostech pojících se s českou historií. V Jabloneckých Pasekách je oslavných ulic 8, přičemž 2 z nich motivují významní spisovatelé: *Vítězslava Nezvala* a *Erbenova*.

Důvodem, proč je ze všech sídlišť nejvíce oslavných ulic právě na katastru Mšena nad Nisou, může být fakt, že se jedná o největší sídliště ve městě, které vzniklo plánovitě v krátkém období. Kromě toho se nachází ve velmi žádané lokalitě – v blízkosti přehrady. Názvy motivované obecně známými umělci z české historie jen dokládají, jak významná pozice dnes Mšenu v rámci města patří. Z původní německé toponymie starého Mšena nad Nisou (na území dnešního sídliště) se žádné oslavné názvy nedochovaly.

¹²⁰ DAVID, 2011, s. 168.

12 Závěr

Cílem diplomové práce bylo popsat uplatnění honorifikačního pojmenovacího motivu v urbanonymii města Jablonec nad Nisou. Honorifikační urbanonyma (celkem 139 jmen) byla nejprve excerpována z různorodých zdrojů, následně roztríděna do tří kategorií (níže) a zpracována do slovníku. Uliční názvy představují většinu sebraného materiálu (118 jmen). Současných ulic a náměstí s honorifikačním motivem je 84. Ulic a náměstí bez honorifikačního motivu v současnosti, ale v minulosti s honorifikačním motivem je 34. Ostatních objektů je celkem 21.

Při zjišťování motivace pojmenování mi primárním zdrojem byla diplomová práce Mgr. Iva Šafaříka, věnovaná uličním názvům v historii města. Zde jsem kromě podrobné historie vývoje jabloneckých ulic našla hned několik lokálních osobností, které v jiných zdrojích nefigurují. V hledání motivace pojmenování mi dále značně pomohla nedatovaná práce Josefa Turka, v jejímž závěru je seznam osobností, po nichž se jablonecké ulice nazývají. Obě zmíněná díla jsou k nahlédnutí v SOkA Jablonec nad Nisou.

Jak již bylo zmíněno výše, celkový počet zkoumaných urbanonym činí 139 jmen. Z toho 118 názvů jsou ulice, které buďto momentálně jsou, nebo v minulosti byly oslavné. 85 % veškerého honorifikačního materiálu města připadá na ulice a náměstí.

Momentálně se honorifikačních ulic v Jablonci nad Nisou nachází 84. Z nich je nejvíce názvů motivováno spisovateli, dále umělci a jinými významnými osobnostmi, na třetí příčce je motivace konkrétní událostí nebo místem.

Davidův graf zastoupení typů honorifikačních jmen dle jejich motivace říká, že 78 % honorifikačních jmen je obvykle motivováno osobnostmi, 9 % hodnotami, 7 % daty a 6 % místy.¹²¹ V Jablonci nad Nisou je z 84 uličních honorifikačních jmen 74 % inspirováno osobnostmi, 11 % hodnotami, 10 % místy a 5 % daty. Jablonec nad Nisou se tedy v otázce motivace blíží obecnému standardu.

V současné době (k 1. 6. 2019) se v Jablonci nad Nisou nachází celkem 373 ulic. Jak již bylo zmíněno výše, 84 z nich nese oslavný název. Orientačních ulic se na katastru města nachází přes 77 %, zatímco ulic honorifikačních je něco málo přes 22 % (viz Graf č. 6: Vztah orientačních a honorifikačních ulic v roce 2019).

Z Davidovy analýzy současného stavu urbanonymie vyplynulo, že přibližně 44 % uličních názvů v českých městech je honorifikačních.¹²² V Jablonci nad Nisou je nyní 22,5 % honorifikačních ulic, což je číslo silně podprůměrné ve srovnání se současným stavem české urbanonymie. Důvodem může být fakt, že Jablonec nad Nisou je malé město s nízkým počtem ulic. Zřejmě se zde stále nevyčerpala motivace orientačních názvů (ulice se stále nazývají třeba „Široká“), pojmenovací potřeba tedy není tak silná a může být pokryta lokálními pojmenovacími motivy.

¹²¹ DAVID, 2011, s. 179.

¹²² DAVID, 2011, s. 168.

Jablonec vzhledem k odsunu Němců po druhé světové válce nečerpá z vlastní názvoslovné historie, čímž se omezuje počet možných lokálních honorifikačních motivů. Německé osobnosti a jejich zásluhy byly po roce 1945 „řízeně“ zapomenuty, a ani po roce 1989 nebyly jejich odkazy do města navraceny. V krátké české historii Jablonce nad Nisou mnoho lokálních honorifikačních motivů není.

Uličních názvů motivovaných lokálními reáliemi je ve městě celkem 11. Jmenují se podle partnerských měst (současných i bývalých), významných jabloneckých sklářských podnikatelů z minulosti a jiných významných osobností města. Ze seznamu „Ostatní objekty“ je celkem 12 pojmenování spjata s městem. Tato jména (jedná se převážně o názvy vil) jsou motivována jabloneckými podnikateli, doktory, historiky, advokáty atd. Celkem je tedy 23 jabloneckých honorifikačních urbanonym spjata s městem, 5 názvů se odkazuje na tradiční sklářství a bižuterii (odkaz na bratry Háskovy se objevuje dvakrát – vily a ulice).

Po roce 1989 v Jablonci docházelo k hromadnému odstraňování názvů souvisejících s bývalým režimem. 6 ideologických názvů však bylo ponecháno: *Brigádnická*, *Budovatelů*, *Dělnická*, *Družstevní*, *Pionýrů* a *Revoluční*. Důvodem je pravděpodobně fakt, že tyto názvy mohou mít i jiné významy než ideologické a generace narozená po roce 1989 již tyto názvy za ideologické nepovažuje.

V Jablonci nad Nisou jsou pouze dva oslavné názvy, které existovaly již před rokem 1938 a používají se dodnes. Prvním z nich je název ulice *Dr. Randa Strasse / Dr. Randy*, který vznikl ve 20. letech 20. století a od té doby zůstal nezměněn. Tento název je jediným honorifikačním jménem oslavujícím Čecha, který přežil dobu, kdy byl Jablonec nad Nisou součástí Sudet. Zdá se, že doktor Randa jako politicky neutrální osobnost nacistické propagandě nepřekážel, a proto ulice mohla nést jeho jméno i v letech 1938 – 1945. Druhé jméno, jehož vznik se datuje již do 80. let 19. století, je *Mozartgasse* neboli *Mozartova* ulice. Původní *Mozartova* ulice byla sice přejmenována na *Smetanovu*, ale název se použil znovu v 80. letech 20. století (pravděpodobně po revoluci) pro původní ulici *Zdeňka Nejedlého* (dříve *Zahradní*).

Většina honorifikačních urbanonym se v Jablonci nad Nisou koncentruje do středu města. Tento fakt se shoduje s tvrzením Davidovým. Ten říká, že nejvíce ideologicky příznaková honorifikační urbanonyma se vzhledem k jejich důležitosti uplatňují v centrech.¹²³ V Jablonci je nejvíce honorifikačních ulic v přímém středu města a jmenují se po osobnostech, jako je Karel Hynek Mácha, Jan Amos Komenský či František Palacký. Jména na okraji města se jmenují po osobnostech, jako jsou bratři Háskové, V. Bousa či Václav Rabas. Dá se říci, že čím důležitější část města, tím významnější osobností je jméno motivováno. Ve vztahu k novým sídlištím se honorifikace nejvíce uplatňuje ve Mšeně nad Nisou, kde se nachází přibližně 20 oslavných ulic, motivovaných zejména umělci české historie.

Ze seznamu nejčastěji se vyskytujících urbanonym (výzkum proveden Jaroslavem Davidem v roce 2008, materiál čítal 31 419 uličních názvů mimopražských obcí. Jako

¹²³ DAVID, 2011, s. 168.

kritériem byl stanoven počet výskytů názvu na minimálně 50 a více případů¹²⁴) se v Jablonci nad Nisou momentálně nevyskytují pouze 4 z těchto jmen: *Sokolská*, *Masarykova*, *Hlavní*, *Potoční*. Urbanonym *Sluneční* se vyskytuje ve variantě *Slunečná*.

Závěrem se dá říci, že Jablonec je město, ve kterém se nachází (z výše zmíněných důvodů) celkem nízký počet oslavných urbanonym. Honorifikační názvy se nejčastěji inspirovaly spisovateli a jinými umělci (malíři, skladateli atd.). Oslavná pojmenování se nejvíce koncentrují do středu města, obecně platí, že čím důležitější část města, tím více honorifikačních názvů se zde objevuje. Mezi obyvateli Jablonce stále (v rámci sémanticko-motivačních variantních pojmenování k oficiálním podobám názvu) žije několik starších (ideologických) podob určitých jmen. Používají se tvary: *Rud'ák* (pro *Horní náměstí*), *Švermák* (pro *Dolní náměstí*), *Dukelák* (pro *Anenské náměstí*), *Gottwaldova* (pro *Podhorskou ulici*) a nehonorifikační *Poršák* (pro *Žižkův Vrch*, odkaz na původního majitele). Názvy spjaté s městem čerpají z krátké české historie města, není jich tedy mnoho, ale do budoucna by jejich počet mohl vzrůstat. Jména motivovaná jabloneckými osobnostmi se nejčastěji nachází v názvech jabloneckých vil a ulic, 5 názvů má spojitost s tradičním sklářstvím a bižuterií.

¹²⁴ DAVID, 2011, s. 171-172.

13 Seznam pramenů a literatury

Odborná literatura

DAVID, J. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: Kapitoly z moderní české toponymie*. 1. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1913-4.

DAVID, J. a P. MÁCHA. *Názvy míst – paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno/Ostrava: Host/Ostravská univerzita v Ostravě, 2014.

DAVID, J. *Toponymie městského prostoru v kontextu mezioborovosti české onomastiky – kritické poznámky a perspektiva dalšího výzkumu*. Studie z aplikované lingvistiky. 2016, č. 1, s. 39–54.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949, 705 s.

ŠRÁMEK, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Akademické práce

ŠAFARÍK, Ivo. *Historický vývoj jmen ulic a náměstí na katastru Jablonce nad Nisou*. 1988. Diplomová práce. Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou.

Publikace o zkoumaném městě a jeho okolí

HALÍK, Pavel a kol. *Slavné vily Libereckého kraje*. FOIBOS. Praha 2008, s. 72-73

KAŠPAR, J. *Jablonec nad Nisou: stručný průvodce sedmi stoletími města*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou, 2006, 94 s.

MEZEROVÁ, Jana a Petr NOVÝ. *Otcové města Jablonce: regionálně-historický cyklus Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou*. V Jablonci nad Nisou: Muzeum skla a bižuterie, c2007, 241 s. ISBN 978-80-86397-06-1.

NOUZA, J. *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*. Nakladatelství 555. 1999

NOVÝ, Petr. *Jablonecká bižuterie*. Grada, 2008. 168 s.

SIMM, Otokar a Bohumil JAKOUBĚ. *Jablonec město nad Nisou*. Ilustroval Josef V. SCHEYBAL. Jablonec nad Nisou: Nakladatelství Jakoubě, 2014, 152 s. ISBN 978-80-903924-5-8.

TUREK, Josef. *Změny názvů ulic a náměstí v souvislosti s rozvojem města Jablonec nad Nisou*. Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou.

Internetové zdroje

DAVID, J. *Urbanonymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>

DAVID, J. *Honorifikační toponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ TOponymum](https://www.czechency.org/slovník/HONORIFIKAČNÍ_TOponymum)

FRIČOVÁ, Jana. *Emilie Floriánová byla česká vlastenka*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 30. 10. 2017 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2017/11-2017/emilie-florianova-byla-ceska-vlastenka.html>

Jablonec – Gablonz: Architektura na severu Čech. *Schmelowského vila*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://jablonec-gablonz.net/stavby/karta/nazev/13-schmelowskeho-vila>

Jablonec – Gablonz: Architektura na severu Čech. *Schneiderova vila*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://jablonec-gablonz.net/stavby/karta/nazev/21-schneiderova-vila>

Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *O městě: Základní informace o Jablonci nad Nisou* [online]. 13. 5. 2009 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/o-meste.html>

Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *Zápis z 18. zasedání Zastupitelstva města Jablonce nad Nisou* [online]. 7. 10. 2004 [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/samosprava/zastupitelstvo/2004/zastupitelstvo-07-10-2004/zapis-07-10-2004.html>

Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *Adolf Heinrich Posselt: Muži, kteří měnili město* [online]. 27. 10. 2008 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/11-2008/adolf-heinrich-posselt.html>

Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. *150 let města: Časová osa* [online]. 4. 2. 2016 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/casova-osa/1993-2012.html>

Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města. *Karel Mrázek - hrdina druhé světové války*. [online]. 1. 9. 2009 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/06-2009/karel-mrazek-8211-hrdina-druhe-svetove-valky.html>

Jablonecké kulturní a informační centrum. *Časová osa dějin Jablonce: Co se v Jablonci dělo v průběhu staletí...* [online]. 19. 5. 2010 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z:

<https://www.jablonec.com/cs/turisticke-informacni-centrum/jablonec-nad-nisou/historie/casova-osa-dejin-jablonecka.html>

Jablonecké kulturní a informační centrum. *Měšťanský dům Vila Dressler*. [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/dr-cs/891-mestansky-dum-vila-dressler.html>

Jablonecké kulturní a informační centrum. *Dům Jany a Josefa V. Scheybalových*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <http://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/>

Jablonecké kulturní a informační centrum. *Josef Václav Scheybal*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/manzele-scheybalovi/josef-vaclav-scheybal.html>

Jablonecké kulturní a informační centrum. *Jana Scheybalová*. [online]. [cit. 2019-4-5]. Dostupné z: <https://www.jablonec.com/cs/dum-jany-a-josefa-v-scheybalovych/manzele-scheybalovi/jana-scheybalova.html>

KAŠPAR, Jan. *Jablonečtí starostové*. Jablonec nad Nisou – oficiální stránky statutárního města. [online]. 8. 11. 2006 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/11-2006/jablonecti-starostove.html>

Knihovna národního muzea. *Vražda z Kunvaldu, Johann Nepomuk, svobodný pán, 1824-1884*. [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://provenio.net/authorities/56266>

NOSKOVÁ, Jitka. *Chvojka Antonín*. Turistický region – Jizerské hory [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://www.jizerky.cz/dr-cs/17570-chvojka-antonin.html>

NOVÝ, Petr. *Emil Müller, exportér a politik (1836 - 1892): Muži, kteří měnili město*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: https://www.mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=29768&slozka=29580&as4uOriginalDomain=www.mestojablonec.cz&as4u_protocol=https&

NOVÝ, Petr. *Nejstarší sklárna Jizerských hor: Mšeno (1548 - 1734)*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=1211&slozka=1217&>

PLESKALOVÁ, J. *Toponymum*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>

Pražská galerie. *II. Po stopách slavných sklářských rodů: Wanderové: Druhý díl – Wanderové ve Mšeně*. Pražská galerie [online]. 5. 12. 2015 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <http://prazskagalerie.cz/cs/ii-po-stopach-slavnych-sklarskych-rodu-wanderove/>

ŘEHÁČEK, Marek. *Brathův pavilon v Tyršově parku*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 24. 5. 2018 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/jablonecke-malickosti/brathuv-pavilon-v-tyrsove-parku.html>

ŘEHÁČEK, Marek. *Egyptská pošta v Bezručově ulici*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 30. 11. 2016 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/150-let-mesta/jablonecke-malickosti/egyptska-posta-v-bezrucove-ulici.html>

STRNAD, Jan. *Dr. Anton Randa (1864 - 1918)*. Jablonec nad Nisou: Oficiální stránky statutárního města [online]. 29. 10. 2010 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://m.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/rocnik-2010/11-2010/dr-anton-randa-1864-8211-1918.html>

ŠAFAŘÍK, I. *Jablonecké ulice* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-04-21]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>

TRDLA, Martin. *U rytíře se hajlovalo. Návrat sochy může být trestný čin, miní odpůrci*. [online]. 18. 3. 2017 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/liberec/zpravy/navrat-sochy-socha-trestny-cin-jablonec-nad-nisou-rytir-rudiger-horni-namesti-bursacke-spolky.A170317_114219_liberec-zpravy_jape

VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1356 – 1643* [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1356-1643.html>

VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1643 – 1864* [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1643-1864.html>

VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1865 – 1912* [online]. 2. 6. 2005 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1865-1912.html>

VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1914 – 1938* [online]. 24. 1. 2005 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1914-1938.html>

VOSTŘÁK, Václav a Otokar SIMM. *Jablonec nad Nisou v proměnách času: 1938 – 1948* [online]. 15. 11. 2004 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/historie/jablonec-nad-nisou-v-promenach-casu/1938-1948.html>

Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Brigáda socialistické práce*. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Brig%C3%A1da_socialistick%C3%A9_pr%C3%A1ce

Wikipedie – Otevřená encyklopedie. *Konrad Henlein*. [online]. [cit. 2019-05-11].

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Konrad_Henlein

ŽÍLA, Jan. *Kantorova vila opět dominantou?* Jablonecký deník. [online]. 11. 3. 2016 [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: https://jablonecky.denik.cz/zpravy_region/kantorova-vila-opet-dominantou-20160311.html

Zdroje pro sběr jmen

ČÚZK: Veřejný dálkový přístup. *Ulice*. [online]. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z:

<http://vdp.cuzk.cz/vdp/ruian/ulice/vyhledej?ob.kod=563510&ul.nazev=&ul.kod=&ohrada.id=&ulg.sort=NAZEV&search=Vyhledat&ulg.page=1>

Mapy.cz. [online]. [cit. 2019-03-30]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.1615144&y=50.7278112&z=12&source=muni&id=1781>

ŠAFARÍK, Ivo. *Historické ortofoto mapy* [online]. 3. 1. 2011. akt: 13. 9. 2018. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z:

<https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecke-ulice.html>